

بنیاد شیرین عبادی
SHIRINEBADI
FOUNDATION

اوشاق

یازیچی: موسی برزین

دیلمانج: آیاز عبادی

حاققلاری

ساده دیلده حاققلار

اسلام جمهوریتی قانونلاریندا
اوشاق حاققلاری تانیتمی

www.ShirinEbadiFoundation.org

<https://T.me/ShirinEbadiOfficial>

info@ShirinEbadiFoundation.org

Scan Me

بنیاد شیرین عبادی
SHIRINEBADI
FOUNDATION

ساده دیلده حاقلار

اوشاق حاقلاری

موسی برزین
دیلمانج:
آیاز عبادی

اسلام جمهوریتی قانونلاریندا
اوشاق حاقلاری تانیتمی

۱ ۴ ۰ ۴
2 0 2 5

شیرین عبادی وقفی

Shirin Ebadi Foundation

اوشاق حاقلاری

The Children's Right

بیرینجی دوزلش

یئنی قرارلارا اویغون

کیتابین آدی: اوشاق حاقلاری

کیتابین آلت باشلیغی: اسلام جمهوریتی قانونلاریندا

اوشاق حاقلاری تانیتمی

یازچی: موسی برزین

دیلمانج: آیاز عبادی

متنین و اوز قاییغنین گرافیک طراحیس:

شیرین عبادی وقفینین یایمجیلیق ایستودیوسو

یایمچی:

شیرین عبادی وقفینین الکترونیک یایمی

www.shirinebadifoundation.org

یایم سیراسی: ایلک / الکترونیک / ۱۴۰۴

© بوتون حاقلاری یایمچی اوچون قورونور.

© Shirin Ebadi Foundation 2024

ايچينده كيلر

بو كىتابدا اوخوجاقلار يئيز:

آيرى سئچكىلىك قاداغاسى نهدير؟ ۲۷

دوغوملا باشلابان اوشاق حاقلارى و آنا-آنا وظيفه لرى ۲۸

اوشاغين خرى و يا نفقه سى ۳۶

اوشاغين قايغيسى ۳۸

اوشاق وارلىقلارى نين ايداره آنديلمه سى ۴۴

اؤيره نيم حاقى ۴۸

ساغلاملىق حاقى ۵۴

قرار وئرىجىلىگه قاتيلما حاقى ۵۸

باشام اوچون بئترلى ايستاندار دلارا ماليك اولما

حاقى ۶۱

اوشاغين مدنى و سياسى حاقلارى ۶۳

بيلگى سايار او بونلارى و مجازى اور تامدا اوشاق

حاقلارى ۶۶

اوشاق و خصوصى ساحه قوروما حاقى ۷۱

يارغىلاما ايشلرينده اوشاق حاقلارى و سوچ قوربانى -

سوچ تۇر نيميش اوشاقلارى قوروما ۷۳

اوشاقلارين تۇر تديگى سوچلار ۸۰

اوشاقلارا قارشى تۇره ديلن سوچلار ۸۳

اوشاق اوچون تهلو كهلى وضعيت ۸۶

عليل ليگى اولان اوشاقلارين حاقلارى ۸۸

اؤگى اوشاق ۹۱

ايراندا اوشاقلار لايلىگىلى بعضى چتئينلىكلر ۹۴

باشلانغىچ سۇزو ۶

گيريش ۸

اوشاق حاقلارى نهدير؟ ۱۰

اوشاق حاقلارى نين بۇلگولرى ۱۰

نيه بوتون وطنداشلار اوشاق حاقلاريني

بيلمه لي دبرلر؟ ۱۱

اوشاق حاقلارينا كيملر اويمالى دبر؟ دؤولتئين

وظيفه لرى نهلر دبر؟ ۱۲

اوشاق حاقلاريني ايزلمك كيمين

وظيفه سى دبر؟ ۱۴

اوشاق حاقلارى اوچون هانسى ياسا و قايدالار

واردير؟ ۲۱

اوشاق كيمدبر؟ اوشاقلينغين باشلانغىچى و

سونو ۲۲

اوشاغين على مصلحتى قايداسى نهدير؟ ۲۶

باشلانغىچ سۆزۈ

شىرىن عىبادى

◆◆ هر بىر اوشاق دوغولدوغو آندان ائله حاقلارا ماليك اولور كى، اونلارين قورونماسى و حياتا كئچيريلمەسى هامى (دۆلت، آنا-آنا و وطنداشلار) اوچون ضرور يدير. باشقا سۆزلە، «اوشاق حاقلارى» ائله «اينسان حاقلارى» دئمكدير. عوموميتلە، اوشاقلار اۆز حاقلاريني تامين ائتمەيە و قورومايا قاديير اولمايقلارى اوچون بو حاقلارا اويمالى اولان شخصلرين دايرهسى داها گئنيشدير و اونلارين ايجرا تاميناتى دا داها گوجلودور.

اوشاق حاقلاريندا اؤنملى قونولاردان بىرى اوشاقلىق ياشينين سونودور. ايران اسلام جمهوريتى نين معين شرطلرله ۱۳۷۲- جى ايلده قوشولدوغو اوشاق حاقلارى اوزره اولوسلار آراسى سؤزلىشمەده اوشاقلىغين سون ياشى ۱۸ تام ياش اولراق معين ائديليب. بونا گۆرەده ۱۸ ياشيندان كيچيك شخصلر سوچ تۇرتديكده اونلار اوچون اؤلوم يارليغى چيخارماق و ايجرا ائتمك قطعى شكilde قاداغاندير. لاکين ايران اسلام جمهوريتى ۱۳۵۷ اينقىلابيندان سونرا ائله قانولار قبول ائديب كى، بئله حؤكملرين چيخاريلماسيني و ايجراسيني مومكون سايبير. بو ايسه اولوسلار آراسى قوروملارين اعتباريضا سبب اولوب، دؤنه لرله دؤولته بو پوزونتو حاقدان تذكور وئريليب و بوداورانيشا قارشى قطعنامه لر قبول اولونوب، داها اؤنملى قونو ايسه اودور كى، ايران ياسالاريندا اوشاقلىق ياشينين

سونو بوتون اجتماعی مسئلهلر و فعالیتلر اوچون عینی دئییل؛ اؤرنک اولراق، پاسپورت آلماق، اؤلکه دن چیخماق، سنچکیلره قاتیلماق یا دا ائولنمک اوچون اوشاقلیغین سون یاشی بیر-بیریندن فرقلی دیر. اوشاق حاقلارینین دیگر اؤنملی مسئلهلریندن بیر ده اوشاقلارین ایشلمه سی دیر. اوشاق اَمگیندن یالنیز بللی باشلی دوروملاردا ایستیفاده ائتمک اولار.

یوخاریدا قید اولونان مسئلهلر و اوشاق حاقلاری ایله باغلی دیگر قونولار بو کیتابدا ساده و ایختیصاص طلب ائتمه یین بیر دیلده اچیقلا نمیشدیر. بو کیتابین اوخونماسی آتا-آنایا و اوشاقلارلا علاقه ده اولان بوتون شخصلره تؤولویه اولونور.

شیرین عبادی وقفی، اؤنجه کی نشرلرینده اولدوغو کیمی بوتون ایرانلی لارین دیل و کولتورلرینه سایغی ایله یاناشیر. بئله بیر آنلاییش ایله بو کیتاب دا بلوچ، تورک، کورد و عرب دیل لرینده ده نشر ائدیله جک. یازیلی کیتابدان فایدالانا بیلمه یین شخصلر اوچون ایسه کیتابین سسلی واریانتی حاضر لانیب یاییلا جاقدیر.

گیریش

«◆» اینسانا یۆنه لیک دوشونجه آخیملارینین یارانماسی و گلیشمه سی ایله اوشاق دا اینسان حاقلاری آراشدیرمالاری ساحه سینده اؤنملی قونولاردان بیرینه چئوریلدی. بو دوشونجه یه گۆره، اوشاق ساده جه اینسان نسلینین داوامی اوچون یارانمیش بیر وارلیق کیمی گۆرولمور؛ اوشاق حقوق مالیکی اولان بیر وارلیقدیر. بئله لیکله بوتون اۆلکه لر، اوشاغین ساغلام و زور بالیقدان اوزاق بیر موحیطده بؤیومه سی اوچون تدبیرلر گۆرمه یه چالیشدیلار. دیگر طرفدن، اوشاغین فیزیکی و روحی وضعیتنی نظره آیناراق و اونون گلیشمه سی اوچون باشقالارینا، او جومله دن آتا-آنایا احتیاجی اولدوغوندان اوشاغین ایستیثمار اندیلمه مه سی مقصدی ایله تدبیرلر معین اندیلدی. بئله لیکله، «اوشاق حاقلاری» اینسان حاقلارینین اؤنملی بیر قولونا چئوریلدی و اۆلکه لرین داخلی قانونلاری ایله یاناشی، اوشاقلاری قوروماق اوچون چوخ سایلی اولوسلار آراسی آدیملار آتیلدی. چوخلو بۆلگه سل و اولوسلار آراسی سندلر حاضیرلاندى و دؤولتلرین داورانیشینا نظارت ائتمک اوچون قایدالار یارادیلدی. دؤولتلر، اوشاقلارلا باغلی مسئله لر یالنیز جمعیتین عادتترینه و یا آتا-آنایا بوراخماسینلار دئییه بعضی وظیفه لر قبول ائدیپ، اؤز لری ده اوشاقلارین حاقلارینی قوروماق اوچون موداخیله ائتمه یه قرار وئردیلر.

ايراندا دا وضعیت عینیدیر: اوشاق حاققلاری ساحه سینده قانونلار قبول ائدیلیب و اوشاغین تربیه سی و گلیمه سی اوچون چابا گؤستریلیب. بوندان باشقا، ایراندا اوشاق حاققلاری ساحه سینده دیرلی آراشدیرمالار دا آپاریلیب.

بو آراشدیرمالار، چوخ ایختیصاصلاشدیققلاری اوچون گئنیش وطنداش کوتله سی طرفیندن تام آنلاشیقلی اولمایا بیلر. بونا گؤره ده بو کیتابدا اوشاغین حوقوقی باخیمدان آراشدیریلماسی و اوشاق حاققلاری نین ساده و هر کسین باشا دوشه بیلجهی بییر دیلده آچیقلانماسی هدفلنمیشدیر. بو کیتابدا هم اولوسلار آراسی، هم ده اؤلکه یاسالارینا توخونولموش و اؤلکه ده اوشاق حاققلاری نین قارشیسیندا دوران چتینلیکلر خیردالانمیشدیر.

۴۰۴ برزین

اوشاق حاقلاری نه دیر؟

اوشاقلارین فیزیکی و روحی دوروملاری باخیمیندان ظریف و حساس اولمالاری، گوجلویبیر شکیلده بؤیوکلردن آسیلیلیقلاری و گله جکده مسؤولیتلر داشیماغا حاضیر اولمالارینین ضروریلیگی اونلارین معین یاردیملار و آرخالاریندا دورماقلا تامین اولونماسینی طلب ائدیر. بونا گؤره ده سون اون ایلیکلرده اینسان حاقلارینا باغلی دوشونجه لرین گلیشمه سی ایله اوشاغا و اونون چیخارلارینا دقت هم اؤلکه لرین قانونلاریندا، هم ده اولوسلار آراسی سؤزلشمه لرده قات قات آرتمیشدیر. ساده دیلله دئسک، اوشاق حاقلاری، اونلارین حیاتی یاخشی و کیفیتلی شرایطده کنچیرمکلری اوچون قانونلاردا معین اولونموش امتیازلار توپلوسودور. بونونلا یاناشی همین قانونلار اوشاق حاقلارینا رعایت اولونماسینی تامین ائتمک اوچون دؤولتلره، عائله لره و دیگر ایلیگیلی شخصلره وظیفه لر یوکله میشدیر. باشقا سؤزله، قانونلار بیر طرفدن اوشاقلار اوچون امتیازلار نظرده توتور، دیگر طرفدن بو امتیازلارین کترچکلشمه سی اوچون باشقالارینا وظیفه لر سیرالاییر. «ساده دیلده اوشاق حاقلاری» آدلی بو کیتاب سؤزو گندن امتیازلارین و وظیفه لرین آچیقلاماسی دیر. اوشاق حاقلارینین اؤرنکلری چوخدور، اما اوشاغین صاحب اولدوغو آن اؤنملی حاقلار بونلاردیر: یاشام حاققی، اؤیره نیم حاققی، ساغلام یئمک حاققی، عائله یانیندا یاشاماق حاققی، ریفاه حاققی، دوشونجه و ایفاده اؤزگورلوگو حاققی، ساغلاملیق حاققی و گلیشمه حاققی.

اوشاق حاقلاری نین بؤلگولری

اوشاق حاقلارینین فرقلی شکیللر و نؤوعلرده بؤلمک اولار. اؤرنک

اولاراق، بىر بۇلگودە اوشاق حاقلارى ايكى يىرە آيرىلىر: مالىه ايله باغلى حاقلار و مالىه ايله باغلى اولمايان حاقلار. مالىه ايله باغلى اولان حاقلار اۋرنك اولاراق نققە حاققيني، مالىه ايله باغلى اولمايان حاقلار ايسە اۋيرە نيم حاققيني گۇسترمك اولار. باشقا بىر بۇلگوشكلىندە ايسە اوشاق حاقلاريني ايكى يىرە بۇلمك اولار: مدنى حاقلار و جزايى حاقلار. مدنى حاقلار اۋرنك اولاراق آد قوبما و وطنداشلىق حاققيني، جزايى حاقلار ايسە اوشاين جزا محكمه لر يندە ايتيھام اولوندوقدا وكيلى خيدمتين دن ايستيفادة ائتمە حاققيني گۇسترمك اولار. مۇوجود بۇلگولر سادە جە آراشديرما ماهيتتى داشيبيير، يعنى بعضى يازيجيلار تديقات و آراشديرما آپارماق اوچون بو جور بۇلگولردن ايستيفادة ائديرلر. عملدە ايسە بو بۇلگولر ايشلە ديلمير.

نيه بوتون وطنداشلار اوشاق حاقلاريني بيلمەلى ديرلر؟

اون ايللىكلر اول بىر چوخلارى، آتا-آنا و يا اوشاين قيومونون اونون حاققندا تام صلاحيت صاحيبي اولدوغونو و اوشاقلا قيوم آراسينداكى موناسيبتين شخسى موناسيبت اولدوغونو و هئچ كسين بونا موداخيله ائدە بيلمەيه جگيني دوشونوردو. بونا گۇرەدە اگر اوشاق قيومو و يا آتا-آناسى طرفيندن زوراكيلغا معروض قاليرديسا، اصليندە هئچ كيم بو ايشە قاريشميردى و بلكدە بو، طبعى و عادى بىر دوروم ساييليردى. باشقا سۇزلە، اوشاين جزالانديريلماسى عادى بىر مسئلە ساييليردى. ديگر طرفدن، بو گون «اوشاغا قارشى زوراكيلق» كيمي تانينان بىر چوخ دوروملار كئچميشدە تربيه اوصولو، حتى دَير كيمي باخيليردى. لاکين

اینسان حاقلاری ساحه سینده یئنی دوشونجه لرین میدانا چیخماسی و چوخ ساییلی آراشدیرمالار نتیجه سینده ثبوت اولوندو کی، اوشاگی دؤیمک، یارالماق و یا اونا سؤزله و روحی زوراکیلیق گؤستمک مثبت نتیجه وئریمیر، و ترسینه اوشاغین اینکیشاف و تربیه سینیه تهلوکه آلتینا آیر. بونا گؤره ده اوشاق ایله پیس داوانماق و یا اونا قارشیه زوراکیلیق آرتیق عائله ایچی شخصی بیر مسئله سایلمیر و بوتون وطنداشلار بو مسئله یه حقوق قایدالاری ایچینده یاناشمالی دیر. اؤرنک اولاراق؛ اوشاغا قارشیه زوراکیلیق دوروملاری حاققیندا ایلگیلی قوروملار و مرکزله بیلگی وئریمک صلاحیتینه مالیک دیرلر.

بو باخیمدان وطنداشلار ایلك اؤنجه بیلمه لی دیرلر کی، اوشاغین هانسی حاقلاری وار و اوشاغا قارشیه زوراکیلیغین و یا حاقلارینین پوزولماسینین اؤرنکلری هانسیلار دیر. دیگر طرفدن، وطنداشلار اوشاقلارین حاقلارینین پوزولماسی ایله اوزلشدیکده بونا قارشیه هانسی واسیطه لردن ایستیفاده ائده بیله جکلرینیه ده بیلمه لی دیرلر. اؤلکه لرین چوخوندا، او جومله دن ایرانین قانونلاریندا اوشاقلارا قارشیه زوراکیلیق سوچ سایلییر و بو سوچلار «عمومی سوچلار» سیراسینا داخیل ائدیلییر. یعنی هر بیر وطنداش بونو ایلگیلی قوروملارا بیلدییره بیلر. بونا گؤره ده اوشاق حاقلاری ایله ایلگیلی بیلگیلی اولماق وطنداشلیق وظیفه سینیه یئرینه یئتیریمک اوچون چوخ اؤنم داشی بیر. آیریجا، بعضاً آتا-آنا، قیوملار و یا دیگر شخصلر هانسی داورانیشین اوشاق حاقلارینیه پوزدوغونو بیلمه یه بیلرلر و اوشاغا ضرر وئرره بیله جک داورانیشلاری عادی سایاراق تکرار-تکرار ائده بیلرلر. اؤرنک اولاراق، سون ایللرده اوشاقلارین شکیللرینین سوسیال مئدیالاردا پایلاشیلماسی

- فرقلی مقصدلرله، او جومله دن گلیر ائتمک اوچون - گئیش یا بیلیم. بعضی دوروملاردا اوشاق مجبور ائدیله رک کامرائین قارشیسینا چیخاریلیر و بعضا ائله شکیللر یایملائیر کی، گله جکده اوشاغین اوتانماسینا سبب اولاییلر. اولاییلسین کی، بیر چوخ وطنداش اوشاقلارین شکیللرینین پایلاشیلیماسیندا موشکول گؤرمه سین، اما سون ایللرده آپاریلان علمی آراشدیرمالار گؤستریب کی، بو مسئله اوشاغین روح ساغلیغینا ضرر وئره بیلر. بو سببدن بیر چوخ اولکه لرده اوشاقلاری سوسیال مندیادا قوروماق اوچون یاسالار قبول اولونوب. بو قایدالاری بیلیمک وطنداشلارین سوسیال مندیادا اولان اوشاقلارا موناسیبتینی اوشاغین چیخارلارینا داها اویغون دوروما گتیره بیلر. باشقا بیر اؤرنک کیمی، اوشاقلار اوچون پولسوز اؤیره نیم حاققینی و دؤولتین بو حاققی تامین ائتمه وظیفه سینی گؤستمک اولار. یاسالار دایاناراق دؤولت اوخولارینین پول طلب ائتمه سی قاداغاندیر. وطنداشلار بو دورومو بیلدیکلرینده آنالایاجاقلار کی، مکتبلرین بو داوانیشی اوشاق حاقلارینی پوزور و بونا اعتیراض ائده بیلرلر. قید ائدیلمه لی دیر کی، یاشاماق شرطلری نین یاخشیلشدیریلما سی اوچون ایلك آدییم همین شرطلری معینلشدیرین قایدالاری بیلیمک دیر.

اوشاق حاقلارینا کیملر اویمالی دیر؟ دؤولتین وظیفه سی نه لردیر؟

اؤنجه کی ایکی بؤلومده آچیقلا دیق کی، اوشاقلار یاسالار دایاناراق معین حاقلارا مالیک دیرلر. هارادا کی، حاقلاردان دانیشیلیر، اونون قارشیسیندا بیر مسئولیت و یا وظیفه ده مؤوجوددور. یعنی بیر طرفه حوقوق صاحیبی وار، دیگر طرفه

ایسه همین حوقوقا رعایت ائتمه‌لی و اونو تامین ائتمه‌لی اولان شخص. عومومی باخیشلا دئمک اولار کی، بوتون وطنداشلار (او جومله دن آتا-آنالار و قیوملار) اوشاق حاقلارینا رعایت ائتمه‌یه بور جلودورلار. لاکین اوشاغین حاقلارینی تامین ائدیپ و اولارین قورونماسی اوچون یول-یوردام یاراتمالی اولان اساس قوروم دؤولتدیر. اؤرنک اولاراق، دئییلیرسه کی، اوشاق اؤیره‌نیم حاققینا مالیکدیر، بو حاققی حیاتا کنچیرمک اوچون شرایط یاراتمالی اولان دؤولتدیر. بونا آتا-آنالاری مجبور ائتمکده داخیلیدیر کی، اوشاقلارینی مکتبلره یازدیرسینلار، آیریجا اوشاقلار اوچون یئترلی قدر تدریس ایمکانلارینا مالیک اوخوللار تیکلمه‌لی دیر. و یاخود دئییلیرسه کی، اوشاق جنسی، دینی و یا سوی ایله ایلگیلی آیری-سئچکیلییه معروض قالمالی دیر، بو دورومدا دؤولت ضروری یاسا و قایدالاری قبول ائده‌رک مؤوجود و مومکون آیری-سئچکیلیکری آرادان قالدیرمالی دیر. باشقا سؤزله، اگر اوشاغین حاقلاری پوزولارسا، آراشدیریپ تدبیر گۆرمه‌لی و اگر سوچ باش وئریسه، سوچا قاریشانلاری جزالاندیراجاق اولان دؤولتین اؤزودور. یعنی دؤولتله یاسالار قبول ائده‌رک و اوغون یول-یوردام یاراداراق «اوشاق حاقلاری» آدلانان بو حاقلاری یئرینه یئتیرمه‌یه مجبور دور.

اوشاق حاقلارینی ایزلمک کیمین وظیفه‌سی دیر؟

ایران یاسالاری و قایدالارینا دایاناراق اوشاق حاقلاری ایله باغلی فرقلی قوروملارین وظیفه‌لری مؤجود دور. اؤرنک اولاراق، اؤلکه بویو بهزیستی تشکیلاتی قیوم‌سوز یا دا پیس قیوم حیمایه‌سینده اولان اوشاقلار اوچون تدبیرلر گۆرمه‌لی دیر. و یا اینتیظامی قووه‌لر اوشاغا قارشى زوراکیلیق دوروملاریندا مسؤلیت داشی‌ییر. آیریجا

ایش ایداره‌سی اوشاقلارین ایشه آینماسی ایله باغلی تدبیرلر گۆرمه‌لی دیر. یارغیلاما تشکیلاتی ایسه عومومیلیکده اوشاقلارا قارشى سوچلارین قارشیسینین آینماسی، زوراکیلیق دوروملارینین آراشدیریلماسی و ریسک آلتیندا اولان اوشاقلار اوچون قورویوجو تدبیرلرین گۆرولمه‌سی مسؤلیتینی داشی بیر. سونراکی بؤلوملرده فرقلی قوروملارین وظیفه‌لری حاققیندا داها گئنیش دانیشاجاییق، آما بو بؤلومده اوشاق حاققلاری ایله باغلی آن اؤنملی قوروملارین وظیفه‌لری قیسا شکیلده سونولور:

۱. **بهزیستی تشکیلاتی:** بو تشکیلات اوشاق حاققلارینین پوزولماسینین قارشیسینین آینماسی و ضرر گۆرموش اوشاقلارین ساوونماسی حاققیندا چوخ اؤنملی رول اویناییر. باشقا سؤزله، ایرانین اوشاق حاققلاری ساحه‌سینده اساس مسؤل قورومو ساییلیر. موختلیف یاسالاردا بو تشکیلاتا وئرلمیش وظیفه‌لرین ایجراسی اوشاقلارین بیر چوخ موشکوللرینی حل ائنده بیلر. تاسوف کی، بو تشکیلات قورولوش، ایشچی سایسی، و بودجه باخیمیندان چوخلو موشکوللر ایله اوز-اوزه دیر و بونا گۆرده یاسالارلا اوزرینه قویولموش بوتون وظیفه‌لری تام یئرینه یئتیره بیلیمیر. بو تشکیلاتین اساس وظیفه‌لری بونلادیر:

- قیوم‌سوز یا دا پیس قیوم حیمایه‌سینده اولان اوشاقلارا یاردیم. اؤرنک اولاراق، بهزیستی مرکز لرینده ساخلانیلماسی و یا اونلار اوچون عائله تاپیلماسی.

- اوشاقلار و یئنی‌یئتمه‌لری سوچلارلا قارشى قوروماق اوچون قاباقلائیجی تدبیرلرین گۆرولمه‌سی.

- کوچه‌ده یاشایان اوشاقلاری جذب و ایصلاهی یولو ایله ساوونماق.

- اوشاق حاققلاری ایله باغلی آراشدیرمالاردا ایشتیراک ائتمک.

۲. یارغیلاما تشکیلاتی نین اوشاق و یئنی یئتمه لری

ساوونما مقامی: اوشاق و یئنی یئتمه لری ن ساوونماسی یاساسینا دایاناراق، هر بیر اوستاندا یا دا یارغیلاما تشکیلاتینین اویغون گۆردوگو شهرلرده اوستان محکمه لرینه باغلی «ساوونما مقامی» یارادیلما لیدیر. مؤوجود خیرلره گۆره، بعضی اوستانلاردا بو مقاملار یارادیلیب، آنجاق چوخ یئرلرده بونون اوچون ساده جه بیر اوتاق آیریلیب لاکین بو مقاما تعیین ائدیلیمیش وظیفه لر یئرینه یئتیریلیمیر. بو مقامین اساس وظیفه لری بونلاردیر:

- سای سال و معلومات ایله باغلی آراشدیرمالار آپارماق، اوستان و شهرلرین ساوونما مقاملارینین فعالیتلرینی ایزله مک و دیرلندیرمک.
 - یوکسک و تعجیلی ریسک آلتیندا اولان اوشاقلارین سوچ قوربانینا چئوریلمه سینین قارشیسینی آماق و یا اونلارین داها چوخ ضرر گۆرمه سینینی اؤنله مک اوچون عاجیل یارغی موداخیله سی ائتمک.
 - ریسک آلتیندا و یا ضرر گۆرموش اوشاقلار اوچون حوقوقی مصلحت و حوقوقی یاردیم گۆستریمک و اونلارلا شخصی پرونده حاضرلاماق.

- اوشاقلار و یئنی یئتمه لری بهزیستی و یا دیگر ایلگیلی قوروملارلا یؤنلندیرمک یولو ایله اونلارلا اویغون عانله موحیطی یاراتماق.

- بو یاسالارلا باغلی اوشاقلارین و یئنی یئتمه لری ن دورومو حاققیندا حئسابات حاضرلاماق و بو اوشاقلاری ساوونماق اوچون محکمه لردن تدبیرلر گۆرمه یی طلب ائتمک.

- اوشاق و یئنی یئتمه لرله باغلی محکمه قرارلارینین دوزگون ایجرا سینا نظارت ائتمک، اونلارین ایجرا سینینی تامین ائتمک و ایجرا دان سونرا اوشاغین وضعیتینی ایزله مک.

- واخت آشیری حئساباتلار حاضرلاماق و سای سال و معلومات

ایله باغلی آراشدیرمالار آپارماق.

۳. اینتیظامی قووه: اینتیظامی قووه، محکمه‌نین عمومی ایجرا تشکیلاتی کیمی، اوشاقلارا قارشی سوچلارین آشکارلانماسیندا و آراشدیریلماسیندا اؤنملی رول اویناییر. یاسالارا دایاناراق، اینتیظامی قووه اؤز تشکیلاتی ایچینده «اوشاق و یئنی یئتمه‌لر اوزره خصوصی پولیس» یاراتمالی دیر. بو پولیس‌لر خصوصی تعلیم‌لردن کئچمه‌لی، روحی و فیزیکی جهتدن حاضیر اولمالی دیر. اوشاقلاری ساوونما یاساسینا دایاناراق اینتیظامی قووه‌لرین اساس وظیفه‌لری بونلاردیر:

- ریسکلی وضعیتده اولان اوشاقلاری تاپماق و اونلاری بهزیستی و یا محکمه تشکیلاتینا یؤنلندیرمک، یاسایا اویغون قوروما تدبیرلری گؤرمک.

- سوسیال ایشچیلرین وظیفه‌لرینین ایجراسی زامانی اونلارین، ائله‌جده اوشاقلارین تهلوکه‌سیزلیگینی تامین ائتمک.

- اوشاقلار و یئنی یئتمه‌لره قارشی سوچلاری و ریسکلی دوروملاری ایلگیلی محکمه‌لره و بهزیستی تشکیلاتینا بیلدیرمک.

۴. داخیلی ایشلر ناظیرلیگی: بو ناظیرلیکده اوشاق حاققلاری ساحه‌سینده اؤنملی وظیفه‌لر داشی‌ییر. او جومله‌دن شخصیت وثیقه‌سی اولمایان اوشاقلارین قیدیاتی و اؤیره‌نیمدن کناردا قالان اوشاقلارین معینلشدیریلمه‌سی بو ناظیرلیگین وظیفه‌لریندن دیر. اوشاقلاری ساوونما یاساسی آشاغیداکی وظیفه‌لری بو ناظیرلیگه تعین ائدیپ:

- دیگر ایلگیلی قوروملارلا بیرلیکده شخصیت وثیقه‌سی و یا قیدیات سندی اولمایان اوشاقلاری (هم ایرانلی، هم‌ده غیر-

ایرانلی) آشکار ائتمک و اونلاری ایلگیلی قوروملارا یؤنلندیرمک.
 - اؤلکه نین ثبت-احوال تشکیلاتی و دیگر ایلگیلی قوروملارلا
 ایش بیرلیگی ایچینده و هر ایل تدریس ایلین دن ان آزی اوچ
 آی اؤنجه، اوخول یاشینا چاتمیش بوتون ایرانلی و غیر-ایرانلی
 اوشاقلارین سیاهیسینی و اوتوردوقلاری ائو آدرس لرینی بوتون
 دبیشیکلیکلری ایله بیرلیکده اؤیره نیم ناظیرلیگینه وئرمک.

۵. ساغلیق ناظیرلیگی: اوشاقلاری قوروما یاسالارینا گؤزه بو
 ناظیرلیک آشاغیداکی تدبیرلری گؤرمه لی دیر:

- یئنی یئتمه لرین ایش شرط لرینی ساغلاملیق ایستاندارتلارینا
 اویغونلاشدیرماق و ساغلاملیق باخیمیندان قوروماق اوچون قایدالار
 حاضرلاماق.

- ضرر گؤرموش اوشاقلاری بوتون ساغلیق و موعالیجه مرکز لرینده
 تجیلی قبول و موعالیجه ائتمک، زوراکیلیق شوبهه سی اولان
 دوروملاری محکمه و بهزیستی تشکیلاتلارینا بیلدیرمک.

- ایراندا یاشایان بوتون اوشاقلارا تام ساغلیق بیمه سی تامین
 ائتمک.

۶. اؤیره نیم ناظیرلیگی: بو ناظیرلیک اوشاق حاقلارینین
 ساوونولماسی یولوندا آشاغیداکی تدبیرلری گؤرمه لی دیر:

- قیدیاتدان کئچمه یین و یا مکتبی ترک ائتمه شوبهه سی داشییان
 (متوسطه اؤیره نیم سونونا قدر) اوشاقلار حاققیندا بیلگیلری
 بهزیستی یه و یا محکمه تشکیلاتینین اوشاقلاری قوروما مقامینا
 بیلدیرمک.

- بو یاسانین علاقه دار اولدوغو اوشاقلارین گزکلی قوروما و
 ساوونمالاردان یارارلانایلمه لری اوچون اونلاری تاپماق، یول
 گؤسترمک و ایلگیلی قوروما یا دا یارغی تشکیلاتلارینا یؤنلندیرمک.

- بوياسانين علاقهدار اولدوغو اوشاقلارين متوسطه سونونا قدر اؤيره نيم آلاييلمه سي اوچون بوتون بو اوشاقلاري قيدياتدان كنجيرمك و ايلگيلى قوروملارا تانيتماق.

- اؤيره نيم و ايداري ايشچيلره و موديرلره اوشاق حاقلاري قونوسوندا تعليم كچمك.

۷. توپلومسال قوروملار: بو قوروملار دؤولته تابع اولماسالار دا، اوشاق حاقلارينين قورونماسي ساحه سينده اؤنملى رول اوينايا بيلرلر. اؤرنك اولزاق، ريسك آلتينداكى اوشاقلاري معين ائديب ايلگيلى قوروملارا بيلگي وئره بيلرلر. جزا قانونو يارغيلاما قيدالاري ياساسي نين ۶۶-جى ماده سينه گؤره، اوشاق حاقلاري ساحه سينده فعاليت گؤسترن توپلومسال قوروملار اوشاقلارا قارشى تورديلميش سوچلار حاqqيندا بيلگي وئره بيلرلر و يارغيلاما سيراسيندا ايشتيراك ائده بيلرلر. تاسوف كى، ايراندا بو قوروملارين چاليشمالارينا جيىدى مانعلر وار و اونلارين عوضولرى اؤزگورجه ايشلهيه بيلميرلر.

۸. يونيسف قورومو: ۱۳۲۵-جى ايلده بيرلشميش ميللترلين باش مجليسى نين قرارى ايله ياراديلان بو قوروم حاضيردا اوشاق حاقلاري ايله باغلى ان بؤيوك اولوسلار آراسى قورومدور. يونيسف ايندييه قدر آشاغيداكى ساحه لرده فعاليت گؤستيري:

- كؤرپه لر و اوشاقلارين اؤلوم يوزده سينى اؤلكه و بؤلكه سوبه سينده آزالتماق.

- اوشاقلارين، يوكلو و سود وئرن قادينلارين يئمك دورومونو ياخشىلاشديرماق و يئمك چاتيشمازليغيني آرادان قالديرماق.

- واكسن ايله قارشيسى آلينا بيلن خسته ليكلر و بؤجكلر واسيطه سي ايله ياييلان تېدنكى و مالاريا كيمي خسته ليكلرين ياييلماسينين قارشيسىنى آتماق.

- آز ایمكانلی بۇلگه لرده ایلکین ساغلیق خیدمتلرینه دستک وئرمک.
- ریسک آلتیندا اولان یئنئی یئتمه لری و گنجلری توپلومسال تهلوکه لردن قوروماق اوچون اونلارا گرکلی باجاریقلاری اؤیرتمک و اونلارین ساغلام یاشام و اویغون ایش تاپماسینی تامین ائتمک.
- اوشاقلارین کوچه ده یاشاماق و ایشله مک دورومونو آرادان قالدیرماق اوچون اؤلکه سوئه سینده اوزون سورهللی طرحلرین حاضرلارناماسینا دستک اولماق.
- اوشاقلارین آلترناتیو موحیطده قورویوجو شرطلرده یاشاماسینی تامین ائتمک و اونلارین باشاردیقلا رینین تام گئرچکلشمه سینه ایمكان یاراتماق.
- اوشاقلارا قارشى زوراکلیغین قارشیسینین آیینماسی، اثرکن آشکار اندیلمه سی و اونا جاواب وئریلمه سی اوچون اؤلکه لرین ایمكانلارینی گوجلندیرمک.
- بوتون اوغلان و قیزلارین قانونلا باغلی اولان بوتون دوروملاردا ائشید و عینی حاقلارا مالیک اولدوقلارینی تامین ائتمک.
- یوخسوللوغون اوشاقلارا تأثیرینین آزالدیلماسی یولونو گوده رک بوتون اوشاقلار اوچون اویغون یاشام ایمكانلارینین یارادیلماسی.
- قاقچین اوشاقلار و اونلارین عائله لری کیمی حساس قروپلارای تاپماق و اونلارین یاشام شرطلرینی یاخشیلاشدیرماق اوچون ماددی دستک وئره رک توپلومسال خیدمتلردن فایدالانمالارینی تامین ائتمک بو پلانین داخیلینده دیر.
- اوشاق یوخسوللوغونو اؤلکه سیاستینین اؤنجه لیگینه چئویرمک و اونون آزالدیلماسی اوچون عاغیللی، یئترلی و دایانیقلی طرحلرین حاضرلارناماسی اوچون دؤولته یاردیم ائتمک.
- یئرلی فلاکتلره قارشى دایانیقلیلیغی آرتیرماق و بو فلاکتلرین

باش وئرمهسى دوروموندا اوشاقلارين ساوونماسى و قورونماسىنى
گوجلنديرمك.

- فوق العاده دوروملاردا ريسكلرين آزالديلماسى و ايداره اولونماسىندا
موجود سياستلرى گليشديرمك اوچون ايختصاص دانيشيقليلار
وئررك اوشاق مركزلى ياناشمانى تشويق ائتمك.

- سو وساغليق خيدمتلرينين كيفيتىنى آتيراراق فوق العاده دوروملاردا
يارديم چانديرماق اوچون ايمكانلار و حاضيرليقلارنى آتيرماق.

- توپلومسال خيدمتلرى ايقليم و چئوره ديشيكليلرينه
اويغونلاشديراراق اوشاقلارين ياشام، ساغليق و ريفاهلارنين
قورونماسىنى و عايد اولدوقلارنى توپلوملارين داينقلىقلارنين
گوجلنديريلمهسى.

- بوتون اوشاقلارين (او جومله دن عليل ليگى اولان اوشاقلارين)
اؤيره نيم ايمكانلارينا چاتمالارنى گنيشلنديرمك و اونلارنى
باجاريقلارنى تام و آيرى-سئچكيليك اولمادان يئرینه گتيرمه لرى
اوچون توپلومدا اويغون شرطلرى ياراتماق.

- قاجقين اوشاقلار دا داخيل اولماقلا بوتون اوشاقلار اوچون
كيفيتلى اؤيره نيم ايمكانلارنى آتيرماق.

- اوشاقلارين ايشتيراكىنى ياغيغونلاشديراراق اونلار اوچون كيفيتلى
اؤيره نيم ايمكانلارنى آتيرماق.

اوشاق حاقلارى اوچون هانسى ياسا و قايدالار واردير؟

اوشاقلارين حاقلارى ايله باغلى بير چوخ قايدالار موجوددور.
بونلارين بير بؤلومو ياسا، بير بؤلومو ايسه قايدا و يا آيين نامه لردير.

عمومیتله، حوقوقی بیر مسئله ایله تانیش اولماق اوچون ایلك اؤنجه همین ساحده مؤوجود اولان یاسالاری بیلیمک لازیمدیر. بوتون وطنداشلارین بو یاسالارین هر بیر جزئیاتینی بیلیمهسی گزکلی دئییل، آنجاق اونلار حاققیندا عمومی بیلگی هر کس اوچون یارارلی دیر. بو یاسالارین بعضیلری (اؤرنک اولراق، اوشاق و یئنی یئتمه لرین قورونماسی یاساسی) تامامیله اوشاقلارلا باغلی دیر، دیگرلری ایسه بعضی ماده لرینده اوشاق حاقلارینا توخونور. بورادا آن واجیب یاسالاری ساییریق:

- اوشاق و یئنی یئتمه لرین قورونماسی یاساسی
- اوشاق حاقلاری سؤزلمه سی. ایران دؤولتی بو سؤزلمه به شرطلی شکیلده قوشولوب؛ یعنی بو سؤزلمه یاسا قووه سینده دیر و اونا عمل اندیلمه لی دیر. لاکین ایران شرطلی قوشولدوغونا گؤره داخیلی یاسالارلا ضدیت تشکیل ائدن ماده لره عمل اتمک مجبوریتتی یوخدور. اوشاق حاقلاری سؤزلمه سی نین اکثر ماده لری شریعت و ایران یاسالارینا اویغوندور.
- مدنی قانون
- اسلام جزا قانونو
- کیفری یارغیلاما قایدالاری قانونو
- حسبی ایشلر قانونو
- قیوم سوز و بیس قیوملو اوشاقلاری قوروما قانونو
- عائله نی قوروما قانونو

اوشاق کیم دیر؟ اوشاقلیغین باشلانجیجی و سونو

اوشاقلیق دؤنمینین هانسی یاشدان باشلا دیغی و هانسی یاشدا

بیتدیگی حاقدا فرقلی باخیشلار وار، اما قیساجا، اوشاق حاقلاری سؤزلشمه سینین بیرینجی ماده سینه گۆره ۱۸ یاشدان آشاغی اولان شخصلر اوشاق ساییلیر و یاسالارین اولار اوچون نظرده توتدوغو امتیازلاردان یارارلانیرلار. هرچند بعضی ایران قانونلاریندا ۱۸ یاشدان آشاغی اولان شخصلر «اوشاق و یئنی یئتمه» آدلاندیریلیر، اما بعضی باشقا قانونلاردا اوشاقلیق یاشی داها آشاغی گۆتورولوب. اوشاق و یئنی یئتمه لری قوروما یاساسی نین بیرینجی ماده سینه گۆره، «اوشاق» شریعت باخیمیندان بولوغ یاشینا چاتمامیش شخصدیر، «یئنی یئتمه» ایسه ۱۸ یاشدان آشاغی اولوب بولوغا چاتمیش شخصدیر. مدنی قانونا و اسلام جزا قانونا گۆره، اوغلانلار اوچون بولوغ یاشی ۱۵، قیزلار اوچون ایسه ۹ هیجری یاش اولراق تعیین ائدیلب. **(مدنی قانونون ۱۲۱۰- جو ماده سی و اسلام جزا قانونون ۱۴۷- جی ماده سی)** مدنی قانونون باشقا ماده لرینده «رشیدلیک یاشی» آنلامیندا اولان بیر سؤز مؤوجوددور؛ بو او دئمکدیر کی، بولوغا چاتمیش اوشاق مالیه ایله باغلی بیر ایش گۆره بیلیمک اوچون موطلق رشید اولمالی دیر. رشیدلیک یاشی دیشکندیر، اما یارغی تجروبه سینه گۆره، عکسی ثوبوت اولمادیقجا شخص ۱۸ یاشینی دلدوردوقدان سونرا رشید ساییلیر. بوندان باشقا، محکمه ۱۸ یاشدان آشاغی بیر شخصی ده رشید سایا بیلیر. کیفری مسئولیت یاشینا نظر سالساق گۆره جه بییک کی، بو قانون بولوغ یاشینی کیفری مسئولیت یاشی ساییر، اما بولوغا چاتمیش، لاکین ۱۸ یاشیندان آشاغی اولان شخصلر بؤیوک اینسانلاردان فرقلی اولراق خصوصی قایدالار و جزالارلا یارغیلانیرلار. مدنی قانونون ۱۰۴۱- جی ماده سینه گۆره، قیزلار ۱۳ یاشینی، اوغلانلار ایسه ۱۵ یاشینی دلدوردوقدان سونرا ائولنه بیلرلر. دؤولت قوللوقونا آیینمادا ۱۸ یاشدان آشاغی شخصلر

ایشه گۆتورولمور، أما ایش قانونونا گۆره، ۱۵ یاشیندان آشاغی شخصلرین چالیشدیریلماسی قاداغاندیر.

گۆروندوگو کیمی، قانونلار اوشاقلیق و بؤیوکلوک اوچون هر قونودا فرقلی یاش حدلری تعیین ائدیب. بو قاریشیق و اوغونسوزلوق بیر چوخ دورومدا چئلیشکیلره سبب اولوب. اؤرنک اولراق، ۱۴ یاشلی بیر قیز دفترخانایا گئدیپ هر هانسی بیر سند تنظیملهیه بیلمز، آنجاق همین قیز ائولنه بیلر، چونکی قیزلار اوچون آن آز ائولیلیک یاشی ۱۳-دور! ماراقلی دیر کی، همین قیز ائولندیکن سونرا کیینینی طلب ائتمک ایستهسه، رشید اولمادیغی اوچون بونو اؤزو ائده بیلمز و قیومو ائتمه لی دیر. یاخود ۱۵ یاشلی بیر اوغلان اؤزو اوخولا یازیلا بیلمز آنجاق همین اوغلان قتل و یا اعداملیق بیر سوچ تۆرتسه، قانونا دایاناراق بؤیوککر کیمی اؤلوم جزاسی آیر!

باشقا بیر تنقید اولراق بئله سوروشولا بیلر: نه اوچون بولوغ و بونون نتیجه سینده کیفری مسئولیت یاشی قیزلار اوچون ۹، اوغلانلار اوچون ایسه ۱۵ هیجری ایلی اولراق تعیین ائدیلب؟ قانون و ئریجی اسلام فیقهینه دایاناراق قیزلارین اوغلانلاردان داها تئز بولوغ یاشینا چاتدیغینا اینانیر. حتی بونو قبول ائتسک بئله سوال یارانیر: جینسی بیر مسئله اولان بولوغ، باشدان سونا روانی بیر مسئله اولان کیفری مسئولیت یاشی ایله نتیجه بیر علاقہسی واردیر؟ باشقا سؤز ایله؛ نییه قیزلار اوغلانلاردان ۶ ایل داها تئز کیفری مسئولیت داشیمالی دیرلار؟ جینسیته دایاناراق شخصلره کیفری مسئولیت یوکله مک علمی پرنسیپلره اویغون دئییل.

اوشاقلیغین باشلانغیج یاشی ایله باغلی دا قانونلاردا آیدین ماده یوخدور و بونا گۆره حوقوقچولار آراسیندا فیکیر آیریلیغی یارانیب. لاکین مدنی قانونون ۹۵۷-جی ماده سینده گۆره دئمک اولار کی،

اوشاقلیق آنانین بطنینده نوظفه یارانیدیگی آندان باشلاییر. جنین دیری دوغولماق شرطی ایله بوتون مدنی حاقلارا صاحبیدیر. اؤرنک اولراق، هر جنین دیری دوغولماق شرطی ایله میراث آلیر. بئله گؤرونور کی، ایران یاسالاریندا مطلق یئنیدن گؤزدن کئچیریلمه لی اولان مسئله لردن بیر ی اوشاقلار و یئنی یئتمه لر اوچون یاش معیارلاری دیر. اولای بیلسین کی، اوشاقلیغین سونو اوچون ان او یغون یاش حدی ۱۸ یاشین تاماملانماسیدیر.

سونوچ اولراق دئمک اولار کی، اوشاقلیق آنانین بطنینده نوظفه یارانیدیگی آندان باشلاییر و ۱۸ یاش دولونجایا قدر داوام ائدیر. اوشاقلارلا باغلی ایران یاسالاریندا یاشا گؤره فرقلی قایدالار نظرده توتولوب. سونراکی بؤلمه لرده بو حاقددا داها گنیش آچیقلاما وئریله جک.

حقوق سیستمی	اوشاقلیغین باشلانغیجی	اوشاقلیغین سونو	کیفری مسئولیت	مدنی مسئولیت	ائولیلک	چالیشماق
ایران	دیری دوغولماق شرطی ایله نوظفه نین یارانماسی	قیزلار ۹ یاش و اوغلانلار ۱۵ یاش	قیزلار ۹ یاش و اوغلانلار ۱۵ یاش	۱۸ یاش (رشدلیک یاشی)	قیزلار ۱۳ یاش و اوغلانلار ۱۵ یاش	۱۵ یاش
اولوسلار آراسی	دوغوملا بیبرلیکده	۱۸ یاش	دقیق تعیین ائدیلمه ییب، عمومیتله ۱۸ یاش	عمومیتله ۱۸ یاش	عمومیتله ۱۸ یاش	عمومیتله ۱۸ یاش

اوشاغین عالی مصلحتی قایداسی نه دیر؟

اوشاق حاقلاری ساحه سینده چوخ اؤنملی بیر اصل وار کی، اونا «اوشاغین عالی مصلحتی» دئییلیر. بو اصل ایله ایلگیلی اوشاق حاقلاری سؤزلشمه سی نین ایکینجی ماده سینده آچیقلیق گتیریلیب. آیریجا اوشاقلار و یئنی یتمه لیرین قوروماسی قانونونون ۴۵-جی ماده سینده، مدنی قانونون ۱۱۶۹ و ۱۱۸۴-جو ماده لیرینده، اسلام جزا قانونونون ۸۸-جی ماده سینده و قیوم سوز یا دا پیس قیوم لو اوشاقلاری قوروما قانونونون ۱۵-جی ماده سینده «مصلحت» و یا «اوشاغین چیخارلاری» کیمی ایفاده لر ایشلدیلیر. عومومیتله، اوشاغین عالی مصلحتی اصلینی رعایت ائتمک، اوشاقلا باغلی قرارلاردا اونون فیزیکی و عقلی ساغلاملیغینین و عومومیتله، چیخارلارینین اؤنجه لیکلی کیمی نظره آیینماسی دئمکدیر. بو چیخارلارا هم مادی مسئله لر، اؤرنک اولاراق اوشاغین نفقه سی، هم ده غیر-مادی مسئله لر، اؤرنک اولاراق اونون اؤیره نیمی داخیلدیر. اوشاغین کیملیگی، آرزولاری و گؤروش لری، قورونماسی، اؤیره نیمی، یتمه سی، ریفاهی، یاشاییش یئری و موحیطی، عائله سی، اونا قایغی گؤستریلمه سی، ساغلاملیغی و موعالیجه سی، باجاریقلار اؤیرنمه سی و بو کیمی مسئله لر اوشاغین چیخارلارینا داخیل اولابیلر. عومومیلیکده، هم دؤولت، هم ده وطنداشلار اوشاق ایله باغلی بوتون مسئله لرده اونلارین چیخارلارینی نظره آلمالی دیرلر. اؤرنک اولاراق، اگر مجلس هر هانسی بیر یاسا قبول ائتمک ایسته ییرسه، بو یاسانین اوشاقلارین چیخارلارینی پوزوب پوزمادیغی مطلق یوخلانمالی دیر. اؤرنک اولاراق: ایراندا اهالی سای سینی آرتیرماق سیاستینه گؤره «گنجلیک و نفوس

آرتیمی قانونو» قبول ائدیلدی. بو قانوندا نطفه‌نین ساغلاملیغی ایله باغلی بیر چوخ آنالیزلرین آپاریلماسی قاداغان ائدیلب و یا محدودلاشدیریلیب. بو قانون معین معنادا اوشاق حاقلاری ایله چئلیشکیلی دیر. چونکی خسته و یا علیل لیگی اولان اوشاغین دوغولما ائحتیمالینی آرتیریر. عینی زاماندا، آیریجا دؤولتین قبول ائتدیگی هر بیر قراردا اوشاق حاقلاری اؤنجه‌لیکلی اولمالی دیر. بو قایدا آتا-آنا و و اوشاغین قیوملاری اوچون ده کئچرلی دیر. آیریجا، اگر محکمه بیر اوشاغا عئید یارغی ایشینه باخیرسا، قانونلاری مومکون اولدوغو قدر اوشاغین خئیرینه شرح ائتمه‌لی دیر. اؤرنک اولاراق: اسلام جزا قانونو دئیر کی، اگر ۱۵ ایله ۱۸ یاش آراسیندا اولان بیر شخص قتل تۇردیبسه و معین ائدیلسه کی، همین اوشاق بنین یئتکینلیگینه چاتمایب و ائتدیگی ایشین ماهیتینی باشا دوشمه‌یب، بو دورومدا اونا قیصاص (اعدام) تطبیق اولونمور. اگر اوشاغین بنین یئتکینلیگینه چاتیب-چاتمادیغی حاقدا شوبهه وارسا، مسئله اوشاغین خئیرینه شرح اولونمالی دیر.

آیری-سئچکیلیک قاداغانسی نه دیر؟

عومومیتله، هر هانسی بیر حاق ایله ایلگیلی دانشیریقسا، دئمکدیر کی، همین حاققین صاحیبی هئچ بیر خصوصیتینه گۆره دیگرلریندن فرقندیریلمه‌دن بو حاقدان فایدالانمالی دیر. باشقا سؤزله، حاقدان یارانماق قونوسوندا آیری-سئچکیلیک قاداغاندیر. آیری-سئچکیلیک؛ بیر شخص سویو، دری رنگی، ائتنیک منسوبیتی، فیزیکی یئترسیزلیگی، دوغولدوغو یئر و یا دیگر شخصی حاللاری، دینی و مذهبی، عقیده‌سی و

دوشونجه لری، جینسی و بو کیمی سبیلره گۆره اؤز حاقلاریندان محروم ائدیلمه سی دئمکدیر. بو مسئله یه «آیری-سئچکیلیک قاداغاسی» دئییلیر. اوشاقلارا گلدیکده ده عینی قایدا کئچرلی دیر. هم اوشاق حاقلاری سؤزلمه سینده (۲-جی ماده)، هم ده اۆلکه یاسالاریندا بو اصله توخونولوب.

ایران قانونلارینا باخساق، گۆروروک کی، بعضی دوروملاردا اوشاقلارین حاقلاریندان یارارلانماسینا قارشى آیری-سئچکیلیک مؤوجوددور. بو آیری-سئچکیلیکلر بعضاً قانونی دیر؛ اؤرنک اولاراق، اجنبی اوشاقلار (خصوصیله افغانستان و طنداشلارینین اوشاقلاری) بوتون اوخوللاردا اوخویا بیلمیرلر و بیر چوخ دوروملاردا اوخوللار اونلارین اوخولا یازیلماسینی قبول ائتمیرلر. آیریجا آنا یاسادا، اۆلکه نین رسمی دینی نین اسلام اولدوغو و غیر-موسلمانلاردان یالنیز مسیحی لر، یهودی لر و زردوشتی لر اؤز دینلریندن ایستیفاده ائتمک حاققینا مالیک اولدوغونو و شخصی حاللارینی اؤز دینی قایدالارینا اویغون تنظیمله یه بیله جکلرینی بیلدیریر. بو دا اوشاقلارین حاقلاردان آیری-سئچکیلیگه معروض قالمادان فایدالانمالاری ایله ضدیت تشکیل ائدیر. بونلار قانوندان قاینالانان آیری-سئچکیلیکلردیر. بعضی دوروملاردا آیری-سئچکیلیکلر قانونو پوزماقد اولسا دا یئنه ده باش وئریلر. بونا اؤرنک اولاراق، دؤولتین علیل لیگی اولان اوشاقلار اوچون گرکلی اؤیره نیم ایمكانلارینی تامین ائتمه مه سینى گؤستمک اولار.

دوغوملا باشلایان اوشاق حاقلاری و آنا-آنانین وظیفه لری

اؤنجه کی بۆلوم لرده آچیقلا دیغیمیز کیمی، نطفه نین آنا

رحمبندە شكىللىنمەسى اىلە بېرىلىككە او آرتىق مەين حاقلارا مالىك اولور. لاكين اوشاقلار اوچون نظردە توتولموش حاقلارين چوخو دوغومدان سونرا گنرچكلشير. بو حاقلارين بعضيلرى دوغوملا بېرىلىككە، بعضيلرى ايسە سونراكى ياشلاردا حياتا كئچيريلير. آشاغيدا دوغوملا باشلايان اساس اوشاق حاقلارى آچىقلاناجاق:

۱. **آد قويما حاقتى:** اوشاق دوغولدوغو زامان آد صاحىبى اولمالى دير. بو آدى اونا آتا-آناسى قويمالى دير، دؤولت ايسە همين آدين قيديياتى اوچون شرايط ياراتمالى دير. هر بير اؤلكە آد سئچىمى اىلە باغلى مەين قايدالار مەينلشديره بيلر، لاكين بو قايدالار منطيقى و قبول انديله بيلن قايدالار اولمالى دير. اؤرنك اولراق، ايراندا ياد و آنلاشيلماس آدلارين قويلماسى قاداغاندير. دؤولت بو قايدادان سوء-اىستيفاده ائدەرک آدلارين سياهى سيني ترتيب انديب و آتا-آنالار چوخ واخت همين سياهيدان آد سئجمه يە مجبور قاليرلار. فرقلى خبر و سندرله گؤره، ثبت-احوال تشكىلاتى بعضى ائتنيك قروپلارين آدلاريني قبول ائتمكدن ايمتيناع اندير. بو دورومدا آتا-آنالار يا سئچدىكلرى آدى ديبشمه يە مجبور اولورلار، يا دا ايلرله داوام ائدن حوقوقى موباريزه يە گيريشيرلر. بعضى دوروملاردا اوشاغين ۷ ياشينا چاتديغيني، آما آتا-آناسى نين سئچديكى آدين قبول ائدىلمه مەسى سببى اىلە هله ده كيملىك وثيقه سينه مالىك اولمادىغيني گوره بيليرىك.

۲. **دوغومون سندنلشديريلمەسى حاقتى:** اوشاق دوغولان كيمى آتا-آنا دوغومو بيلديرمەلى و اونون اوچون كيملىك و يا شخصيت سندنى آلمالى ديرلار. ثبت-احوال ايداره سى ده آن قيسا سورده يئنى دوغولموش اوشاغا كيملىك وئرمەلى دير. ثبت-احوال قانونوندا دوغومون نئجه بيلديريلمەسى و طلب

اولونان سندلر آیدین شکیلده گؤستریلیب، بونا گؤره ده بورادا گئئیش آچیقلامایا گرک یوخدور. آما تنقید ائدیلهسی بیر مسئله اودور کی، بو قانونا گؤره دوغومو بیلدیرمک وظیفهسی ایلك اؤنجه آتائین و یا آتا طرقلیندن جءینین اوزرینه قویلوب، و یالنیز اونلارین یوخلوغوندا آنا بونو ائده بیلر. بو دا آیری- سئچکیلک و منطیقسز یاناشمادیر. چونکی آنا هر هانسی سبدن دوغومو بیلدیرمک ایستدیکه ایلك اؤنجه ارینین یعنی اوشاغین آتاسینین حاضریدا اولمادیغینی ثبوت ائتمه لی دیر.

۳. وطنداشلیق حاققی: ایراندا وطنداشلیق مدنی قانوندا گؤستریلن قایدالارا اویغون شکیلده معینلشدیریلیدیر. اساس قایدایا گؤره، ایرانلی آتادان دوغولان هر بیر اوشاق ایرانلی ساییلیر. آیریجا، ایراندا دوغولان و آتا-آناسیندان بیر ده ایراندا دوغولموش اولان اجنبی اوشاقلار دا ایرانلی ساییلیرلار. مدنی قانونون ۹۷۶- جی ماده سیندن باشلایاراق وطنداشلیقلا باغلی قایدالار قید اولونوب. بو ساحه ده ان بؤیوک چتینلیکلردن بیر ایرانلی آتادان و اجنبی آتادان دوغولان اوشاقلارین وطنداشلیق مسئلهسی دیر. مدنی قانونا گؤره بو اوشاقلار ایرانلی سایلمیردیلاز. ۱۳۸۵- جی ایلده «ایرانلی قادینلارین خارجی کیشیلرله نیکاحیندان دوغولان اوشاقلارین وطنداشلیغینین معینلشدیریلمهسی قانونو» قبول ائدیلدی، آما بو قانون چتینلیگی حل ائتمک عوضینه داها دا چتینلشدیردی. ۱۳۹۰- جی ایلده بو قانوندا دیشیکلیک ائدیلدی و معین ایرلیلیش الده اولوندو. نهایت، ۱۳۹۸- جی ایلین مئهر آییندا بو قانون سون شکلینی آلاق قبول ائدیلدی. بو قانونا گؤره ایرانلی قادینلار خارجی کیشی اتولیلیگیندن دوغولان اوشاقلار ۱۸ یاشینا چتامیشدان اول آتائین موراجیعتی و تهلوکه سیزلیک موشکولو اولماماسی شرطیله ایران وطنداشلیغی آلا بیلرلر. اگر

آنا موراجيغت ائتمهسه، اوشاق ۱۸ ياشينا چاتديقدان سونرا اوزو موراجيغت ائده بيلر. بو زامان تهلوکه سيزليک باخيميندان يوخلاما ايستىخبارات ناظيرليگى و سپاهين ايستىخبارات تشکيلاتى طرفيندن آپاريلير. هر نه قدر بو قانون ايرليليش کیمی دیرلنديريلسه ده، تجروبه ده تهلوکه سيزليک تشکيلاتلارینين حدیندن آرتيق چتين مونا سیتی و قاریشیق يول-يورداملاری چتينليکلرين حلینى داها دا چتينلشدیرير.

دیگر بؤيوک چتينليک ايسه خصوصيله بلوچيستان بؤلگه سينده «کيمليک سيز اوشاقلار» دیر. بو بؤلگه ده چوخلو سايدا اوشاق وار کی، هم اوزلری، هم ده آتا-آناسی ايراندا دوغولدوقلاری حالدا شخصیت سنه دی و وطنداشلیغی بوخدور. بونا گوره ده بير چوخ حاقلاريندان، او جومله دن اؤيره نيم حاققیندان محرومدورلار. دؤولت بو اوشاقلاری «شوبه هلی وطنداشلار» اولراق ساير. اولارين وطنداشلیق آما يول-يوردامی چوخ چتين، قاریشیق و واخت آپاران بير ايشدير و چوخ دوروملاردا ايستکلر رء ائدیلير. شوبه ه سيز، وطنداشلیغین اولماماسی و بونا گوره کيمليک سندنين وئريلمه مه سی اوشاقلار اوچون جیدی چتينليکلر يارادير. بئله اوشاقلار نه اؤيره نيم آلا بيليرلر، نه ده ساغلیق خیدمتلريندن فايदानا بيليرلر.

۴. **نسب حاققی:** بو حاق اوشاغین آتا-آناسینين معین ائديلمه سینی نظرده توتور. چونکی آتا-آنانين اوشاق قارشيسيندا وظيفه لری وار و بو وظيفه لرین کيم طرفیندن يئرینه يئتيريلجه گينين معینلشدیريلمه سی واجيبدير. اؤرنک اولراق، ايران ياسالارینا گوره، آنا اوز اؤلادینا نفقه وئرمه لی دیر. نفقه اوشاغین ياشايش يئری، يئمک-ايچمک و اساس احتياجلارینين تامين اولونماسینی احاطه ائدير. نفقه اوشاغین ديگر حاقلارینی دا دریندن ائتکيله ين چوخ

اؤنملی بیر حاقدیر. اگر اوشاغین آتاسی معین ائدیلمزسه، اوشاق جیددی چتینلیکلره اولشیر. میراث و دیگر بیر چوخ حاقلارین تائمین اولونماسی دا آتا-آنانین معینلشدیریلمه سیندن آسیلی دیر. آنانین معینلشدیریلمه سی عادتاً چوخ چتینلیک یاراتمیر، آما آنانین معینلشدیریلمه مه سی داها چوخ راست گلینیر. ایران قانونلارینا گؤره، اگر قادین و کیشی رسمی نیکاحدادیرسا، دونیایا گلن اوشاق، عکسی ثبوت اولونماسا همین کیشی به عائد ساییلیر. بونا «فراش قایداسی» دئییلیر. لاکین نیکاح ثبت ائدیلمه ییب ایسه، یاخود کنجیجی نیکاحدیر و ثبوت ائدیله بیلیمزسه و آتا اوشاغی قبول ائتمیزسه، بو زامان آتا و یا اوشاغین قیومو آتاین کیم اولدوغونو ثبوت ائتمه لی دیر. بو دوروملاردا عادتاً «نسب ایثباتی شکایتی» ائدیلمه لی دیر. بو شکایت بلکه دی ان ای تستی ایله حل اولونا بیلر، آما ایران قانونلاریندا دی ان ای تستی تک باشینا ثبوت کیمی قبول ائدیلیب-ائدیلمه دیگی آیدین گؤستریلمه ییب. بونا گؤره محکمه لر موختلیف قرارلار چیخاریر و نتیجه ده محکمه قراری چیخانا قدر اوشاق اوزون سوره آتاسی تائینمادان قالا بیلر.

باشقا بیر اؤنملی مسئله، نیکاحسیز جینسی موناسیبتدن دوغولان اوشاقلارین حوقوقی دورومودور. ایران قانونلارینا گؤره، آتا-آنانین موناسیبتیندن آسیلی اولراق اوشاغین حوقوقی دورومو دیشیر. تاسوف کی، نیکاحسیز دوغولان اوشاقلار «غیر-شرعی اوشاق» ساییلیر و بعضی حوقوقلاردان تامامیله محروم ائدیلیلر. اؤرنک اولراق، مدنی قانونا گؤره، بو اوشاق آتا-آناسیندان میراث آلا بیلیر و آتا-آناسی دا اوندان میراث آلمیرلار. بوندان باشقا، بعضی پئشه لره قبول اوچون «نَسَبی تمیز» شرطی قویولوب. «نَسَبی تمیز» اوشاغین شریعتیه اوغون نیکاحدان دوغولماسی دئمکدیر. بو

جور قانونلار آیری-سئچکیلیک اولدوغونو گؤستریر و اوشاغین عالی مصلحتینه اویغون دئییل. چونکی اوشاق دونیا یا ایلک آددیمینی آرتیق «غیر-شرعی» دامغاسی ایله آتیر و اؤزوندن آسیلی اولمایان بیر سببه گؤره جمعیتده حاقلاریندان محروم آئدیلیر. کئچمیشده بئله اوشاقلار اوچون کیملیک آماق چوخ چتین ایدی، حتی ثبت-احوال ایداره سی بو اوشاقلارا کیملیک سندی وئرمکدن ایمتیناع آئدیردی. ۱۳۷۶-جی ایلده عالی عدالت محکمه سی نین قبول آئندگی و ااحید حوقوقی قرار بو چتینلیگی حل آئتدی.

قرارین متنی بئله دیر:

«عالی عدالت محکمه سی نین عموموی توپلانتیسی نین ۶۱۷ سایی و ااحید حوقوقی قراری، ۱۳۷۶/۴/۳»

۱۳۵۵-جی ایلده قبول اولونموش ثبت-احوال قانونون ۱-جی ماده سی نین الف بندینه گؤره، ثبت-احوال ایداره سی نین وظیفه لریندن بیرى دوغومون قیده آلینماسی و کیملیک وئریلمه سی دیر. قانونئریجی بو مسئله ده قانونی و غیر-قانونی موناسیبتدن دوغولان اوشاقلار آراسیندا فرق قویمامیشدیر. قانونون ۱۶-جی ماده سی نین تبصیره سی و ۱۷-جی ماده سی آتاین و آتاین نیکاحی قیده آلینمامیش ایسه و یا آتا-آنا اوشاغین دوغومونو بیلدیرمکده بیرلشه بیلمیرلرسه و یا آتا-آناسی معلوم اولمادیقدا گیدبيله جک یولو آچیقلامیشدیر. لاکین اگر اوشاق زینا نتیجه سینده دوغولوبسا و زینا آئدن کیملیک آماق اوچون موراجیعت آئتمیرسه، عموموی حوقوقی سابقه لره و ایمام خومینی نین فیقه یی باخیشینا گؤره ۳-جو و ۴۷-جی یارغی مسئله لرینه دایاناراق زینا آئدن کیشی اوشاغین عرفی آناسی ساییلیر و قانوندا آتایا عائید بوتون وظیفه لر، او جمله دن کیملیک آماق وظیفه سی اونون اوزرینه دوشور. مدنی قانونون ۸۸۴-

جو ماده سینه گۆره یالینیز میراث مسئلهسی آرادان قالخیر. ائله بو سببدن بو گۆروش عالی محکمه نین ۳۰-جو شؤعبه سینین باخیشا اویغون و دوزگون قرار سایلییر. بو قرار ۱۳۲۸-جی ایلین تیر آییندا قبول اولموش اولان قضایی گۆروشلرده بیرلیک قرارینا دایاناراق بنزر ایشلر اوچون بوتون محکمه لر و او جومله دن عالی محکمه اوچون مجبوریدییر.»

* نسیبتین ایثباتی و یا اینکاری ایله باغلی محکمه ایشلرینده قایدالار: نسیبتین ایثباتی و یا اینکاری ایدعاسی بیر شخصین نَسبینه ایختیلاف یاراندیغی دوروملاردا میدانا چیخیر. بئله دوروملاردا مودعی شخص ایدعا عریضهسی ترتیب ائدهرک شیکایت ائتمه لی دیر. ۱۳۹۲-جی ایلده قبول ائدیلن عائله نی قوروما قانونون ۴-جو ماده سینه گۆره بو مسئله یه باخماغا صلاحیتلی محکمه عائله محکمه سی دیر. نسیبتین ایثباتی و یا اینکاری مسئله سینده ایدعاچی ایناندریجی دلیلر تقدیم ائتمه لی دیر. مدنی قانونون ۱۲۵۸-جی ماده سینده قید اولونان بوتون ایثبات واسیطه لری نَسبه دایر ایدعالاردا دا تطبیق اولونور. بو دلیللردن «ایقرار» بو تیپ ایدعالارین ایثباتیندا آن اؤنملی یول و دلیل دیر. بئله کی، اگر بیر شخصه قارشى نَسب ایدعاسی ائدیلسه و همین شخص بو ایدعانی قبول ائدهرک نسیبت ایدعاسینی تصدیقله ییرسه، باشقا دلیل تقدیم ائتمه یه احتیاج قالماز. البته، نَسب ایله ایلگیلی ایقرارین محکمه طرفیندن قبول ائدیله جگی مطلق دئییل و معین شرطلره باغلی دیر. مدنی قانونون ۱۲۷۳-جو ماده سینه گۆره: «نَسبه ایقرار یالینیز او حالدا دوزگوندور کی، بیرینجیسی، نَسبین گئرچکلیگی عادت و قانونا گۆره مومکون اولسون. ایکینجیسی، نَسبینه ایقرار ائدیلن شخص بونو تصدیقله سین؛ ایستیتنا اولاراق اگر نَسب ایقراری صغیر اوشاق

حاققیندا ایسه و بو حاقدا باشقا بیر چاتیشمازلیق یوخدورسا، بو دورومدا صغیر اولان اوشاغین تصدیقینه احتیاج یوخدور.» آریجا بو قانونون ۱۱۶۱-جی ماده سیننه گؤره: «اؤنجه کی ماده لرده گؤستریلن دوروملاردا اگر آر آچیق و یا دولایی یوللا اؤز اتالیغینا ایقرار ائتمیشدیرسه، آرتیق اوندان اؤولادلیغی اینکار ایدعاسی قبول اولونمایا قادیر.»

داها آیدین دیلله دئسک، بیرینجی ماده او دئمکدیر کی، اگر بیر کیشی بیر اوشاغین اونون اؤولادی اولدوغونو قبول ائدیرسه، بو بالنیز ایکی حالدا قبول اولونور: بیرینجیسی، بونون آغلاباتان اولماسی شرطیله، یعنی اگر همین کیشی اوشاغین دوغولماسیندان ایلر اول آنادان آیریلیمیش و آنا ایله جینسی علاقه ده اولماق ایمکانی اولمامیشسا، بو ایقرار آغلاباتان سایلمیر. ایکینجیسی، اگر اوشاق یئتکین دیرسه، او دا بو کیشینین آتاسی اولدوغونو قبول ائتمه لی دیر؛ اگر اوشاق یئتکین دئییل ایسه، قبول ائتمه سیننه احتیاج یوخدور. آما اگر اوشاق اوچون آرتیق باشقا بیر کیشی آنا کیمی تانینبسا، همین کیشینین تکجه ایقراری قبول ائدیلمیر. ۱۱۶۱-جی ماده ایسه او دئمکدیر کی، اگر کیشی اوشاغین آتاسی اولدوغونو قبول ائتمیشسه، سونرادان «یانلیمیشام» و یا «یالان دئیشم» دئیهرک محکمه دن اتالیق حاققینین قالخماسینی طلب ائده بیلمز.

نیسبتین ایثباتی و یا اینکاری ایدعاسیندا فایدالی اولایله جک دیگر اؤنملی دلیل طبیعی تستلر، او جومله دن دی ان ای تستی دیر. باخمی اراق کی، ایران محکمه لرینده دی ان ای تستی نین حقوقی گنچرلیلیگی حاققیندا فیکیر آیریلیقلاری وار، آما دئمک اولار کی، ایران حقوقوندا قضایی ایماره لر ایثبات واسیطه لریندن ساییلدیغی اوچون دی ان ای تستی ده قبول ائدیله بیلن بیر ایماره ساییلیر.

«ایماره» حوقوقدا نیشانه دئمکدیر. یعنی بعضی دلیللر، اؤرنک اولراق، ایقرار و شاهیدلیک، ایدغانی بیرباشا ثوبوت ائده بیلر. أما بعضی شئیلر، اؤرنک اولراق، دی ان ای تستی نین سونوجو یالنیز بیر ایشاره ساییلیر. بو تست حاکیمده علم یارادیر و نَسبی قطعی شکیلده معین ائتدیگی اوچون نَسبه دایر ایدعالاردا آن یاخشی ایثبات واسیطهسی دیر. ایران یارغیسیندا مؤوجود گؤروشله گؤره اگر ایقرار یوخدورسا، معین شرطلرله دی ان ای تستی نین سونوجو قبول اولونور. قید ائتمک لازیمدیر کی، محکمه دی ان ای تستی نین گئرچکلشمهسی قراری آلسا بونون پزشکی-قانونی طرفیندن اولماسی گرکلی دیر.

اوشاغین خرجی و یا نفقهسی ؟

اوشاق حاقلاریندان بیرى ده نفقه حاققی دیر. یعنی آتا-آنا، قیوم و یا بعضی دوروملاردا دؤولت اوشاغین یاشاییش خرجلرینی اؤدمهلی دیر. بو، بیر وظیفه دیر و حتی بعضی دوروملاردا بو وظیفه نین یئرینه یئتیریلمه مه سی سوچ ساییلیر. مدنی قانونون ۱۱۹۹-جو ماده سینده دئییلیر: «اوشاغین نفقه سی آتاین اوزرینه دیر. آتاین اولومو و یا اونون نفقه نی اؤده مه یه گوجو چاتمادیقدا، بو وظیفه یاخینلیق درجه سینه گؤره آتا طرفیندن جدی اوزرینه دوشور. اگر آتا و آتا طرفیندن جدلر یوخدورسا و یا اونلارین دا اؤده مه گوجو یوخدورسا، اوشاغین نفقه سی آتاین اوزرینه دوشور.» ماده دن گؤروندویو کیمی، بیرنجی مرحله ده اوشاغین خرجلرینی اؤده مکدن آتا مسئولدور. اگر آتا بونو ائده بیلمزسه، سیرا آتا جدینه، دیگر قوهوملارا و آنا یا چاتیر. نفقه دن مقصد یاشاییش اوچون ضروری خرجلر دیر: یاشاییش یئری،

گئىيم، يىمك، متوسطه سويەسىنە قدر اۋيرەنىم خرجلرى و بونلار كىمى خرجلر. نظرە آماق لازىمدىر كى، نفعە اۋدەمك بىر وظيفەدىر و اونون اۋدىنلەمەسى سوچ كىمى تانىنىر. عائەنى قوروما قانۇنونون ۵۳-جو مادەسىنە گۆرە: «هر كىم، ماددى اىمكانى اولدوغو حالدا و قادىن ارىنە تمكىن اتتىدىكى دورومدا حىيات يولداشينا يا دا نفعەسىنى اۋدەمەلى اولدوغو شىخصلرە نفعە اۋدەمكەن اىمتىناع ائدرسە آلتىنجى درجەلى حبس جزاسينا محكوم ائدىلىر. بورادا سوچ تعقىبى يالنىز شىخسى شىكايەت اساسىندا باشلانير و ضرر چكىمىش اولان طرف شىكايەتتىن كىچمەسى اىلە سوچ تعقىبى و يا جزانىن اىجراسى داياندىرلىر.»

بو ساحەدە اساس چتىنلىك بوشانما سونراسى اوشاغىن خرجلرىنىن اۋدىنلەمەسى دىر. يعنى بعضى دوروملاردا اوشاغىن قىوملوغو آنايا وئرىلدىكە آنا اونون خرجلرىنى اۋدەمكەن اىمتىناع ائدىر. بو دوروملاردا نفعەنىن آلىنماسى اوچون فرقلى يوللار مؤوجوددور. آنا و يا اوشاغىن قىومو همىن قرارى چىخاران محكمەيە موراجىعت ائدەرك اىجرا قرارىنىن چىخارىلماسىنى طلب ائتمەلى دىر. بونون اوچون شىكايەت عرىضەسى يازماغا احتىياج يوخدور. آما محكمە نفعە اىلە باغلى هئىچ بىر قرار آلمامىش ايسە، شىكايەت عرىضەسى حاضىرلانمالي دىر و اوشاغىن نفعەسىنى طلب ائدىلمەلى دىر. هر حالدا، اىجرا شۇعبەسى اىلك اۋنجه آنا اوچون اىجرا نامەسى گۆندىرير و اوندان نفعەنى اۋدەمەسىنى طلب ائدىر. اگر بو مومكەن اولماسا، محكمەنىن اىجرا شۇعبەسى آنا اوزرىندە اولان مال وارلىغىنىدان (بانك حسابىنداكى پول، داشىنماز وارلىقلار و يا دىگر وارلىقلاردان) اوشاغىن نفعەسىنى تامىن ائدەجك. آرىجا آنا و يا اوشاغىن قىومو، آنا و يا نفعە اۋدەمەسى گركلى اولان دىگر شىخصلرە قارشى كىفرى يارغىلاما شىكايەتىنى طلب ائدە بىلر.

اگر نفقه‌نین ایجراسی اوچون بیر دؤنه ایجرا نامه‌سی چیخاریلیب ایسه، ایکینجی دؤنه یئنیدن چیخاریلماسینا احتیاج یوخدور؛ همین نامه اساسیندا ایجرا داوام ائتدیریله بیلر.

عائله‌نی قوروما قانونونون ۴۷-جی ماده‌سی‌نین تبصیره‌سینه گؤره: «بو ماده و دیگر دوروملاردا محکمه قرارینا گؤره سوزکلی اولاراق بورجلو شخصدن پول آلینماسی لازیم گلدیکده، بیر دؤنه ایجرا نامه‌سی چیخارماق یئترلی دیر و محکمه باشقا بیر قرار چیخارمادیغی سوره‌جه ایجرا ایشی داوام ائده‌جک.»

اوشاغین قایغیسی ؟

اوشاغین صاحب اولدوغو آن اؤنملی حاقلاردان بیریدیه قایغی حاقلیدیر. بو حاقل او دئمکدیر کی، آتا، آنا و یا اوشاغین قیوملوغونو اؤز اوزرینه گؤتورن هر بیر شخص اوشاغا باخماقلا مسئولدور. ایران حوقوقوندا قایغی‌یا «حضانت» دئییلیر.

مدنی قانونون ۱۱۶۸-جی ماده‌سینه گؤره: «اوشاقلارا باخماق هم آتا-آنالارین حاقلی، هم‌ده وظیفه‌سی‌دیر.» اگر آتا-آنا و یا اوشاغین قیومو بو وظیفه‌نی یئرینه یئتیرمزسه، قانون بو مسئله اوچون بعضی ضمانت‌لر نظرده توتوب. چونکی آتا-آنالارین و یا اونلاردان بیرینین بو اؤنملی وظیفه‌ده قصور ائتدیگینی و یا اوشاغا باخماق اوچون یئترلی و گرکلی اولان صلاحیتی ایتیردیکلرینی چوخ گوروروک. آتا-آنالارین اوشاقلارینا باخماق صلاحیتینی ایتیرمه‌سی‌نین فرقلی سبب‌لری اولاییلر. بو سبب‌لرین بعضیلری قانونلاردا گؤستریلیب، بعضیلری ایسه گؤستریلمه‌ییب. اؤرنک اولاراق: بیر چوخ اؤلکه‌لرده موخ‌دیر ماده‌لره یا دا الک‌لو ایچگی‌لره باغیملی اولماق یا دا اوشاغین ایستیماری و سوء-

ایستیفاده‌سی، آیریجا اوشاق ایله غیر-عادی بیر شکیلده پیس داورانماق آتا-آنانین اولادینا باخماق حاققینی الیندن آلان سببلردن ساییلیر. ایران یاسالاریندا حضانت حاققینی آزادان قالدیران بعضی دوروملارا ایشاره اولونوب. بئله دوروملاردا قانون وئریجی بعضی چیخیش یوللارینی نظرده توتوب. یعنی، اوشاغین قیوملوغونو اؤز اوزرینه گؤتورموش اولان شخص صلاحیتینی ایتیردیکده، آرتیق اوشاغا باخماق حاققینی داوام ائتدیره بیلمز، چونکی اوشاغین مصلحتی بئله طلب ائدیر. باشقا سؤزله، حضانت آتا-آنانین حاققی اولسا دا، بو حاق مطلق و محدودیتسیز دئییل. نتیجه‌ده بو قونودا عومومی قایدا بئله‌دیر: حضانت حاققی هر هانسی سبیدن همین حاققی داشییان شخصین صلاحیتی الیندن آئندیکدا، آزادان قالخیر. آما مسئله بونونلا بیتیمیر، چونکی حضانت حاققی اگر اوشاغین چیخارلارینی قوروماق مقصدیله بیر کیمسه‌نین الیندن آئینرسا، اوشاغین حضانتی حقیقی یا دا حوقوقی باشقا بیر صلاحیتلی طرفه وئرلمه‌لی‌دیر. بونا گؤره قانون وئریجیلر بو دورومو اؤنجه‌دن گؤزه آلیبار و بونون اوچون قایدالار معینلشدیریبلر. یعنی، آتا-آنا حضانت حاققینی ایتیردیکده، اوشاغا کیملرین حضانت ائده بیلجه‌گی مسئله‌سی فرقلی و بعضا قاریشیق قایدالارلا تنظیملنیر.

ایران یاسالارینا گؤره، اورتاق ائولیلیک دؤورونده اوشاغین حضانتی آتا و آنانین اوزرینه بیرگه شکیلده دوشور، اونلارین بیرینین اولومو دوروموندا ایسه ساغ قالان طرفین اوزرینه کئچیر. آتا-آنا آیریلدیکدا، اوشاغین حضانتی یئددی یاشینا قدر آنانین، اوندان سونرا ایسه آنانین اوزرینه دوشور، آنجاق چاتیشمازلیق یاراندیکدا محکمه قرار وئیریر. آیریجا اوشاغین حضانتی الینده اولان شخص صلاحیتینی ایتیردیکده، محکمه قراری ایله حضانت حاققی دیگر صلاحیت‌لی

طرفه وئرلیبر (۱۱۶۹-جو مادهدن ۱۱۷۳-جو مادهیه قدر).
 اما ائله دوروملار دا اولور کی، هم آتا، همده آنا اوشاغا باخماق
 اوچون صلاحیت و لیاقتلرینی ایتیریرلر، حتی آتا طرفیندن جدّ و
 دیگر قوهوملار دا اوشاغا باخماق اوچون صلاحیتلی اولمورلار. بو
 دورومدا اوشاغین طالعیی نئجه اولاجاق؟ اؤرنک اولارق: ایراندا آتا-
 آنانین موخدیر ماده لره باغیملی اولماسی چوخ گئنیش شکیده
 گؤرولور و یا ائله دوروملار اولور کی، اوشاغین آتا و آناسی اوزون
 سوره لی حبس جزاسینا محکوم اولونورلار. شوبهه سیز کی،
 بئله دوروملاردا اوشاغین و توپلومون چیخارلاری طلب ائدیر کی،
 اوشاغین حضانتی باشقا شخصلره وئرلیسین. قانون وئرلیجینین؛
 آتا-آنانین صلاحیت سیزلیگی دوروملاری اوچون نظرده تودوغو
 یول یوردامی آیدینلاشدیرماق اوچون فرقلی فرضیه لری نظرده
 کئچیریریک.

بیرینجی فرضیه: اگر اوشاغین آتا و آناسی - بیرگه یاشاییر و یا آیری
 یاشاسالار دا - هر ایکسی اوشاغین حضانتی اوچون صلاحیتینی
 ایتیررلرسه، اوشاغین حضانتی آتا طرفیندن جدّینین اوزرینه
 کئچیر. چونکی آتا طرفیندن جدّ قیوم سایلیبر و او، ساغدرسا و
 صلاحیت لی دیرسه، هم قیوملوق، همده حضانت وظیفه سی
 اونون اوزرینه دوشور. ایران محکمه یارغیلاماسیندا کی کئچمیش
 قرارلارا گؤره ده اگر آتا-آنا اوشاغین حضانتینه صلاحیت سیز
 سایلیبرسا، بو مسئله آتا طرفیندن جدّه بوراخیلیبر.

ایکینجی فرضیه: اگر آتا و آنانین هر ایکسی اوشاغا باخماق
 اوچون صلاحیت سیزدیرسه و آتا طرفیندن جدّ حیاتدا دئییل ایسه
 و یا اوشاغا باخماق اوچون صلاحیت لی دئییلسه، محکمه اوشاغین
 حضانتی حاقدار قرار وئره جک. بو قرار اوشاغین چیخارلاری
 اساسیندا قبول اولونور و اوشاغین باشقا بیر شخصه وئرلمه سی،

اونا قیوم تعیین ائدیلمه‌سی و یا اوشاغین قایغیسی اوچون نظارتچی قوبولماسی کیمی تدبیرلر گؤروله بیلر. نتیجه اعتباری ایله بو قرار محکمه‌نین صلاحیتینده دیر. بو حؤکم آتا-آنانین اوشاغا باخا بیلمه‌دیکلری دوروملاردا دا تطبیق اولونور؛ اؤرنک اولارق، آتا-آنانین یوخلوقوندا و یا ایکسی ده حبسه اولدوقدا. مدنی قانونون ۱۱۷۳-جو ماده‌سی اوشاغین آتا-آناسی‌نین حضانته صلاحیت‌سیز اولدوغو دوروملاری معین ائدیر. بو ماده‌یه گؤره: «گر آتاین و یا آنانین اوشاغا باخاماسی و یا اخلاقی پوزونتولاری نتیجه‌سینده اوشاغین ساغلاملیغی و یا اخلاقی تریب‌سی تهلوکه آلتینا دوشرسه، محکمه اوشاغین قوهوملارینین، قیومونون و یا بؤلگه‌نین یارغی تشکیلاتی مسئولونون ایسته‌یی ایله اوشاغین حضانتی حاقدا لازیم بیلدیگی قراری قبول ائده بیلر...» قید ائدیلمه‌لی دیر کی، محکمه بو قراری اوشاغین چیخارلارینی گؤزه آراق قبول ائتمه‌لی دیر. آیریجا قید ائتمک لازیم دیر کی، محکمه‌نین اوشاغی مطلق عمی، بیبی و ... کیمی قوهوملارینا وئرمک مجبوریتی یوخدور؛ لاکین ایران محکمه‌لری عادتاً اوشاغین قوهوملاری ایستدیکده، اوشاغین حضانتینی اونلارا وئیریر. البته، محکمه‌نین اوشاغی قوهوملارا وئرمک مجبوریتمینین اولمماسی یالنیز حضانت مسئله‌سینه عئیددیر. یعنی، اگر اوشاغین قیومو معین دیرسه و قیوم صلاحیت‌لی دیرسه، ساده‌جه حضانت حاققی اولان شخصلر صلاحیت‌سیز اولدوقدا، محکمه اوشاغین حضانتینی باشقا شخسه حواله ائدیر. أما قیوم دا صلاحیت‌سیز اولدوقدا، مسئله فرقلی اولاجاق و بو حاقدا سونراکی فرضیه‌لرده دانیشاجاقیق.

بو موذاکیره‌ده قید ائدیلمه‌لی باشقا بیر مسئله‌ده آتا-آنانین حضانت حاققینی ایتیرمه‌سینه سبب اولان دوروملاردیر. مدنی

قانونون ۱۱۷۳-جو ماده سی نین سون بؤلومونه گؤره: «آشاغیداکى دوروملار آتا-آنانین اوشاغا باخماماسى یا دا اخلاقى پوزونتولارینین اؤرنکلریندن دیر:

۱. الکول، موخدیر ماده لری یا دا قومارا ضررلی درجه ده باغیملى اولماق

۲. اخلاقسزلیق و فاحیشه لیکله تانینماق

۳. محکمه طبیی طرفیندن تصدیقلمیش روحی خسته لیک

۴. اوشاقدان سوء-ایستیفاده و یا اونو فساد، فاحیشه لیک، دیلنچیلیک، قاچاقچیلیق کیمی اخلاقا اویغون اولمایان ایشلره مجبور ائتمک

۵. حدن آرتیق و داواملى دؤیمه و یارالاما.»

نظره آلماق لازیمدیر کی، بو دوروملار تمثیل حاللاریندان عیبارتدیر و ساده جه اؤرنک اوچوندور. بونا گؤره ده آتا-آنانین اوزون سوره لی حبسه محکوم اندیلمه سی کیمی دیگر دوروملاردا دا اوشاغا قارشى حضانة صلاحیتینی آرادان قالدیرا بیلر.

عائله نی قوروما قانونونون ۴-جو ماده سینه گؤره، حضانة حاققینین آیینماسی و باشقاسینا وئريلمه سی باره ده ایشه باخان صلاحیتلی محکمه عائله محکمه سی دیر. حضانة تین آیینماسی و باشقاسینا وئريلمه سی شیکایتینی قالدیرماق اوچون ایدعا عریضه سی یازیلمالی دیر و اوشاغین قوهوملاری، آتا-آنادان هر بیرى، بؤلگه یارغیلاما تشکیلاتینین مسؤللو و بعضی دوروملاردا قیوم و یا دادستان شیکایتچی کیمی چیخیش ائده بیلرلر.

اوجونجو فرضیه: اگر آتا، آنا، آتا طرفیندن جد، اونلارین تعیین ائتدیگی وصی و یا قیوم اوشاغا باخماق اوچون صلاحیت سیزدیرسه، مسئله «قیومسوز یا دا پیس قیوملو اوشاقلاری قوروما قانونو» ایله ایلگیلی اولور. بو قانون ۱۳۹۲-جی ایله قبول

اندیلیب و اوشاغین قیومسوز و یا قیومونون صلاحیت سیز اولدوغو دوروملاری تنظیمله ییر. بورادا قید ائتمک لازیمدیر کی، قیومون مسئولیتی حضانت، قیوملوق و ولایتدیر. یعنی قیوم هم حضانت، هم قیوملوق، هم ده دیگر حقوق و وظیفه لره صاحبیدیر. ساده دیله دئسک: قیومون حقوق و وظیفه لری آتا-آنانین حقوق و وظیفه لری ایله عینی دیر. بو قانونا گوره، اگر آتا، آنا، آنا طرفیندن جدّ، قیوم و یا قیومون تعیین ائتدیگی وصی اوشاغا باخماق اوچون صلاحیت سیزدیرسه، محکمه اوشاغین قیوملوقونو باشقا شخصه حواله ائدیر. قیومسوز یا دا پیس قیوملو اوشاقلاری قوروما قانونونون ۸-جی ماده سی نین «د» بند ی و ۱۰-جو ماده سی بئله حال اوچون یول گؤستیریر. بو فرضیه ده قانون اوشاغین قیوملوقونو کیمین اوزرینه وئرمک لازیم اولدوغونو دا معینلشدیریر. همین قانونون ۸-جی ماده سی نین ۲-جی تبصیره سینده بئله دئییلیر: «یکینجی درجه لی قوهوملار مؤوجود اولدوقدا و اونلاردان هر هانسی بیرى موراجیعت ائتدیکنده و شرطله مالیک اولدوقلاریندا، قیوملوق اونا وئرلییر. اگر بیر نئچه موراجیعتچی وارسا و شرطلر برابر دیرسه، قیوم قرعه یولو ایله سئچیلیر. ایکینجی درجه لی قوهوم اولمادیقدا، عینی قایدا ایله اوچونجو درجه لی قوهوملار آراسیندا سئچیم ائدیلیر.»

بو قانون آیریجا قیومون تعیین اولونماسی نین یول یوردام مسئله لرینه ده توخونور. بورادا قید ائدیلمه لی واجیب مقام اودور کی، قیومسوز یا دا پیس قیوملو اوشاقلارین قیوملوقو ایله باغلی ایشلره مسؤل قوروم اولکنه نین بهزیستی تشکیلاتیدیر. اما قیومون تعیین اولونماسی و حؤکم چیخارما صلاحیتی عائله محکمه لرینه عائدیدیر. یعنی قیوملوق اوچون موراجیعت بهزیستی تشکیلاتینا ائدیلمه لی دیر و بو تشکیلات موراجیعتچی نین شرطله مالیک

اولدوغونو تصدیق ائتدیکن سونرا مسئلهیه حؤکم وئريلمه‌سی اوچون ایشی عائله محکمه‌سینه گؤندره‌جک.

سوندا قید ائتمک لازیم‌دیر کی، حضانت وظیفه‌لرینی یئرینه یئتیرمه‌مک ایران یاسالاریندا سوچ ساییلیر. ۱۳۹۱-جی ایلده کئچیریلیمیش عائله‌نی قوروما قانونونون ۵۴-جو ماده‌سینه گؤره: «اگر حضانت مسؤللو اؤز وظیفه‌لرینی یئرینه یئتیرمزسه و یا اوشاغین قوهوملاری ایله گؤروشونه مانع اولارسا، ایلک دؤنه سککیزینجی درجه‌لی پول جزاسینا، تکرار دوروموندا ایسه تعیین ائدیلمیش آن چوخ جزایا محکوم اولونور.»

اوشاق وارلیقلارینی ایداره ائدیلمه‌سی ؟

اوشاقلارین اؤز مال وارلیقلارینی ایداره ائتمک اوچون کیفیت قدر ذهنی قابیلیته مالیک اولمادیقلارینا گؤره، اولکه‌لرین قانونلاری اونلارین وارلیقلارینی ایداره ائتمک اوچون باشقا بیر شخصی مسؤل ساییر. بو شخص عادتاً آتا-آنادیر. ایران یاسالارینا گؤره آتا و آتا طرفیندن جدّ اوشاغین قهری ولی‌سی ساییلیر و اونلار اولدوقلاری تقدیرده باشقا بیر شخص اوشاغین وارلیقلارینی ایداره ائدن اولابیلمز. بعضی دوروملاردا قیوم اولان ولی قوجالیق، باجاریقسیزلیق و یا هر هانسی دیگر سببه گؤره اوشاغین وارلیقلارینی ایداره ائتمک گوجونه مالیک اولمادیقدا، محکمه بیر کیمسه‌نی «امین» اولراق تعیین ائدیر کی، او، قهری ولی‌نین یانیندا اوشاغین وارلیقلارینی ایداره ائتسین. اگر قهری ولی مؤوجود دئیلسه، محکمه «قیوم» تعیین ائدیر. قیومون وظیفه‌سی اوشاغین وارلیقلارینی ایداره ائتمکدیر. قید ائدیلمه‌لی‌دیر کی، قهری ولی و یا قیوم اوشاغین وارلیقلارینی ایداره ائتمک

قونوسوندا صلاحیتی تام و نظارتسيز صلاحیت دئییل. یعنی بو شخصلر اوشاغین چیخارلارینی نظره آلمالی و اوشاغین وارلیقلاری ایله باغلی قرارلاری دادستانین نظارتی آلتیندا وئرمه‌لی دیرلر. قهری ولی و قیوم و اولارین صلاحیتلرینین نه قدر اولدوغو ایله باغلی آشاغیداکی مقاملارا دقت یئتیرمک لازیمدیر:

آتا و آتا طرفیندن جدین قهری ولایتی دوغومدان باشلاپ و اوشاغین بولوغ یاشینا و یئتکینلیگه چاتماسینا قدر داوام ائدیر. مدنی قانوندا آچیقلا ندیغی شکلی ایله، اگر اوشاق «دلی» دیرسه، بولوغ یاشینا چاتدیقدان سونرا دا آتا و آتا طرفیندن جدین قیوملوغو داوام ائدیر.

آتا و آتا طرفیندن جدین هر ایکسی قهری ولی سایلیر، اما عملده آتانی قیوملوغو جدین قیوملوغوندا اؤنجه گیر. توپلومون عادتینده ده بئله دیر کی، آتا اولمادیقدا و یا آتا لایق و صلاحیتلی اولمادیقدا، باجاریغی اولمادیقدا و ... سیرا آتا طرفیندن جد چاتیر. توپلوم عادتتی و گئچمیش یارغی قرارلاریندان باشقا، ۱۳۵۳-جو ایله قبول ائدیلمیش اولان عائله‌نی قوروما قانونون ۱۵-جی ماده‌سی ده آتانی، آتا طرفیندن جد نیسبتاً اوستونلویونه دلالت ائدیر.

مدنی قانونون ۱۱۸۳-جو ماده‌سینه گؤره، وارلیقلار و مالیه حاقلاری ایله باغلی بوتون ایشلرده قهری ولی، اوشاغین قیوملوغو آنادا اولسا بئله یئنه ده اوشاغین قانونی نواینده‌سی سایلیر. یعنی اؤرنک اولراق، اگر ار-ارواد بوشانیبسا و اوشاغین قیوملوغو آتایا وئرلمیش ایسه، یئنه ده اوشاغین وارلیقلارینی ایداره ائدن آتا دئییل، قهری ولی دیر.

قهری ولی هم فیزیکی، همده روحی باخیمدان اوشاغین

وارلیقلارینی ایداره ائتمک قابیلیتینه مالیک اولمالی، سوء-ایستیفاده ائتمه‌مه‌لی، اوشاغین چیخارلارینی و ریفاھینی قورویوب ساخلامالی دیر.

اگر آتا و یا آتا طرفیندن جدّ حیاتدا دئییلسه و یا باجاریقسیزلیق، سوء-ایستیفاده، باشی بوشلوق و ... سببلرله لازیم اولان صلاحیتیه مالیک دئییل ایسه، قیوملوق دیگرینه کنچیر.

اگر آتا و یا آتا طرفیندن جدّ یوخدورسا و یا قهری ولی عقلی قابیلیتینی ایتیرمیش ایسه، اوشاغا قیوم تعیین ائدیلیر. **(مدنی قانونون ۱۱۹۵-جی ماده‌سی)** عقلی قابیلیتینی ایتیرمک او دئمکدیر کی، قهری ولی اوشاغین وارلیقلارینی ایداره ائتمک اوچون یئرلی ذهنی قابیلیتینی ایتیریب. اگر اوشاغین یاخین قوهوملارین دان بیرری و یا بؤلگه یارغی تشکیلاتی نین مسؤللو ثبوت ائده بیلسه کی، آتا و یا آتا طرفیندن جدّ اوشاغین وارلیقلارینی ایصراف ائدیر و اونون چیخارلارینی نظره آلمیر، قهری ولی وظیفه‌سیندن چیخاریلیر و اونون یئرینه قیوم تعیین اولونور. **(مدنی قانونون ۱۱۸۴-جو ماده‌سی)**

اگر قهری ولی قوجالیق، بدن ضعیفلیگی، خسته‌لیک و ... سببلردن اوشاغین وارلیقلارینی گرکلی قایدادا ایداره ائتمک قابیلیتینه مالیک دئییلسه، محکمه «ضم-امین» ائدیر. یعنی اعتبارلی بیر شخصی قهری ولی‌یه علاوه ائدیر کی، اوشاغین وارلیقلارینی ایداره ائتمکده هر ایکی طرفین ایضاسی تأثیرلی اولسون.

اگر قهری ولی حبس، یوخلوق کیمی هر هانسی بیر سببله اوشاغین ایشلری ایله مشغول اولایلمیرسه و یئرینه کیمسه‌نی تعیین ائتمه‌یب ایسه، محکمه اوشاغین وارلیقلارینی ایداره ائتمک اوچون کئچجی اولراق بیر امین تعیین ائدیر. **(مدنی قانونون**

۱۱۸۷-جى مادەسى) آتا و آتا طرفىندىن جىدّ اۆز اۆلوملىرىندىن سونراسى اوچون وصى تەيىن ئىدە بىلرلر. (مادە ۱۱۹۲) وصى نىن صلاحىتلىرىنى قەھرى ولى اۆزۈ مەيّن ئىدە بىلر. عكس حالدا، وصى قەھرى ولى نىن وارلىقلارلا باغلى عىنى صلاحىتلىرىنە مالىك اولور. (مدنى قانونون ۱۱۹۰-جى مادەسى) اگر قەھرى ولى طرفىندىن تەيىن اولونان وصى اوشاغىن وارلىقلارىنى ايدارە ائتمەكەن ايمتىنە ئىدرسە و يا قوجالىق و يا عىلىل لىك كىمى سىبلرلە گرکلى قابىلىتە مالىك اولماسا و يا خىانت ئىدرسە، اۆزۈ اۆزۈنە وظيفە سىندىن كىنارلاشدىرىلر. (مدنى قانونون ۱۱۹۱-جى مادەسى)

قىوملا باغلى دا ايران مدنى قانونو اوشاغىن مالىه حاقلارىنىن پوزولماماسى و وارلىقلارىنىن ان ياخشى شكىلدە ايدارە اولونماسى اوچون قايدالار نىزدە توتوب، مدنى قانونون ۱۲۱۸-جى مادە سىندىن ۱۲۵۶-جى مادە سىنە قدر قىوم و اونون وظيفە و صلاحىتلىرىنى احاطە ئىدىر و قىومون اساس وظيفە و صلاحىتلىرىنى آشاغىداكى كىمى اىضاح ئىدىر:

اوشاغىن وارلىقلارى و ثروتىنى ايدارە ائتمەك: قىوم اوشاغىن چىخارلارىنى نىزدە آلاق اونون وارلىقلارىنى و ثروتىنى ان ياخشى شكىلدە ايدارە ائتمەلى دىر. آيرىجا قىوم دادستانىن تصدىقى ايله اوشاغىن داشىنماز وارلىقلارىنى ساتا بىلر و يا رهن قويا بىلر. باشى بوش اۆتورولموش داشىنار وارلىقلارلا باغلى دا قىومون اونلارى ساتماق، همىن پوللا باشقا بىر املاک آلماق و يا اوشاغىن چىخارلارىنا اوغون حركت ائتمەك اىختىيارى واردىر.

اوشاغىن كورلاناچاق وارلىقلارىنىن ساتىلماسى: قىوم اوشاغىن كورلاناچاق وارلىقلارىنى ساتا بىلر و ساتىشەن الدە اولونان پول ايله باشقا بىر املاک آلمالى و يا اوشاغىن چىخارلارىنا اوغون خىر جملەلى دىر .

اوشاغین تربیه‌سی و ایصلاحی: حسبی ایشلر قانونونون ۷۹-جو ماده‌سینه گۆره قیومون وظیفه و صلاحیتلریندن بیرری قیوملوغونداکی اوشاغین تربیه‌سی و چیخارلارینی قوروماقاوچون ان یوکسک سوویهده چابا گۆسترمدیر.

اوشاغین ایشلمه‌سینه ایجازه: قیوم اوشاغین چیخارلارینی نظره آلاق اونا ایشلمه‌مک ایجازه‌سی وئره بیلر. أما ۱۸ یاشدان کیچیک کیمسه‌لرین ایشلمه‌سی تامامیله قاداغاندیر، بونا گۆرهده قیوم قیوملوغونداکی اوشاغا ایشلمه‌مک ایجازه‌سی وئره بیلمز. لاکین ۱۵-۱۸ یاش آراسی یئنی‌یتمه‌لرین معین شرطلر آلتیندا ایشلمه‌سی آزاددیر، بونا گۆره قیوم بو دوروملاردا ایشلمه‌یه ایجازه وئره بیلر.

اوشاغین بوشانماسی و ائولیلیگی: حکیم مصلحتی و دادستانین ایجازه‌سی ایله قیوم اوشاگی ائولندیره بیلر و یا ضروری دوروملاردا دادستانین ایجازه‌سی ایله اونون بوشانماسی ایشلرینی گۆره بیلر.

اؤیره‌نیم حاققی ؟

اوشاقلار اوچون نظرده توتولان ان اؤنملی حاقلاردان بیرریده اؤیره‌نیم حاققی‌دیر. بو حاق او دئمکدیر کی، هر بیر اوشاق اوخولدا اوخوماق حاققینا مالیکدیر. بو حاقدان ایستیفاده ائدرکن سوی، دین، مذهب، دوشونجه و یا جینسیت باخیمیندان هئچ بیر محدودیت قویولمامالی‌دیر. آیریجا بو حاقدان ایستیفاده پولسوز اولمالی‌دیر. بونا گۆرهده دؤولتلر اوشاقلارین اؤیره‌نیمی اوچون لازیم اولان ایمکانلاری یاراتماغا بورجلودورلار. بو شرطین تامین اولونماسی یالنیز دؤولت اوخوللارینین یارادیلماسی ایله

بېتىمىر، دۋولتلىرىمۇ ئايرىغا قانۇنلارنىدا بوتون اوشاقلارنى بىر بىر شەكىلدە ئۆزىمىز ئىمكانلارنىدا ئال چاتمالارنى تەمىن اولونمىسى اوچون تەبىرىلەر گۇرمەلى دىرلەر. بوندىن علاوه، ئۆزىمىز اوشاغىن فىكىر گىلىشمەسى و اينكىشافى اىستىقامتىندە اولمالى دىر. يعنى هم بوتون اوشاقلار اوچون ئۆزىمىز ئىمكانلارنى ئال چاتان اولمىسى، هم دە ئۆزىمىز مەن اىستاندارتلاردا مالىك اولمىسى گرگىلى دىر. «اوشاق حاقلارى سۆزلىشمەسى» اوچ مادەدە اوشاقلارنى ئۆزىمىز حاققىندا توخونور. بو مادەلر ئىن، اۋنمىنە، ايجىندە كى مادەلر ئىن يىترلى قدر ايدىن اولمىسىنا و ايران دۋولتىنىن بو سۆزلىشمە يە قوشولمىسىنا گۇرە بو اوچ مادەنىن متنىنى نىزدن كىچىرك:

۲۸-جى مادە

سۆزلىشمە يە طرف دۋولتلىرىمۇ اوشاغىن ئۆزىمىز حاققىنى تانى بىرلەر و بو حاققىن تەرىجىا حىاتا كىچىرىلمەسى و بىر بىر ئىمكانلارنى يارادىلمىسى اساسىندا ئشاغىداكى تەبىرىلر يىترىنە يىتيرە جىكلر:

(أ) ھامى اوچون اىبتىدايى ئۆزىمىز مەجبورى و پولسوز اولمىسى.

(ب) مەنسىلە ئۆزىمىز مەختىلىف قانادلارنىن (او جوملەدن پىشە و عومومى ئۆزىمىز) گىلىشمەسىنى تشويق ائتمىك، بو ئۆزىمىز بوتون اوشاقلار اوچون ئال چاتان ائتمىك و لازىم گىلىكدە پولسوز ئۆزىمىز وئرمىك و مادى ياردىملار گۇسترمىك كىمى تەبىرىلر گۇرمىك.

(ج) يوكسىك ئۆزىمىز ھەر كس اوچون قابىلىت اساسىندا و اويغون و اسىپەلرلە ئال چاتان ائتمىك.

(د) بوتون اوشاقلار اوچون ئۆزىمىز و پىشە سىچىمى ايلە باغلى بىلگى و يول يوردام ئىمكانلارنى ئال چاتان ائتمىك.

۵) اوشاقلارين اوخولا داواملى بىر شكىلده گئتمكلىرىنى تشويق ائتمك و داوامسىزلىغى آزالتماق اوچون تدبىرلر گورمك.

۲. سوزلشمه يه طرف دؤولتلر اوخوللارداكى نظم و اينتىظامى، اوشاقلارين اينسانى وارلىقلارينا اويغون اولاراق و حاضىركى سوزلشمه يه اويغونلونغونو تامين ائدهرك يئرینه يئتىرمه لى دىرلر.

۳. سوزلشمه يه طرف دؤولتلر اؤيره نيم قونولاريندا، خصوصيله ساوادسىزلىغىن آرادان قالدىرىلماسى و بوتون دونيادا فئى و علمى بىلگىلره، چاغداش تدريس مئتودلارينا آل چاتماينين آسانلاشدىرىلماسى ساحه سينده اولوسلار آراسى امكداشلىغى تشويق و گوجلنديره جكلر. بو قونودا اينكىشاف ائتمكده اولان اؤلكه لرین احتياجلارينا خصوصى دقت يئتىريله جكدىر.

۲۹-جى ماده

سوزلشمه يه طرف دؤولتلر راضىلاشىرلار كى، آشاغىداكى مسئله كى اوشاق اؤيره نيمى نىن بىر بؤلومو اولمالى دىر:

آ) اوشاغىن شخسىتىنين، باجارىقلارىنين و ذهنى و فىزىكى قابىلىتلىرىنين تام اينكىشافى.

ب) اينسان حاقلارينا، اساس آزادلىقلارا و بىرلشمىش مىللتلرىن نىظامنامه سينده گؤستىرلىن پرىنسىپلره ساىغى نىن اينكىشاف ائتىدىرىلمه سى.

ج) اوشاغىن آنا-آناسىنا، مدنى كىملىگىنه، دىلىنه و دىرلىرینه، ياشادىغى اؤلكه نىن مىللى دىرلىرینه، منسوب اولدوغو و دىگر مدىتىلره ساىغىلى اولماسى نىن اينكىشاف ائتىدىرىلمه سى.

د) اوشاغى آزاد بىر توپلومدا مسئولىتلى حيات سورمه يه حاضىرلاماق،

بارىش، دۆزوملولوك، قادىن و كىشى بىرلىكى، بوتون خالقار، ائتىك، دىنى و مىللى قروپلار و دىگر شخصلر آراسىندا دوستلوق روحنو اينكىشاف ائتىرمك.

ه) طبيعت موحىطىنه سايغى نىن اينكىشاف ائتىرىلمەسى.

۳۰-جى مادە

ائتىك و دىنى آزلىقلار و يا يئرلى خالقارىن ياشادىغى اۆلكەلردە، بو آزلىقلارغا منسوب اولان اوشاق اۆز قروپونون دىگر عوضولرى اىلە بىرلىكدە اۆز مدنىتىندىن اىستىفادە ائتمك، اۆز دىنىنى اۆىرنمك و اىجرا ائتمك و اۆز دىلىندىن اىستىفادە ائتمك حاققىنا مالىك اولمالى دىر.

اىرانىن داخىلى قانون و ئرىجىلىگىندە دە اوشاقلارىن اۆىرەنىم حاققىنا دىقت يئتىرىلمىشىدەر. اناياسانىن اوتوزونجو مادەسىندە بئله دئىلىر: «دؤولت، اۆلكەنىن بوتون خالقى اوچون اىلك اۆىرەنىمدىن متوسطە اۆىرەنىمىن سونونا قدر پولسوز اۆىرەنىم و تىبە واسىطەلرىنى تامىن ائتمەيە، اىرىجا، اۆلكەنىن اۆزونه گۆره يئتكىنلىك الدە ائىه جىگى سويەيە، عالى اۆىرەنىم واسىطەلرىنى پولسوز گئنىشلىندىرمەيە بور جلودور.»

«اىرانلى اوشاقلارىن و گنجلىرىن اۆىرەنىم واسىطەلرى و اىمكانلارىنى تامىن ائدىلمەسى قانون» نا گۆره انا-انا اوشاقلارىنى اوخولا يازدىرمالى دىرلار. عىنى زاماندا دؤولتدە بو قانونا و دىگر اىلگىلى قايدالارغا گۆره اوشاقلار اوچون لازىمى اۆىرەنىم اىمكانلارىنى تامىن ائتمەلى دىر. اوشاقلارىن و يئنى يئتمەلرىن قوروماسى قانونونون يئددىنجى مادەسىندە ايسە انا-انانىن اوشاقلارىنى اوخولا يازدىرماماسى سوچ سايىلمىشىدەر. بو مادەيە گۆره: «انا-انادان،

قیوملاردان و اوشاغین و یئنی یئتمه نین ساخلانیماسی، قایغیسی و تربیه سینه مسئول اولان بوتون شخصلردن هر کیم، ۱۳۵۳- جو ایلده کئچیریلن «ایرانلی اوشاقلارین و گنجلرین اؤیره نیم واسیطه لری و ایمکانلاری نین تامین ائدیلمه سی قانونو» نو پوزاراق، اؤیره نیم آلماق حاققی اولان اوشاغین و یئنی یئتمه نین متوسطه اوخول سونونا قدر اوخولا یازدی ریلماسی و اؤیره نیم آلماسینا شرایط یاراتماقدان ایمتیناع ائدرسه و یا هر هانسی بیر شکیلده اونون اؤیره نیم آلماسی نین قارشیسینی آلاسا، هم بو مسئولیتی یئرینه یئتیرمه یه، هم ده اسلام جزا قانونونا گؤره یئددینجی درجه لی پول جریمه سینه محکوم ائدیله ر.

ایران قانون وئریجیلیگینده اؤیره نیم ساحه سینده چوخلو قانون و قایدالار قبول ائدیلمیشدیر. بونونلا بئله، ایراندا مؤوجود اولان بعضی چتینلیکلرین اوشاقلارین اؤیره نیم حاققینی پوزدوغونو گؤروروک. آشاغیدا بو چتینلیکلردن بعضیلرینی قید ائدیریک:

۱. آمار و مؤوجود دوروما گؤره، اؤلکه نین بعضی بؤلگه لرینده، اؤرنک اولاراق، سیستان و بلوچیستان اوستانیندا چوخ سایدا اوشاق اوخولا گئتمه ایمکانی تاپمیر. مؤوجود اوخوللار دا هم بینا باخیمیندان، هم ده اؤیره نیم ایمکانلاری باخیمیندان چوخ ضعیف وضعیتده دیر. طبیعی کی، بئله بیر وضعیتده همین بؤلگه لرده اوشاقلارین اؤیره نیم حاققینین تامین ائدیلمه یینی دئمک اولماز. دؤولت بعضی بؤلگه لرده اؤیره نیم ایمکانلاری یارادیب، دیگرلرینده ایسه بوندان ایمتیناع ائده بیلمز. یعنی دؤولت اؤلکه نین بوتون بؤلگه لرینده اؤیره نیم ایمکانلارینی برابر شکیلده تامین ائتمه لی دیر. بو مسئله حتی عینی اوستانین اوخوللاریندا دا اؤزونو گؤستریر. اؤرنک اولاراق، بعضیلرینین یاخشی ایمکانلاری اولدوغو حالدا، دیگرلرینده حتی ایلکین شرطلر ده یوخدور. آیریجا

بعضى دۆولت اوخوللارى، اوخولا يارديم آدى ايله آتا-آنادان پول آيرلاز. حالبوكى پرىنسىپ اعتباريله اۆلكه نىن بوتون مکتبلىرى عىنى ايمكانلارا ماليك اولمالي دىر.

۲. اۆيره نىم قانۇنلارى و قايدالارى، او جومله دن «اوخوللار ين اجرایی آيين نامه سى» اۆيره نىمىن مقصدلر ينى جىدى شكىله دىنى مسئله لره يۇنلدىب. باشقا سۆزله، ايراندا اۆيره نىم ايدئولوژى و دىنى مسئله لرين تاثيرى آلتىندا دىر. ائله اۆيره نىمىن باشلانغىچىندا قىزلار اوغلانلاردان آيرىلىر، اۆيرتمن لرىن سئچىلمه سىنده داها چوخ اسلامى دىرلره اينانجلى شخصلر ين ايشه گۆتورولمه سىنه چاليشىلىر، درس مضمونو دىنى و ايدئولوژى مسئله لره دولودور و اوخول پروگراملارى اۆيرنجى لره دؤولتىن دوشونجه سىنى آشىلاماغا يۇنلىب. اۆيره نىمه بئله ياناشما، شوبهه سىز كى، اوشاقلار ين اۆيره نىم حاققى ايله ضىدئيت تشكىل آئدىر.

۳. ايراندا چوخلو ساىيدا فارس دىللى اولمايان اوشاق اولماسىنا باخمايaraq، بو اوشاقلار دا اوخوللاردا فارس دىلىنده اۆيره نىم آماغا مجبور دولار. ايران آناياساسى نىن ۱۵-جى ماده سىنده دئىلىر كى، اۆلكه نىن رسمى دىلى فارس دىلى دىر، لاكىن ائتنىك قروپلار ين ادبىياتى نىن تدريسى اوخوللاردا آزاد دىر. بو ماده ايله باغلى فىكىر چاتىشمازلىقلار ينا باخمايaraq، ايندىيه دك اونون اجراسى تامين ائدىلمه يىب و فارس دىللى اولمايان اوشاقلار باشقا دىله اۆيره نىم آماغا مجبور اولوبلار؛ اؤز آنا دىللى ايله تانىش اولماق حاققىنا بئله صاحىب دئىللىر. اوشاق حاققلارى سؤزلىشمه سى نىن يوخارىدا قىد اولونموش ۳۰-جو ماده سىنده ايسه آچىق شكىله دئىلىر كى، ائتنىك قروپلارا منسوب اوشاق اؤز مدنيتى، دىنى و دىلىندن اىستىفاده ائتمك حاققىنا ماليكدىر. بو حاققىن اهمىتى او قدر دىر كى، اوشاق حاققلارى سؤزلىشمه سىنده آرىجا بىر ماده

بونونلا باغلی قید ائدلمیشدیر. دلیل مسئله سیندن باشقا، غیر-فارس، غیر-شیعه و غیر-موسلمان اوشاقلار اوخولاردا اؤز مدنیتلری داخیلینده اؤیره نیم آلا بیلیرلر. بو مسئله ده اوشاقلارین اؤیره نیم حاقلی ایله آچیق شکیلده ضیّدیت تشکیل ائدیر.

۴. اوشاقلارین اؤیره نیم حاقلینی چتینلشدیرن دیگر بیر مسئله اؤیرتمن لرین ایش چتینلیکلریدیر. ایراندا اؤیرتمن لرین چوخو یئرلی قدر ایلیق آلمیر. آیریجا اونلارین اؤیره نیم ناظیرلیگینده و یا اؤزل مکتبلرده ایشه گؤتورولمه سی چوخ و اخت کئچجی سؤزلمه لرله حیانا کئچیریلیر و بونا گؤره ده ایش امنیتلری یوخدور. دیگر طرفدن، اؤیرتمن لرین باجاریقلارینین آرتیریلما سی اوچون ضروری پروقراملار مؤوجود دئییل. بو چتینلیکلر سونوجوندا اؤیره نیمین کیفیت ی آشاغی دوشور و اوشاقلارین اؤیره نیم حاقلی پوزولور.

ساغلاملیق حاقلی ؟

ساغلاملیق حاقلی بوتون اینسانلار اوچون تانینمیش حاقلاردان بیریدیر. بونونلا بئله، اوشاقلارین بدن قورولوشلارینین حساسلیغی و باشقالاریندان آسلیلیغی نظره آیندیقدا، بو حاقل اونلار اوچون داهایا دا واجیب اولور. ساغلاملیق حاقلینین نه اولدوغو و هانسیلارینی احاطه ائدیگی ایله ایلگیلی تک بیر دوشونجه یوخدور، او قدر کی، بو حاقل «ریفاه حاقلی» ایله ایچ-ایچه دیر. بونونلا بئله، ساغلاملیق حاقلی یالنیز موعالیجه و طبیی خیدمت دئمک دئییل، هم ده داواملی فیزیکی و روحی ریفاه دورومونا مالیک اولماقدیر. ایرانین دا قوشولدوغو «ایقتصادی، توپلومسال و فرهنگلی حاقلار سؤزلمه سی» نین ۱۲-جی ماده سینده بئله دئییلیر:

۱. بو سؤزلمه یه قوشولان دؤولتلر هر بیر شخصین مومکون اولان

آن يوكسك فيزيكى و روحى ساغلاملىق سويەسىندىن ايستيفاده
ائتمك حاققىنى تانى ييرلار.

۲. بو حاققى تام تامين ائتمك اوچون دۋولتلىر آشاغىداكى تدبيرلىرى
گۈرە جكلر:

آ) اۋلو دوغوم و اوشاق اۋلوم لرينين آزالدىلماسى و اوشاقلارين ساغلام
اينكىشافي نين تامين ائدىلمەسى.

ب) موحيطين و صنايع ساحه لرينين هر جهتدن ساغلاملىق باخيميندان
ياخشىلاشديريلماسى.

ج) بوتون يولوخوجو، يئرلى، گليشميش وديگر خسته ليكلرين قارشى سينين
آينماسى و موعاليجهسى و اونلارلا موباريزه آپاريلماسى.

د) خسته ليك حاليندا هامى اوچون طبيى قايناقلارين و طبيى
يارديمين تامين ائدىلمەسى اوچون اويغون شرطلرين ياراديلماسى.
ايرىجا بو سۈزلىشمە نين كوميتە سينين ۱۴ سايىلى شرحينده
ساغلاملىق حاققى نين نەلرى قصد ائدىلگى ايله ايلگىلى؛
تميز ايچمە سويونا آل چاتماق، ساغلام و كيفايت قدر يئمك،
ياشايش يئرى، ساغلام موحيطده ايشلەمك، ساغلاملىقلا باغلى
معلومات و اۋيره نيم، ائله جهده جينسى برابرلىگى كيمي قونولار
سايلىميشدير.

اوشاق حاقلارى سۈزلىشمەسى نين ۲۴-جو ماده سينده ده اوشاقلارين
ساغلاملىق حاققى وورغولان ميشدير. بو ماده يه گۈرە:

۱. سۈزلىشمە يه طرف دۋولتلىر اوشاغي ن ان يوكسك سويە ده طبيى
خيدمت، خسته ليكلرين موعاليجهسى و يئنىدن گوجلنديرمه
ايمكانلاريندان فايدالانماق حاققىنى تانى ييرلار. اونلار هئچ بير
اوشاغي ن بو حاقدان و طبيى خيدمتلردن محروم قالماسى اوچون
جهد گۈستره جكلر.

۲. طرف دؤولتler بو حاققی تام حیاتا کئچیرمک اوچون آشاغیداکى تدبیرلری گؤره جکلر:

(آ) کۆریه و اوشاق اؤلوملری نین آزالدیلماسى.

(ب) بوتون اوشاقلارا لازیم اولان طبیى دانیشیقلىقلار و ایلکین ساغلیق خیدمتلرینین تامین ائدیلمهسى.

(ج) خسته لیکلر و یئمک چاتمازلیغى ایله موباریزه، او جومله دن ایلکین ساغلیق داخیلینده مؤوجود تکنولوژی لردن ایستیفاده و یئمک ماده لرینین و تمیز ایچمه سویونون تامین ائدیلمهسى، موحیطین چیرکلنمهسى تهلوکهسى نین نظره آیینماسى.

(د) آنالارین دوغوشدان اؤنجه و سونرا طبیى نظارت آلتیندا اولماسى.

(ه) توپلومون بوتون طبقه لرینین، خصوصيله آتا-آنانین و اوشاقلارین یئمک، آنا سودو، شخصی تمیزلیک، اطراف موحیطین تمیزلیگى و قضالارا قارشى قویماق ایله باغلى بیلگیلندیریلمهسى و اونلارا بو ساحه ده یاردیم ائدیلمهسى.

(و) قاباقلائیجى ساغلیق قایغى لارینین گلیشیدیریلمهسى و گئیشلندیریلمهسى، آتا-آنا یا لازیمی دانیشیقلىقلارین وئریلمهسى و عائله پلانلاشدیریلماسى اوزره اؤیره نیم لرین حیاتا کئچیریلمهسى.

۳. سؤزleşمه یه طرف دؤولتler اوشاقلارین ساغلاملیغى ایله باغلى خورافات و عنعنه وى ضررلى موعالیجه اوصولارینى آرادان قالدیرماق اوچون بوتون گرکلى تدبیرلری گؤره جکلر.

اوشاق حاقلاری سؤزleşمهسى ده اؤلکه قانونو قووه سینده اولسا دا، داخیلى قانون وئریجیلیکده اوشاقلارین ساغلاملیق حاققینا آیریجا دقت یئتیریلمه ییب. بونولا بئله، اوشاقلارین و یئنى یئتمه لرین قوروماسى قانونوندا اونلارین ساغلاملیق حاققینین قوروماسى اوچون بعضى تدبیرلر نظرده توتولوب. اؤرنک اولراق، اورادا بوتون

اوشاقلارين و يئنى يئتمه لرین تام ساغلیق بیمه سی ایله احاطه اولونمالی اولدوغو قید اندیلمیشدیر. آیریجا بو قانوندا «اوشاغین و یئنى یئتمه نین حیاتی و یافیزیکی و روحی ساغلاملیغی جیدى تهلوكه آلتیندا اولدوقدا و تعجیلی موداخيله طلب ائندیکده» بو دوروم اوشاغا قارشى یاخین و جیدى تهلوكه کیمی قبول ائدیلیلر. بو دورومدا بعضی قوروملار (اؤرنک اولاراق، بهزیستی تشکیلاتی) اوشاغی قوروماق اوچون تدبیرلر گۆرمه یه بور جلودورلار. اینکیشاف پوروقاملاری قانونلاریندا دا اوشاقلارین ساغلاملیغینین تامین اولونماسی اوچون تدبیرلر نظرده توتولموشدور. «آنا سودو ایله اوشاقلارین قیدالانماسی قانونو» دا اوشاقلارین ساغلاملیغی اوچون بعضی تدبیرلری معین ائدیر. اوخوللارین ایجرائی آیین نامه سینه گۆره اوخول موحیطینین ساغلام و تهلوكه سیز اولماسی، اوخوللاردا ساغلام سو و یئمک تامین ائتمک و اؤیرنجی لرین ساغلاملیق موعاینه لرینین آپاریلماسی وورغولانمیشدیر. «اؤیرنجی لرین فیزیکی، روحی و سوسیال ساغلاملیغی نین تامین ائدیلمه سی، قورونماسی و آرتیریلماسی آیین نامه سی» نده دؤولت اؤیرنجی لره ساغلیق خیدمتلری و ساغلاملیق درس لری وئرمه مسؤلیتی داشی ییر. آیریجا «ساغلاملیغی تشویق ائدن اوخوللار» پوروقرامیندا دا دؤولت اؤیرنجی لره ساغلیق بیلگی لری اؤیره نیمى وئرمه یه بور جلودور.

مدنى قانون و اوشاقلارین و یئنى یئتمه لرین قوروماسی قانونو اوشاغین ساغلاملیغینا دیقتسیز یاناشما حاللاری اوچون بعضی ضمانتلر نظرده توتولموشدور. اؤرنک اولاراق، مدنى قانونون ۱۱۷۳- جو ماده سینده دئییلیر کی، اگر اوشاغین فیزیکی ساغلاملیغی دیقتسیز لیک و باخیمسیز لیک سونوجوندا تهلوكه آلتینا دوشرسه، محکمه اوشاق اوچون اویغون قرار وئره جک. تهلوكه چوخ جیدى اولارسا، محکمه حتی اوشاغین قیومندان قیوملوق حاققینی آلا

بیلر و اونو بهزیستی تشکیلاتینا تحویل وئره بیلر.

ایران «دونیا ساغلیق تشکیلاتی» نین و «بیرلشمیش میللتلرین اوشاق فونdu» نون اویه‌سی دیر و بو ایکی قوروملا بیرلیکده ایران اوشاقلارینین ساغلاملیغینین یاخشیلادیریلماسی اوچون اورتاق پروقراملار حیاتا کئچیرمیشدیر. بونولا بئله، یئنی یئتمه‌لرین ساغلاملیغینا یئترلی قدر دیقت یئتیریلیمیر. ایرانلی یئنی یئتمه‌لر آراسیندا، ساغلام یئمک یئممه‌ک، سیگار و موخدیر ماده ایستیفاده‌سی، حرکتسزلیک، خطرلی جینسی داورانیشلار، ائله‌جده اوزونو اؤلدورمه، روحی خسته‌لیکلر، علیل یک و قضالار نتیجه‌سینده اولوم حاللاری کیمی تهلوکه‌لی ساغلاملیق داورانیشلاری آرتماقدادیر. عومومیلیکده، عائله‌لرین ریفاه سوئه‌سی و اونلارین بیلگیلی اولماسی اوشاقلارین ساغلاملیغینا بیرباشا تأثیر ائدیر. طبیعی کی، اولکه جمعیتی سایب سینی آتیرماق سیاستی و دوغوما تشویق، عائله‌لرین گلیر سوئه‌سی اویغون اولمادیقدا، اوشاقلارین ساغلاملیق حاققینی جیددی شکیلده پوزور.

؟ قار وئریجیلیگه قاتیلما حاققی

بو حاق قیساچا او دئمکدیر کی، اوشاقلارا، اونلارین یاشلارینی نظره آماقلا، اؤزلری ایله باغلی مسئله‌لرده ائشیدیلمه‌یه و معین درجه‌ده ایشتیراک ائتمه‌یه ایمكان وئریلسین. بو حاق اوشاغین اساس حاقلاریندان بیریدیر و اوشاقلارین بوتونو ایله بؤیوک‌لردن آسیلی اولدوقلاری و باغیمسز اولما بیلمه‌یه جکلری ایله باغلی قدیم یاناشمانی یوموشالیدی. اوشاق حاقلاری سؤزلشمه‌سی نین ۱۲-جی ماده‌سینده آچیق شکیلده دئییلیر: «سؤزلشمه‌یه طرف دؤولت‌لر تامین ائده جکلر کی، اؤز دوشونجه‌لرینی فورمالاشدیرا

بیلن اوشاق، اونو ماراقلانديران بوتون مسئله لر ايله باغلی دوشونجه لرینی آزاد شکیلده ایفاده ائده بیلسین و اوشاغین دوشونجه لرینه اونون یاشینا و یتکینلیک درجه سینا اویغون اولراق دیر وئریلسین.»

بو حاق عائله، اؤیره نیم، یارغیلاما قایدالاری، مندیبا و ... کیمی گنیش ساحه لری احاطه ائده بیلر. اولوسلار آراسی سندرلده بو حاققین ایستیفاده سی ايله باغلی خصوصی محدودیت گؤستريلمه ییب، بونا گؤره ده دئمک اولار کی، اوشاغی ماراقلانديران هر بیر مسئله ده اونون دوشونجه سی ائشیديلمه لی دیر. طبیعی کی، بو حاق اوشاغین دئدیکلری نین تام شکیلده ایجرا اولونماسی دئمک دئییل، لاکین اوشاغین ایستهیی نظره آینمادان هر شئی ن اونون علیه نه قرارلاشدیريلماسی دا دوغرو دئییل.

اؤرنک اولراق، اگر یئنی یئتمه بیر شخص متوسطه اوخول یاشینا چاتیب و ایختیصاص سئچمک ایسته بیرسه، اونون دوشونجه سینا سایغی گؤستريلمه لی دیر. آتا-آنا اوشاغی ایسته مه دیگی ایختیصاصدا اوخوماغا مجبور ائده بیلمز لر. و یا آتا-آنا بوشانیسا و اوشاق حیسلرینی ایفاده ائده بيله جک یاشدادیرسا، محکمه قیوملوغو معین ائدرکن اوشاغین فیکرینی بیرباشا و یا روان شوناس واسیطه سی ايله اؤیرنمه لی و قرار قبول ائدرکن بونو نظره آلمالی دیر. بو حاققین گؤروندوگو دیگر بیر یئر اؤیره نیم ساحه سینده دیر: اؤیرنجی لره اوخولون ایداره اولونماسیندا معین قدر ایشتییراک ایمکانی وئریلمه لی دیر. بو دا اؤیرنجی تشکیلاتلاری نین یاراديلماسی یولو ايله مومکوندور. باشقا بیر اؤرنک ایسه جزایی ایشلر دیر: اگر معین یاشا چاتمیش اوشاق سوچون قوربانلی اولسا و یا اؤزو سوچ توردسه، یارغیلاما ایشلرینده فعال ایشتییراک ائتمه لی و محکمه اورگانلاری طرفیندن سؤزونه

قولاق وئريلمه‌لی دیر. بو، داها عدالتلی یارغیلامایا یاردیم ائدیر. البته، قید ائدیلمه‌لی کیمی بو حاققین تطبیقی اوشاغین یاشینا و آنلایشینا باغلی دیر. بعضی اۆلکه‌لرده ۱۲ یاش بو حاقدان گنیش ایستیفاده ائتمک اوچون قبول ائدیلمیش یاش ساییلیر. سۆزلشمه‌نین تفسیرینی وئرن و اونون ایجرا سینا نظارت ائدن اورگان اولاراق اوشاق حاقلاری کومیتة‌سی اوشاقلارین دوشونجه‌لرینه قولاق وئرمک و اونلارین قرار وئریجیلیکده ایشتیرا کین آرتیرماق حاقدا سۆزلشمه‌نین داها آیدین آنلاشیلماسی اوچون ۱۲-جی ماده حاققیندا بعضی ایضاحلار وئریب. اؤرنک اولاراق، اوشاقلارین آتا-آنالاریندان تام آسیلی اولمالاری نین یانیندا، اؤز طالعلرینی تام شکیلده و باغیمسیز اولاراق معین ائتمک حاققینا دا صاحب دئییلر. کومیتة باشقا بیر تفسیرینده بیلدیریر کی، آتا-آنا اوشاغین مصلحتینی بهانه ائده‌رک اوشاقلارین حاقلارینی پوزا بیلمز. کومیتة آیرجا بیلدیریر کی، اویه دؤولت‌لر بو حاققی اؤز قانونلاریندا تانیمالی و اونون ایجراسی اوچون اویغون شرطلری یاراتمالی دیرلر. ایرانین داخیلی قانون وئریجیلیگینده، او جومله‌دن اوشاق و یئنی یئتمه‌لرین قوروماسی قانونون ۶-جی ماده‌سی نین ایجرا قایدالاری نین ۲-جی ماده‌سی نین ۸-جی بندینده بو حاق یالنیز خطر آلتیندا اولان و یا سوچون قوربانلی اولان اوشاقلارا تانییر و بیلدیریلیر کی، اوشاق و یئنی یئتمه‌نین اؤز مسئله‌لرینده ایشتیراکی و اونلارین دوشونجه‌لرینه دیقت ائدیلمه‌سی تamin اولونمالی دیر. قانوندا آیرجا بو حاققین بعضی دوروملاری تانییب، اؤرنک اولاراق، ۱۸ یاشدان کیچیک شخصلرین طلب ائندیگی جزایی تعقیب ایشلرینی باشلاماق اوچون اونلارین موراجیعتی یئرلی ساییلیر. یعنی، اگر ۱۸ یاشدان کیچیک اوشاق اونا قارشی سوچ تۆردیلدیگینی بیلدیریرسه و آراشدیرما طلب ائدیرسه، دادستان

بو موراجىعتى قبول اندىب جزاىى يارغى ايشى اچمالى دىر و بونو اوشاغىن ثوبوت تقدىم ائتمەسى شرطى ايله محدودلاشدىرا بىلمىز. بونونلا بئله، اوشاققارىن دوشونجه لرینه ساىغى و اونلارین اىشتىراكىنىن قارشى سىندا معین مانعردە مؤوجوددور. اؤرنىك اولارق، ايران مدنى قانونوندا اوشاغىن قىوملوغونون ۷ ياشىنا قدر آنادا اولدوغو، بوندان سونرا چاتىشمازلىق يارانارسا، محكمەنىن قرارى ايله، عادتاً آتایا وئرىلدىگى بىلدىرىلىر. قىومون معین اندىلمەسىندە محكمە اوشاغىن فىكرىنى سوروشا بىلر، أما بىر چوخ اۆلكەلردن فرقلى اولارق، ايران قانونلارىندا حاكىمىن بونو ائتمەسى مجبورى دئىل. ايران يارغىلاماسىندا اكثر دوروملاردا محكمەلر قىوملوق مسئلەسىنى آتا-آنانىن آچىقلامالارىنا و وضعىتىن آراشدىرىلماسىنا داياناراق حل اندىرلر. اىرىجا مدنى قانوندا عائله باشچىلىغى حاققىنىن آر اوچون نظردە توتولدوغو يازىلىب. حتى آتا-آنایا محدود شكىلدە فىزىكى جزالاندىرما حاققى وئرىلىب. بو مسئلە آنانىن قىوملوق حاققى ايله ياناشى گؤتورولندە گؤرونور كى، ايران قانونلارى اوشاققارلا باغلى قراروئرمەىى اصلىندە آتایا حوالە اندىب. بو دا عائله داخىلىندە اوشاغىن فىكىرلرىنىن ائشىدىلمەسىنە سبب اولور.

باشام اوچون ئىترلى اىستاندارتقار مالىك اولما حاققى

بىر چوخ اينسانلار اوچون عائله جمعىتىن اساس داياققارىندان بىرىدىر. عومومىلىكدە عائله اوشاققارىن بؤيومەسى و اينكىشافى اوچون يوكسك اؤنم داشى بىر. بونا گؤردە هم اولوسلار آراسى سىندلردە، هم دە مىللى قانونلاردا عائله يە خصوصى قوروما

تدبیرلری نظرده توتولوب. بو قورومانین اساس سببی اوشاغین عائله موحیطینه اولان احتیاجی دیر (دونیا اینسان حاقلاری سؤزلشمه‌سی نین ۱۶-جی ماده‌سی، مدنی و سیاسی حاقلار اوزره اولوسلار آراسی سؤزلشمه‌نین ۲۳-جو ماده‌سی و ایقتصادی، توپلومسال و فرهنگی حاقلار اوزره اولوسلار آراسی سؤزلشمه‌نین (۱۰-جو ماده‌سی). اوشاق حاقلاری سؤزلشمه‌سینده ده عائله اوشاقلارین بؤیومه‌سی و ریفاهی اوچون طبیعی موحیط ساییلیر و دؤولتلر عائله‌یه دستک وئره جک تدبیرلر گؤرمه‌یه مجبور ائدیلیلر. سؤزلشمه‌ده اوشاغین عائله‌دن فایدالانماق، آتا-آناسی نین تانینماسی، اونلارین قوروماسی آتیندا قالماق، اونلاردان آیریلماق و اونلارلا شخصی علاقه‌لرین و منتظم گؤروشلرین قورونماسی حاققی وورغولانیلر. سؤزلشمه‌نین ۵-جی ماده‌سینده دئییلیر کی، دؤولتلرین اوشاقلارا قارشى اساس مسؤولیتی عائله‌نین رولونا سایغی گؤستمکدیر. ۲۰-جی ماده‌ده ایسه قید اولونور کی، «اوشاق کئچجی یا دا سورکلی اولراق عائله موحیطیندن و اؤز چیخارلاریندان محروم ائدیله بیلمز و دؤولت طرفیندن قوروما و یاردیم آلتینا آلمالی دیر.» سؤزلشمه‌نین ۹-جو ماده‌سینده دئییلیر: «طرف دؤولتلر، اوشاقلارین اؤز ایستکلرینه ترسه اولراق آتا-آناسیندان آیریلما مالارینی تامین ائتمه‌لی دیرلر، اوشاق عائله‌دن آیریلماقسا و دوروم یالنیز صلاحیتلی اورگانلار، قانون وئریلیگیگه اوغون اولراق و محکمه قراری سونوجوندا بو آیریلیغین اوشاغین خیرینه اولدوغونا قرار وئرسه، مومکون اولاجاق. بئله قرارلار آتا-آنانین قایغیسیزیلیغی، زوراکیلیغی و یا آتا-آنانین آیریلیغی دوروملاریندا قبول ائدیله بیلر و بو دورومدا اوشاغین هارادا قالاغینا دایر قرار وئریلمه‌لی دیر.»

عومومیتله اوشاقلار هم فیزیکی، هم ده روحی باخیمدان باشقالارینا

احتياجلى اولدوقلارى اوچون اۆلكه لرين قانون وئريجىلىكلرى اونلارين عائله موحيطينده ساغلام بۇيۇمەلرى اوچون جىدى قايدار معين انديب. بو قايدار هم قوروما خصوصيتى داشى بير، هم ده محدودلاشديرىجى دير. اۆلكه قانونلاريندا دا عائله لر قورونماغا چاليشلسا دا، اگر اوشاغين عائله ده كى دورومو تهلوكه يه دوشرسه، قانون آتا-آنا يا دا قيم اوچون مدنى و كىفرى مسئوليت ضمانتلىرى نظردە توتوب، اؤرنك اولراق، اگر عائله اوشاغين چىخارلارينا ترسه داورانار و اونون ساغلامليغىنى تهلوكه يه آتارسا، محكمه آتا-آنانين صلاحيتلى اولماديغىنا قرار وئريب اوشاغى سەھزىستى تشكىلاتينا وئره بيلر. و يا اوشاغا عائله ده زوراكيلىق انديليرسه زوراكيلىق ائدن شخص اوچون جزالار معين انديليب. بعضى دوروملاردا دا اوشاق عائله دن آيرى دوشه بيلر. بو دوروملاردا دا قانون اوشاغى عائله يه بنزر موحيطه يئرلشديرمه يه چاليشير. عمومىلىكده عائله لرين اوشاقلارين بۇيۇمەسینده اؤنملى رولو اولسا دا، بو، اونلارين اوشاقلارلا ايسته دىكلرى كىمى داورانما حاققى وئردىگى آنلامينا گلدير. بونونلا بئله، اۆلكه ميزده چوخلو سايبدا اوشاق ساغلام عائله موحيطينده ياشاماقدان محرومدور و ايلگىلى قوروملار اونلارين دورومونو دوزلتمك اوچون جىدى آدديلار آتمير (اؤرنك اولراق؛ كوچه اوشاقلارى). بو مسئله لر حاققىندا سونراكى بۆلمه لرده داها گئنىش دانىشاجايىق.

اوشاغين مدنى و سياسى حاققارى

اوشاقلار دا بۇيۇكلر كىمى (اؤز ياشلارى نظره آينماقلا) معين مدنى و سياسى حاققلارلا مالكديرلر. اؤرنك اولراق، هر بير اوشاغين اؤز فيكرىنى و دوشونجه سىنى ايفاده اتمك حاققى وار. اوشاقلار

آیريجا توپلاشماق حاققینا دا مالیکدیرلر. بیلگیلره آل چاتماق آزادلیغی دا اوشاقلارین دیگر حاقلاریندان دیر. البته کی، بو حاقلارین ایجراسی بؤیوک لرنکی ایله عینی شکیلده اولمایاجاق. ایران قانون وئریجیلیگینده بو حاقلار بوتون وطنداشلار اوچون آنا یاسادا تانیسا دا، اوشاقلار اوچون خصوصی قانون وئریجیلیک مؤوجود دئییل. أما ایرانین دا قبول ائتدیگی اوشاق حاقلاری سؤزلشمه سینده بو حقوقلار خصوصی اولراق اوشاقلار اوچون تانییب.

اؤرنک اولراق، سؤزلشمه نین ۱۲-جی ماده سینده دئییلیر: «سؤزلشمه یه طرف دؤولت لر تامین ائده جکلر کی، اؤز دوشونجه لرینی فورمالاشدیرا بیلن اوشاق، اونو ماراقلان دیران بوتون مسئله لر حاققیندا آزاد شکیلده دوشونجه لرینی ایفاده ائده بیلسین و اوشاغین فیکیرلرینه اونون یاشینا و یتکینلیک درجه سینه اویغون اولراق دیر وئریلسین.» اؤرنک اولراق، آتا-آناسی بوشانمیش بیر اوشاق یاخشی پیسی معین درجه ده بیر بیریندن آیرا بیله جک یاشدادیرسا، محکمه اوشاغین کیم ایله قالماق ایسته دیگی حاقدا دوشونجه سیننی اؤیرنمه لی و بونا منطیق داخیلینده دیر وئرمه لی دیر.

سؤزلشمه نین ۱۳-جو ماده سینده ایسه دوشونجه آزادلیغی حاققی بئله ایفاده اولونوب: «اوشاق دوشونجه نینی ایفاده ائتمه آزادلیغی حاققینا مالیکدیر. بو حاق؛ هر جور بیلگینی و عقیده نی، هئچ بیر مرز یا دا محدودیت اولمادان، یازیلی یا دا سؤزلو شکیلده و صنعت اثرلری واسیطه سی یا دا اوشاغین سئچدیگی هر هانسی بیر وئدیا واسیطه سی ایله اختارما، آما و یا یما کیمی قونولاری احاطه ائدیر.» طبیعی کی، بو حاق معین محدودیتلرله اولشه بیلر، لاکین محدودیتلر اساسلان دیرلیمیش و قانوندا آچیق شکیلده گؤسترلیمیش اولمالی دیر.

دین آزادلیغی ایله باغلی دا ۱۴-جو ماده ده دؤولت لرین اوشاقلارین دین آزادلیغینا سایغی گؤسترمه لی اولدوقلاری و ایستیشنالارین محدود و قانون اساسیندا اولماسی لازیم اولدوغو دئییلیر. توپلاشما آزادلیغی ایله باغلی ایسه ۱۵-جی ماده بونو تانی بیر و بیلدیریر کی، «قانوندا آچیق شکیده گؤستریلن و یا میلی تهلوکه سیزلیگی، اجتماعی آسایشی، اجتماعی ساغلاملیغی و اخلاقی و یا باشقالارینین حاق و آزادلیقلارینی قوروماق اوچون ضروری اولان محدودیتلردن باشقا، بو حاققین حیاتا کئچیریلمه سینه هنج بیر محدودیت قوبولا بیلمز.»

ایرانین دورومونا باخدیقدا گؤروروک کی، بو حاققلار بوتون وطنداشلار اوچون تاینسا دا، عملده جیدی محدودیتلر واردیر. اؤرنک اولراق، ایراندا ایسته نیلن اعتراض حرکتی گوج ایشله دیلهرک یاتیریلیر. ایران اوخوللاریندا قیزلارین مجبوری اؤرتونمه یه اعتراض اولراق کئچیردیکلری اعتراض حرکتلرینده اونلار و آتا-آنالاری قانونسوز اولراق سورغو-سوالا توتولما، تکرار ائتمه مه سؤزو یازدیرما و اطلاعات تشکیلاتینا چاغیریلما کیمی حاللار گؤرولوب.

بیلگی یه آل چاتما حاققی ایله باغلی دا سؤزلشمه دؤولت لری، اوشاقلارین میلی و اولوسلار آراسی قاینقلاردان الدهه ائدیلمن و اونلارین سوسیال، معنوی، اخلاقی و فیزیکی-روحی ریفاھینا فایدالی اولان بیلگیلره چیخیشلارینی تامین ائتمه یه مجبور ائدیر. بو بیلگیلر مئدیا و یا کیتابلار واسیطه سیله اوشاقلارا تقدیم اولونا بیلر. البته، اؤنجه کی بؤلوملرده دئدیگیمیز کیمی اوشاقلارین خصوصیلره اینترتنده مؤوجود اولان مضمونلارا چیخیشی تام نظارتسوز اولمامالی دیر، اما بو نظارت منطیقلی و یالنیز اوشاغی ضررلی مضموندان قوروماق مقصدیله اولمالی دیر. تاسوف کی، ایراندا گورونن اودور کی اینترنت ماتریاللارینا سیستم لی شکیده

محدودیت قویولماقدادیر و بو محدودیتلر داها چوخ سیاسی مقصدلرله حیاتا کئچیریلیر. دیگر طرفدن اینترنتین ضعیف سورعتی اوشاقلارین گرکلی مضمونلارا ال چاتمالارینی چتینلشدیریر. تلویزیون و رادیو وئرلیشلرینه باخاندا دا گؤروروک کی، اوشاقلارا گؤره هدفلی پروگراملار تقدیم اولونور. بونا گؤره ده دئمک اولار کی، ایراندا اوشاقلارین آزاد بیر شکیلده بیلگی الدهه ائتمک حاققی چوخ محدودلاشدیریلیب و پوزولوب.

بیلگی سایار اوینلاری و مجازی اورتامدا

اوشاق حاقلاری

اوشاق حاقلاری ساحه سینده گونون مسئله لریندن بیری ده اوشاقلارین مجازی اورتامداکی دورومودور. سون بیر نئچه ایلده سوسیال شبکه لرین یاییلماسی و اینسانلارین اینترنتدن گئنیش ایستیفاده سی ایله اوشاقلار دا بو شبکه لره داخل اولماغا باشلامیشلار. اوشاقلارین مجازی اورتامدا فعالیتی داها چوخ کیچیک یاشلاردا آتا-آنایین تشویقی و یا یول گؤستریشی ایله، یئنی یئتمه لیک دؤورونده ایسه داها چوخ اوشاقلارین اؤز گیریشمه سی ایله حیاتا کئچیریلیر. چوخ دوروملاردا اوشاقلارین سوسیال شبکه لرده فعالیتی گلیر الدهه ائتمک مقصدیله، بعضاً ایسه تفریح، اؤیره نیم و بیلگی توپلاماق مقصدیله حیاتا کئچیریلیر. ایلك باشدا اکثر اینسانلار اوشاقلارین مجازی اورتامدا حدیندن آرتیق زامان کئچیرمه لرینین ضررلریندن خبرسیز اولسالار دا، سونرادان آپاریلان آراشدیرمالار گؤستردی کی، اوشاقلارین مجازی اورتامداکی بعضی داوارانیشلاری اونلارین ساغلاملیغینی و حاقلارینی تهلوکه یه آتا بیلر. اوشاقلار مجازی اورتامدا موختلیف سوء-ایستیفاده لر ایله قارشیشلاشا بیلرلر. اؤرنک اولاراق، زوراکیلیغا

- ضررلی و قانونسوز مضمونو نظارتده ساخلاماق

- اویغون فیلترلر یاراتماق

- اینترنت خیدمت سونوجولاری و اونلاین اویونلارین ایزلنمه‌سی

ایراندادا مجازی اورتام ایله باغلی اوشاق حاقلارینا بیرباشا عائیده، آچیق و آیدین قانون وئریجیلیک مؤوجود دئییل. مؤوجود قایدالار یا عومومی دیر، یا دا گونوموزده کی احتیاجلاری تام قارشیلایمیر. اؤرنک اولراق، اوشاقلارین و یئنی یئتمه‌لرین قوروماسی قانونوندا سوء-ایستیفاده و ایقتصادی ایستیثار داخیلینده بعضی داورانیشلار اوشاغا ضررلی ساییلیر. بو قانونون ۱-جی ماده‌سینده سوء-ایستیفاده بئله آچیقلا نیر: «اوشاغین فیزیکی، روحی، اخلاقی و یا توپلومسال ساغلاملیغینی تهلوکه‌یه آتان بیلینجلی اولراق ائدیلمیش هر هانسی بیر حرکت و یا قصور؛ اؤرنک اولراق، دؤیمک، حبس ائتمک، جینسی سوء-ایستیفاده، آشاغیلاماق، تحقیر و یا قورخوتماق (اگر تربیه‌وی مقصد داشیمیرسا) و یا اونو چتین و غیر-عادی شرایطه قویماق و یا اونا کؤمک ائتمه‌ک.»

ایقتصادی ایستیثار ایسه بئله آچیقلا نیر: «اوشاغین غیر-قانونی شکیلده ایشه جلب ائدیلمه‌سی و یا اونو فیزیکی، روحی، اخلاقی و توپلومسال باخیمدان ضررلی و یا تهلوکه‌لی ساییلایله جک ایش و یا خیدمه یؤنلتمک.» بو ایکی تعریف اساسیندا دئییه بیلیریک کی، اوشاقلارین مجازی اورتامدا کی نظارتسز فعالیتی دوزگون دئییل و بعضی دوروملاردا آنا-آنایین اوشاغا قارشسی داورانیشی زوراکیلیق ساییلایلیر. لاکین اوشاقلارین مجازی اورتامدا کی ضررلی داورانیش اؤرنک‌لری و حاقلارینین قورونماسی اوچون آیدین و آچیق تدبیرلر معین ائدیلمه‌دیگی اوچون بو قانونلار یئترلی قدر ائتکیلی دئییلدیر. بیلگی سایار سوچلاری قانونو و سسلی-گؤرونتولو

ساحده فعاليتلرين قانونسوزلوقو ايله باغلى قانونلاردا دا بعضى داورانيشلار مجازى اورتامدا جزالانديريلير، اما بونلار هم بؤيوكلر، همده اوشاقلار اوچون نظرده توتولموشدور. لاکين اوشاقلارين و يئنى يئتمه لرین قوروماسی قانونون ۱۰-جو ماده سينده مجازى اورتامداكى اوشاقلا باغلى سوچلار جزالانديريلير. بو ماده يه گؤره آشاغيداكى داورانيشلار سوچ سايلير:

- اوشاق يا دا يئنى يئتمه نين جينسى ايستيمارى اوچون اونو سونماق، آله كچيرمك، زورلاماق، يا دا جينسى ماترياللار الده ائتمك اوچون جينسى سوء-ايستيفاده اوچون اونو جلب ائتمك.
- اوشاغا يا دا يئنى يئتمه يه پورنوقرافيك و يا اخلاقسيز مضمون تقديم ائتمك.

- اوشاغي پورنوقرافيك و يا اخلاقسيز سسلى-گورونتولو ماترياللارين حاضيرانماسى، ياييلماسى، گؤستريلمه سى و ساخلانماسى اوچون ايستيفاده ائتمك.

- اوشاقلاردان ايستيفاده اولونموش پورنوقرافيك و اخلاقسيز ماترياللارى اؤلكه يه سوخماق، صادير ائتمك، يوكله مك، يايماق، ساتماق و يا ساخلاماق.

- اوشاقلارلا جينسى موناسيبت و يا غير-شرعى علاقه قوراراق مجازى اورتامدا اونلارلا علاقه ساخلاماق.

بيلگى سايار و اونلاين اويونلارلا باغلى قيد ائديلمه لي دير كى، عوموميتله «اوينماق» اوشاغي حاققى سايلير. اوشاق حاققارى سؤزلمه سى نين ۳۱-جى ماده سى تفريح، بوش واخت و مدنى-فرهنگى فعاليتلرده ايشتيراك حاققيني اوشاقلار اوچون تانىير. بئله ليكله اوشاق حاققارى كوميته سى نين ۱۷-جى شرحينده بيلگى سايار اويونلارينين اوشاقلارين مجازى اورتامداكى حياتينين

بیر بؤلومو اولدوغو قید اولونور. بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی دا اؤز گؤستریشلیرینده دؤولتلری، اوشاقلاری مجازی اورتامدا تهدیدلردن قوروماق اوچون تدبیرلر گؤرمهیه مجبور ائدیر.

ایراندا یوخاریدا قید اولونان عومومی قایدالار بیلگی سایار اویونلارینا دا تطبیق اولونور. آیریجا، باشقا بعضی قایدالار دا مؤوجودور، اؤرنک اولراق، «گؤروتولو و بیلگی سایار اویونلارینین یاییمی و ایستیفادهسی اوزره ایجازه و نظارت قایدالاری»، بیلگی سایار سوچلاری قانونو و سسلی-گؤروتولو فعالیتلرین قانونسوزلوغو ایله باغلی قانونلاردا اوشاقلاری اخلاقسیز و پورنوقرافیک اویونلاردان قوروماق اوچون جهد گؤستریلمیشدیر. لاکین بو قانونلار ایندیکی توپلومسال وضعیت اوچون ییترلی دئییل. قانون وئریجی اوشاقلارین و یئنی یئتمه لرین قوروماسی قانونوندا مجازی اورتامداکی و سسلی-گؤروتولو فعالیتلرله باغلی اوشاقلارین حاقلارینی قوروماق اوچون مادهلر گؤزه آلمالی دیر. بوتون محدودیتلر و قایدالار اوشاغین قورونماسی مقصدینه خیدمت ائتمه لی دیر، آنجاق بوتون مضمونا قاداغا گتیرمک و یا یالیز معین مضمونو تقدیم ائتمک مقصد داشیمامالی دیر. اؤرنک اولراق، بعضی دؤولت یاردیمی ایله حاضرلانان اویونلار اوشاقلارا معین دونیا گوروشو و یا سیاسی دوشونجهنی منیمستمهیه چالیشیر و یا اؤز ایچینده زوراکی مضمون داشی ییر. بو اویونلار پورنوقرافیک اولماسا دا، اوشاقلارین روح ساغلیغینا ضررلی تأثیر گؤستره بیلر. نتیجه اولراق هم دؤولت، هم آتا-آنا و قیوملار تدبیرلر گؤرمه لی دیر کی، اوشاق مجازی اورتامداکی ضررلردن قورونسون. باشقا سؤزله، اوشاغین قورونماسی هم گئچک، هم ده مجازی اورتامدا اوشاغین حاققیدیر و دؤولتین و آتا-آنانین وظیفه سی دیر.

اوشاق و خصوصى ساحه قوروما حاقتى

خصوصى ساحه اينسانلارين، باشقالاريندان گيزلى قالماسيني اوستون توتدوقلارى شخسى حياتيني احاطه اندير. شخسى حيات، بدن، شخسى بيلگيلر، شخسى علاقه لر، ائو و گيزلين ساحه لر كيمي مسئله لرى احاطه ائده بيلر. اؤرنك اولراق، بير شخسين ساغلامليق وضعيتى، كيمليك بيلگيلرى (آد، سوي آد، كيمليك نومره سى، ياشايش يئرى، اؤيره نيم و ايش بيلگيلرى) شخسى ساحه نين بير بؤلومودور. بو حاق بوتون اينسانلار اوچون تانينميشدير و اوشاقلار اوچون داها بؤيوك اهميت كسب ائده بيلر. اوشاقلارين شخسى بيلگيلرى نين آچيقلانماسى اونلارين روحسال تراوما، اونلارين ضرر گؤرمه سى و حتى سوچ قوربانى اولماقلارينا سبب اولاييلر. بونا گؤزه ده هم اولوسلار آراسى سندنلرده، هم ده داخيلى قانونلاردا اوشاقلارين شخسى حيات حاقينا چوخ اؤنم وئريلير. اؤرنك اولراق، يئنى يئتمه لر اوچون محكمه ايشلرينده اوشاقلارين شخسى ساحه سيني قوروما حاقتى تانينميشدير. بيرلشميش ميللتلر تشكىلاتى نين آزادليقدان محروم ائدلميش يئنى يئتمه لره يارديم اوزره قايدالاريندا دا اوشاقلارين كيمليك و كئچميش بيلگيلرينين آچيقلانماسينا دقت يئتيريلير. اوشاق حاقلارى سؤزلمه سى نين ۱۶-جى ماده سينده قيد اولونور:

« ۱. هئچ بير اوشاقين شخسى، عائله وى و يا يازيشما علاقه لرينه قانونسوز موداخيله ائديله بيلمز و سايعى سيزليق ائديله بيلمز. »

۲. اوشاق بئله موداخيله لردن و سايعى سيزليقلاردان قانونلا قورونور.»

ايراندا بير سيرا عمومى ماده لر مؤوجوددور كى، شخسى ساحه نين اؤرنك رينى آچيقلاميش و بو بيلگيلرين آچيقلانماسينا

قارشى تدبیرلر نظرده توتموشدور. بو ماده لر هم بؤيوکلر، هم ده اوشاقلار اوچون کنچرلی دیر. اؤرنک اولارق، جزا قانونوندا اینسانلارین شخصی سیرلرینین آچیقلاماسی جزالاندیریلیر **(ماده ۶۴۸)**، و یا بیلگی سایار سوچلاری قانونوندا بیر کیمسه نین شخصی شکیللری نین اولارین راضیلیگی اولمادان یایلماسی قاداغان ائدیلیلر **(ماده ۱۷)**. اوشاقلارا خصوصی اولارق اولارین شخصی حیاتی نی قوروماغا یؤنلمیش ماده لر تطبیق اولونور. اؤرنک اولارق، کيفری یارغیلاما قایدالاری قانونون ۴۱۳-جو ماده سینده دئییلیر: «اوشاق و یئنی یئتمه لر محکمه سینده آتا-آنا، قیوملار، وکیل، شیکایتچی، ایلکین آراشدیرمالاردا ایشتیراک ائتمیش شخصلر، شاهیدلر، معلومات وئرلر و بهزیستی تشکیلاتینا باغلی سوسیال ایشچیلر ایشتیراک ائدیلیلر. دیگر شخصلرین یارغیلاما قایتلماسی محکمه نین راضیلیگی ایله مومکوندور.» و یا اوشاقلارین و یئنی یئتمه لرین قوروماسی قانونون ۱۹-جو ماده سینده قید اولونور: «هر کس ضرر گؤرموش و یا تهلوکه لی وضعیتده اولان اوشاغین کیملیگینی، بیلگیلرینی و سیرلرینی آچیقلا یارسا و یا اوشاق طرفیندن تۆردیلیمیش و یا اوشاغا قارشى تۆردیلیمیش سوچون نئجه لیگینی عومومی مندیا واسیطه لری ایله و یا فیلم، شکیل و ... واسیطه سیله یایملا یارسا، باشقالارینی تحریک ائدیپ، سوچون یایلماسینا، اؤیرنیلمه سینه، حیاتا کنچیریلمه سینه و اوشاغا و یا اونون عائله سینه هر هانسی ضرر و یا زیان وورولماسینا سبب اولارسا، آلتینجی درجه لی حبس جزاسی ایله موحاکیمه اولونور.»

گۆروندویو کیمی، یوخاریداکی ماده لر شخصی ساحه نین دوزگون آچیقلاماسینی وئریمیر و اونون اؤرنکلری آیدین دئییل. خصوصیله اوشاقلارین شخصی حیاتی ساحه سینده قانونی چتینلیکلر چوخدور. اؤرنک اولارق، ایراندا آتا-آنانین و اوشاغین شخصی

حياتی آراسينداكى مونساييت آيدين دئييل، و اوشاين شخسى حيات حاقيقينين پوزولماسينا قارشى ضمانتلىر معين دئييل. اؤرنك اولراق، آتا-آنالار اؤز اوشاقلارينين شكيللرينى سوسىيال شبكه لرده پايلاشماقلا اوشاين كيمليگىنى، شخسىتىنى، ائو و مكتب آدرسلىرىنى آچىقلايا بيلرمى؟ البته كى بو بيلگىلر شخسى ساحه يه عاييد اولان بيلگىلردير و بير بؤيوك شخس اونلارى يايملايا بيلر، آما اوشاين راضىليغى بورادا قرار وئرىجى اولاي بيلرمى؟ تاسوف كى، بو سواللارين جاوابىنى ايران قانونلاريندا تاپا بيلميريك. بئله بوشلوقلارى آرادان قالديرماق اوچون شخسى ساحه نين قورونماسى حاقيقيندا قانون لايحه سى حاضىرلانمىش، لاكين هله كئچيريلمه ييب.

يارغىلاما ايشلرينده اوشاق حاقلارى و سوچ قوربانى - سوچ تۇرتمىش اوشاقلارى قوروما

هر بير اوشاق، بؤيوكلر كيمى، سوچ قوربانى اولاي بيلر، يعنى كيمسه اوشاغا قارشى سوچ تۇرده بيلر. عىنى زاماندا اوشاقلارين دا سوچ تۇرتمه احتىمالى واردير. اوشاين فيزيكى و روحى وضعيتى و اونون سوچدان و يا جزا نتيجه سينده داها چوخ ضرر گۇرمه احتىمالى نظره آيناراق، قانون وئريجىليك اوشاقلارين يارغىلاما ايشلرينه جلب اولونماسى اوچون بؤيوكلردن فرقى يول-يورداملار معين ائتمىشدير. بو يول-يورداملار سوچ تۇرتمىش و يا سوچ قوربانى اولان اوشاين قوروماسى مقصدىنى داشىير. اوشاق يارغىلاما ايشلرينين اساس مسئله لرى بونلاردير:

- اوشاق و يئنى يئتمه لره عائيد خصوصى محكمه ده آراشديرما:
 كىفرى يارغىلاما قايدالارى قانونو ۱۵-۱۸ ياش آراسى شخصلره

عائید سوچ ایشلری نین ایلکین آراشدیرمالاری نین خصوصی اوشاق دادستانلیغی طرفیندن آپاریلماسینی نظرده توتور. ۱۵ یاشدان کیچیک شخصلرین آراشدیرمالاری بیرباشا اوشاق و یئنی یئتمه لر محکمه سینده آپاریلیر. (ماده ۲۸۵) آیریجا، پولیس ۱۸ یاشدان کیچیک شخصلری یاخالادیغی زامان ایلکین آراشدیرما آپارماق حاققینا مالیک دئییل و درحال اوشاق دادستانلیغینا و یا محکمه یه بیلگی وئرمه لی دیر. «ایلکین آراشدیرما زامانی، ایلگیلی محکمه اوشاقلاری بو قانونا گؤره آتا-آناسینا، قیوملارینا و یا قانونی نوماینده لرینه، اگر اونلار یوخدورسا و یا اونلارا ال چاتمیرسا و یا قبولدان ایمتیناع ائدییرلرسه، ماراقلی اولان هر هانسی حقیقی و یا حوقوقی شخصه تحویل وئره بیلر. بو شخصلر طلب اولوندوقدا اوشاغی محکمه یه تقدیم ائتمه یه بورجلودورلار. ۱۵- ۱۸ یاش آراسی شخصلرده محکمه یه اؤزلری موراجیعت ائتمه یه مجبوردرلار.» (ماده ۲۸۷)

آیریجا، ۱۸ یاشدان کیچیک شخصلرین سوچ ایشلرینه اوشاق و یئنی یئتمه لر محکمه سینده باخیلیر. بو محکمه بیر حاکیم و بیر موشاویر ایله تشکیل اولونور. (ماده ۲۹۸) لاکین، اگر ۱۸ یاشدان کیچیک شخصین سوچو اینقیلاب و یا بیرنجی درجه لی جزا محکمه سی نین صلاحیتینه عائید اولان و بیر نئچه حاکیمله باخیلان سوچلاردان دیرسا، بو حالدا اونون یارغیلاما ایشی اوشاق و یئنی یئتمه لر اوچون خصوصی بیرنجی درجه لی جزا محکمه سینده باخیلیر و موته م اولان کیمسه، بو محکمه ده اوشاق و یئنی یئتمه لر محکمه سینده تطبیق اولونان بوتون اوستونلوکلردن ایستیفاده ائده بیلر. (ماده ۳۱۵) اوشاق محکمه سی نین حاکیملری آن آزی بئش ایلیک حوقوقی تجربه یه و گرکلی شرطلره مالیک اولمالی دیر. (ماده ۴۰۹) اوشاق محکمه سی نین

موشاوبیرلری ده خصوصی شرطلره مالیک موتخصیصلر آراسیندان سئچیلیر. (ماده ۴۱۰) بعضی دوروملاردا سوچ تۇرتمیش اوشاغین چیخارلاری اونون محکمه یه گلمه مه سینه سبب اولاییلر. بئله اولدوقدا حاکیم اوشاغین ایشتیراکی اولمادان ایجلاس کنجیره بیلر. (ماده ۴۱۴) سوچ قوربانلی اولان اوشاقلار اوچون قانون مومکون قدر ایشلرین خصوصی اوشاق دادستانلیغیندا و اوشاق محکمه لرینده آپاریلماسینی نظرده توتور. (ماده ۲۸، اوشاقلارین و یئنی یئتمه لرین قوروماسی قانونو)

- ایلکین آراشدیرما و یارغیلاما ایشلرینده گیزللیک: اوشاقلارین کیفری یارغیلامالاریندا دیگر حاقلاریندان بیرری ایلکین آراشدیرما و محکمه ایشلرینین گیزلی اولماسی دیر. قانون سوچ قوربانلی اوشاغین و یا سوچ تۇرتمیش اوشاغین گله جکده روحی ضرر گۆرمه مه سی اوچون اوشاق سوچ ایشلرینده هم ایلکین آراشدیرما، هم ده محکمه ایشلرینی گیزلی حساب ائتمیشدیر. عومومیلکده، ایلکین آراشدیرما مرحله سی بوتون سوچلاردا گیزلی اولور و بو اوشاق ایشلرینده عائیددیر. یارغیلاما مرحله سینده ایسه قانونا دایاناراق هر شئی آچیق اولمالی دیر، آنجاق اوشاقلار اوچون بویینه گیزلی دیر. اوشاق یارغیلاما ایشلرینین محکمه پروسه سی معین درجه ده مخفی ساخانمالی دیر. عائله نی قوروما قانونوندا قید اولونوب کی، ۱۸ یاشدان کیچیک سوچ قوربانلاری نین کیملیگی و یارغیلاما ایشلرینین آچیقلاماسی قاداغاندیر. (ماده ۱۹)

- وکیلدن ایستیفاده حاققی: اگر اوشاق معین سوچلار تۇردیبسه، اونون قوروماسی اوچون مطلق وکیل تعیین ائدیلمه لی دیر. آنا- آنا و یا قیوم اوشاق اوچون وکیل تعیین ائتمه لی، یوخسا دادستان و یا محکمه اوشاغا وکیل تعیین ائتمه لی دیر. بو سوچلار بیرینجی درجه لی جزا محکمه سی نین صلاحیتینه عائید اولان سوچلار دیر،

یا دا تام دیه‌نین بئشده بیریندن داها چوخ ارش و یا دیه جزاسی اولان سوچلاردیر. یا دا آلتینجی درجه‌دن یوخاری تعزیری سوچلاردان اولمالی دیر. (ماده ۴۱۵)

- اوشاقلارا مخصوص پولیس: کیفری یارغیلاما قایدالاری قانونوندا ۱۸ یاشدان کیچیک شخصلره باغلی وظیفه‌لری یئرینه یئتیرمک اوچون پولیس قووه‌سینده اوشاقلارا مخصوص پولیس یارادیلماسی نظرده توتولموشدور. (ماده ۳۱) بو قایدا چوخ یاخشی و فایدالی دیر، چونکی اؤرنک اولاراق؛ موخ‌دیر ماده‌لر و یا اوغورلوقلا مشغول اولان پولیس اوشاقلارلا نئجه داورانیلماسی حاقدا یئترلی اؤیره‌نیم و تجربه‌یه مالیک اولمایاجاق. اوشاق و یئنی‌یئتمه ایشلرینه عائیید ایختیصاصلاشمیش پولیس اوشاقلارلا داها یاخشی ایشله‌یه بیلر و حقیقتی آشکار ائتمکده داها یاخشی سونوج الده ائده بیلر. قانونا گؤره اوشاقلارا مخصوص پولیس قووه‌سی نین صلاحیتلرینی معین ائتمک اوچون قانون لایحه‌سی یارغی آرکی نین باش صدری طرفیندن حاضرلانا راق مجلسه تقدیم اولونمالی دیر. یارغی آرکی ایلر سونرا و ۱۴۰۰-جو ایلده بو قانون لایحه‌سینی حاضرلاییب مجلسه گؤندر میشدیر، لاکین مجلس هله ده بو لایحه‌نی تصدیق‌له‌مه‌ییب؛ بونا گؤره، اوشاقلارا مخصوص پولیس هله یارادیلما ییب.

- اوشاق و یئنی‌یئتمه‌لر اوچون کئچجی تاملین قراری: سوچ توردیلدیکده، دادستان و یا محکمه قرار وئیر کی، موتهّم حؤکم چیخانا قدر کئچجی اولاراق حبسده ساخلانیلسین و یا تاملیناتلا آزاد اندیللسین. بو قرارا «کئچجی تاملین قراری» دئییلیر، اؤرنک اولاراق کئچجی ساخلانما قراری، وثیقه و یا تاملینات قرارلاری ساییلاییلر. اوشاقلارین فیزیکی و روحی دورومو نظره آیناراق، ۱۸ یاشدان کیچیک شخصلر اوچون کئچجی تاملین قرارینی فرقلی

اولاراق معین اولونموشدور؛ یعنی اوشاقلار اوچون بؤیوکلردن داها یومشاق تدبیرلر تطبیق اولونور. (ماده ۲۸۷) بئله کی، ۱۸ یاشدان کیچیک شخصلرین کنچجی ساخلانیلماسی زیندان یئرینه «ایصلاح و تربیه مرکزینده» اولمالی دیر. وثیقه و یا کفالت قراری یالنیز ۱۵-۱۸ یاش آراسی یئنی یئتمه لر اوچون نظرده توتولور. اوچونجو اولاراق؛ عمومیتله، ۱۸ یاشدان کیچیک شخصلرین جزاسی بؤیوکلرین جزاسیندان آز اولدوغوندان، کنچجی ساخلا ما دوروملاری اؤزو اؤزونه آزالیر. لاکین کنچجی ساخلا نما اوچون اوشاقلار و بؤیوکلر آراسیندا خصوصی قایدالار معین ائدیلمه ییب. بو وضعیت اوشاقلارین یاشینا اویغون قایدالارلا تنظیملمه لی ایدی؛ اؤرنک اولاراق، کنچجی ساخلا نما قراری وئریلرکن دادسیتان اوشاق روان شوناسیندان گؤروش طلب ائتمه لی دیر.

- **توپلومسال قوروملارین موداخيله سی:** قانون سوچ قوربانی اولان اوشاقلار اوچون توپلومسال قوروملارین یارغیلاما ایشینده ایشتیراک ائتمه سینه ایمكان وئریر. آیریجا بو قوروملار، اوشاقلارا قارشى توره دیلن سوچلار حاققیندا یارغی ایشی باشلتما حاققی دا تانی ییر. محکمه و دادسیتان امکد اشلاری اوشاقلار و اولارین قیوملارینا بو تشکیلاتلارلا باغلی بیلگی وئرمه لی دیر. (ماده ۶۶)

بو اوشاقلار اوچون فایدالی دیر، چونکی جیدى شکیلده اوشاق حاقلاری ایله مشغول اولان تشکیلاتلار یارغی ایشلرینده اوشاق یارارینا ائتکیلی رول اوینایا بیلر. لاکین بو ماده بو تشکیلاتلارداها گئنیش صلاحیتلر (اؤرنک اولاراق ثوبوت توپلاما ایمکانی) وئرمه لی ایدی. حاضریدا بو تشکیلاتلار کیفیت قدر گوجه مالیک دئییلر.

- **اوشاقلار قارشى سوچلارین عمومى اولماسى:** ایراندا اوشاقلار قارشى توردیلن سوچلار عمومی سوچ ساییلیر. (ماده ۳۱، اوشاق و یئنی یئتمه لرین قوروماسی قانونو) بعضی سوچلار شخصی

ساییلیر، یعنی یالنینز شخصی شیکایت اساسیندا باشلادیلیر و شیکایتچی راضیلاشارسا، سوچ تعقیبی دایاندیریلیر (اؤرنک اولاراق، بیر شخصی توهین ائتمک و یا یارالاما و...). بعضی سوچلار ایسه عمومی ساییلیر (اؤرنک اولاراق، روشوت) و شیکایتچی یه احتیاج اولمادان دادسیتان بو سوچلارلا ایلگیلی بیلگی الده ائدیگی زامان یارغی ایشی باشلادی. اوشاق و یئنی یئتمه لرین قوروماسی قانوندا قید اولنوب کی، معین سوچلار عمومی ساییلیر و هر بیر وطنداش اولنلاری دادسیتانا بیلدییره بیلر و دادسیتان کیفری یارغی ایشی بالاتمالی دیر. اؤرنک اولاراق، اوشاق عمیسی طرفیندن دؤبولورسه، یالنینز آتا-آنایین شیکایت ائتمه سی طلب اولنومور؛ هر کس دادسیتانا و یا پولیسه بیلگی وئره بیلر و دادسیتان اوشاغین عمیسی حاققیندا یارغی ایشی باشلادا بیلر. بو سیاست اوشاق اولان سوچ قوربانسی اوچون فایدالی دیر؛ چونکی بعضا آتا-آنا اؤزلری سوچ تۆره ده بیلر و شیکایت ائتمزله، یاخود عائله نین دیگر عوضلری قورخودان شیکایت ائتمزله. قید ائتمک لازیمدیر کی، یالنینز اوشاق و یئنی یئتمه لرین قوروماسی قانونونا عاید سوچلار عمومی ساییلیر. دیگر سوچلار، اؤرنک اولاراق، توهین و یا نفقه اؤده مکدن ایمتیناع ائتمک، شخصی شیکایت اساسیندا آراشدیریلیر. کیفری یارغی ایشینین باشلانماسی و دادسیتانین فعالیتی اوشاقلار قارشسی تۆردیلن سوچ و بؤیوکله قارشسی تۆردیلن سوچ اوچون فرقلی دیر. عمومیتله، سوچون تۆره دیلدیگی حاقدا بیلگی وئرن طرف معین اولمالی دیر، آما اوشاقلار قارشسی سوچلاردا معلومات وئره نین کیملیگی معلوم اولماسا دا یارغی ایشی باشلایا بیلر. آیریجا، سوچ قوربانسی اولان اوشاق اؤزو ده دادسیتاندا یارغی ایشینین باشلانماسینی طلب ائده بیلر. **ماده ۳۰، اوشاق و یئنی یئتمه لرین قوروماسی قانونو**

بئله ليكله، اوشاقلارا قارشى سوچ ايكي يوللا بيلديريلمه لي دير:

آ) اوشاغي ن اؤزونون ايسته مه سي

ب) كيميكلري معلوم اولمايان طرفلرين يازيلي و يا شيفاهي موراجيعتلري، لاكين بو بيلديريش لر يئترلي قدر و منطيقى ثوبوتلارا ماليك اولمالي دير.

- كئچيجى قيوم تعيين انديلمه سي و ياداد سى تانين موداخيله سي:

اؤنجه كي بؤلمه ده قيد انديليگى كيمي، بعضا اوشاقلارا قارشى سوچلاردا شيكاي ت ضرورى اولور. خصوصيله كيچيك ياشلى اوشاقلار شيكاي ائتمك ايقتيداريندا اولماديغي ندان، قيوم، آنا- آنا و يا ديگر طرفلر شيكاي ائتمه لي دير. بعضا قيوم اوشاغي ن چيخارلارينا صيد اولاراق شيكاي ائتمك دن ايمنتيناع انده بيلر (اؤرنك اولاراق، آنا- آنا اؤزو اوشاغا قارشى سوچ تۇرديب ايسه و يا باشقا بير كيمسه سوچ تۇره دييب و آنا- آنا عنعنه وي سببلر ايله بونو بيلديرمه ييب ايسه يا دا تۇره ديلن سوچو اؤنملى سايماييبلار سا). بئله دوروملاردا كي فري يارغيلما قايدالارى قانونو اوشاقلارين قوروماسينا داخيل اولور. بو قانوندا قيد اولونور كي، اگر كي فري يارغيلما ايشينين باشلانماسى شيكايتدن آسيلي ديرسا و سوچ قوربانى اولان اوشاغي ن قيومو يوخ دورسا و يا اونلارا چاتماق مومكون دئييلسه، و قيوم تعيين انديلمه سي واخت ايتكيسينه و يا اوشاغا ضرره سبب اولاجاقسا، و يا قيوم اؤزو سوچ تۇرديسه و يا سوچدا ايشتيراك انديسه، دادسيتان كئچيجى قيوم تعيين اندير و اؤزو كي فري يارغى ايشيني قاباغا آپاير، ثوبوتلارى توپلاير و موته مين قاچماسى نين قارشيسيني آلير. بو قرار، اوشاغي ن اؤزونون شيكاي ائده بيلمه ديگى دوروملاردا دا تطبيق اولونور. (ماده ۷۰ و ۷۱) ساده دئسك، اوشاغي ن قيومو شيكاي ائتمك ايستميرسه و يا ائده بيلميرسه، دادسيتان

كئچىجى قىوم تەبىئىي ئىدىر و قىوم اوشاق آدبنا شىكايت ئىدىر، يوخسا دادسىتان اۋزو بىر باشا كىفرى بارغى ايشىنە باشلايىر.

؟ اوشاقلار ئىن تۇرتدىكى سوچلار

اوشاقلار دا بۇيوكلر كىمى موختىلىف منفى تائىرلر ئىن سونوجوندا نورمال اولمايان داورانىشلار گۇستره بىلرلر. بو داورانىشلار بعضا سوچ تۇرتمەيه سبب اولايىلر. نظرى باخىمدان، اوشاق هر هانسى بىر سوچون تۇرتدىجىسى اولايىلر، لاكىن اوشاقلار اصلىندە مەئىن سوچلار تۇرتدىلر. اۋرنك اولراق، اوشاق روشوت آلان و يا ايختىلاس ئىدن اولايىلمز، چونكى ۱۸ ياشدان كىچىك شىخصلر حۇكومتدە ايشلەيه بىلمزلىر كى، روشوت آلسىنلار. اوشاقلار ئىن تۇرتدىكى سوچلار آراسىندا داها چوخ فىزىكى خىسارت، اوغورلوق و موخدىر مادەيه باغلى سوچلار ئىر آلير. بوتون اۋلكەلردە مەئىن بىر ياش تەبىئىي اولونوب كى، بو ياشدان آشاغى اوشاق سوچ تۇردرسە هئچ بىر كىفرى مسئوليتى داشىمىر و جزالاندىرلىمىر. لاكىن جزاسىزلىق او دئىمك دئىيل كى، ضرر گۇرن شىخسه دىمىش ضرر اۋدنىلمىر؛ اوشاق قىومو ضرر ئىن اۋدنىلمەسى حاقددا مسئولدور. آيرىجا، سوچ تۇرتمىش اوشاق اوچون روحى دانىشىقلىقلار دات داخىل اولماقلا موختىلىف تربىە تدبىرلىر نظردە توتولا بىلر.

عومومىتلە، كىچىك ياشلى اوشاقلار اۋز حركتلىرىنىن ماھىتىنى باشا دوشمور و قصداً سوچ تۇرتىلر. قىد اولوندوغو كىمى، ايران قانۇنلار ئىندا اوشاقلىق ياشى ايلە باغلى بعضى غىر- مەئىن لىكلر مۇوجوددور، لاكىن جزا قانۇنۇندا كىفرى مسئوليتى ياشى ئىتكىنلىك ياشى كىمى مەئىن ئىدىلىب، قىزلار اوچون ئىتكىنلىك ياشى ۹، اوغلانلار اوچون ايسە ۱۵ تام ايل سايلىلر.

(اسلام جزا قانونو ۱۴۶ و ۱۴۷-جى مادەلرى) بو قانونا گۆرە، يىتكىنلىك ياشىنا چاتمايان شىخىلر سوچ تۇردىسى، اونلار اوچون كىچىكى و تربىهوى تدبىرلر تطبيق اولونا بىلر. (مادە ۱۴۸) بو ياشدان يوخارى اوشاقلار قايدا اعتبارىلە كىفرى مسئوليت داشى بىرلار. بونا باخمىاراق، ايران قانونلارى ۱۸ ياشدان كىچىك يىتكىنلر اوچون نظردە توتولموش جزالاردا معین باغىشلاملار تطبيق ائدير. باشقا سۆزلە، ۱۸ ياشدان كىچىك شىخىلر كىفرى مسئوليتى ۱۸ ياشدان يوخارى شىخىلر كىفرى مسئوليتىدن فرقى دىر. جزا قانونونون ۸۸-جى مادەسىندن ۹۵-جى مادەسىنە قدر اوشاقلار و يئنى يىتمەلرین تۇرتدىكى سوچلار و جزالارینی احاطە ائدير. بو جزالار سوچون نۆوعو (اۆرنك اولاراق، حد و يا تعزىرى) و اوشاغين ياشى، سوچون اغىرلىغى نظره آلىناراق معین ائدیلیر. آشاغيدا قىسا شكىلدە بونو آچىقلاياجايق:

۱. ۹-۱۵ ياش آراسىندا و تعزىرى سوچ تۇرتىش اوشاقلار اوچون محكمه آشاغيداكى تدبىرلرى تطبيق ائدير:

- اوشاغين تربىهسى و اخلاقىنا نظارت سۆزو آماق شرطى ايله اوشاغين آتا-آنا، قىوم و يا قانونى نومایندهسىنە تحويل وئرىلمەسى،

- اوشاق و يا يئنى يىتمەنى سوسىيال دستكچى، روان شوناس و ديگر مومتخصىصلره گۆندرمك و اونلارلا ايش بىرلىگى ائتمك،

- اۆيره نىم و ايش حاضىرلىغى مقصدىلە تحصيل و مدنيت قوروملارينا گۆندرمك،

- حكيم نظارتى آلتىندا روحى و با موخدیر مادەيه باغىملىق موعالىجهسى تدبىرلرى،

- محکمه‌نین تعیین ائتدیگی شکیلده ضررلی موعاشیرتترین قارشى سینی
 آلماق،
- اوشاغبین معین یئرله گنڊیشینین قارشى سینی آلماق،
- محکمه حاکیمی طرفیندن اؤگوت و و تۆوصیه وئرکم،
- سوچون تکرار اولونماماسی اوچون یازیلی سوؤز وئرکم، تذکۆر
 وئرکم یا دا ایخطار وئرکم.
- بیرینجی درجه‌دن بئشینجی درجه‌یه قدر اولان تعزیری سوچلاردا
 اوچ آیدان بیر ایله قدر ایصلاح و تربیه مرکزینده ساخلاماق.
- ۲-۱۲-۱۵ یاش آراسی اوغلان اوشاقلاری حدود و یا قیصاص
 سوچو تۆردرسه، محکمه آشاغیداکی قرارلاری وئریر:
- سوچون تکرار اولونماماسی اوچون یازیلی ضمانت وئرکم،
- بیرینجی درجه‌دن بئشینجی درجه‌یه قدر اولان تعزیری سوچلاردا
 اوچ آیدان بیر ایله قدر ایصلاح و تربیه مرکزینده ساخلاماق.
- ۳-۱۵-۱۸ یاش آراسی تعزیری سوچ تۆره‌دن یئنی یئتمه‌لر اوچون:
- ۱-۳-جو درجه تعزیری سوچلاردا ۲-۵ اییل ایصلاح و تربیه
 مرکزینده ساخلاماق،
- ۴-جو درجه تعزیری سوچلاردا ۱-۳ اییل ایصلاح و تربیه مرکزینده
 ساخلاماق،
- ۱- آیدان ۳ اییا قدر ایصلاح و تربیه مرکزینده ساخلاماق یا دا نقد
 جزا تعیین ائتمک،
- ۶-۶-جی درجه تعزیری سوچلاردا نقد پول جزاسی و یا ۶۰-۱۸۰
 ساعات اجتماعی ایشلرده چالیشدیرماق،
- ۷-۸-جی درجه تعزیری سوچلاردا یالنیز نقد پول جزاسی.
- ۴-۱۸ یاشدان کیچیک یئتکین شخصلر حدود و یا قیصاص گرکتیرن

سوچو تۇردىرسە (اۋرنىك اولاراق، قتل)، جزاسى قايدالار اعتباريله بۇيوكلرله عىنى ساييلير؛ يالنىز عقلى يىتكىنلىگى يوخدورسا و حركىتىن ماھىتىنى بىلمەيبىسە، اىستىثنالار مۇوجوددرو. محكمه عقلى يىتكىنلىك ايله ايلگىلى تشخىسى محكمه حكىملىرىندن سوروشور، لاكىن اونون فىكرىنى قبول ائتمك مجبورى دئىيل. بو قانون اوشاقلارين اولوم جزاسىندان قورونماسى اوچون موثبت آددىمدير، لاكىن بعضى سوچلار اوچون اولوم جزاسى قرارى تامامله اورتادان قالخمير؛ سون ايللرده چوخ سايىدا اوشاق سوچلولارى اعدام ائديليب. بو، حوقوقى باخىمدان قبول ائديله بىلمز و ايرانين اولوسلار آراسى مسئوليتلرينه ضىدير.

اوشاقلار قارشى تۇره ديلن سوچلار

هر نه قدر اوشاقلارين سوچ تۇرتمهسى مومكوندورسه، اونلارين اۇزلىرىنه قارشى دا سوچ تۇره ديله بيلر. بو وضعيتده اوشاق بۇيوكلردن داها چوخ ضرر گۇرور. بعضى داورانىشلار بۇيوكلر قارشى سوچ ساييلماسا دا، اوشاقلار قارشى سوچ ساييلاييلر؛ اۋرنىك اولاراق، نطقه اۇدنمه مەسى و يا اوشاغيىن اوخولا يازدير يلماماسى. بونا گۇره ده بعضى سوچلار يالنىز اوشاقلار قارشى تۇره ديليرسه سوچ ساييلير. اۋلكلر اوشاقلارين سوچ قوربانى اولماسى دوروموندا بىر سيرا قوروما تدبيرلرى معين ائديب. بونلارين بعضيلرى اۇنجه كى بۇلوملرده اچىقلاندى. بو بۇلومده اوشاق و يئنى يىتمەلرى قوروما قانونندا گۇستريلىن سوچلارى اچىقلاياجايق. بو سوچلار، اوشاق و يئنى يىتمەلرى قوروما قانونون اوچونجو بۇلومونده ۷-دن ۲۷-ه قدر اولان مادده لرده يئر آليز:

۱. متوسطه اوخولونا قدر اوخوما شرطلرينه ماليك اولان اوشاغيىن

اوخولا یازدیрма و اؤیره نیم ایمكانلارینین تامین ائدیلمه مه سی
 (ماده ۷)

۲. اوشاگی ائودن و یا اوخولدان قاچماغا تشویق و یا آداتماق و یا
 قورخوتماق یا دا رغبتلندیرمک.

۳. آتا-آنا اولمایان شخصلرین قایغی سببلیغی و دقتسببلیغی سونوجوندا:
 - اوشاغین اولومو

- حیسلریندن بیرینین الدن گئتمه سی و عوضولرین ایتیریلمه سی و یا
 کسيلمه سی، عاغلینین ایتیریلمه سی یا دا جیسمی و روحی قالیجی و
 چتین موعالیجه ائدیلمن خسته لیکلره بولوخماسی یا دا یارالانماسی

- حیسلریندن بیرینده قصور میدانا گلمه سی یا دا سوموکلریندن یا
 دیگر بیر یئرینین قیریلماسی یا دا روحی خسته لیگه بولوخماسی

- باش، اوز یا دا بویون بؤلگه لریندن یارالانما

- سورکلی و شیدتلی بیر شکیلده قایغی سببلیق نتیجه سینده
 جینسی ضرر گؤرمه

بو ایشلرین آتا-آنا طرفیندن تۆره دیلمه سی ده سوچ ساییلیر آنجاق
 اونلارا قانوندا گؤستریلن آن آز جزا وئرلییر.

۴. اوشاغا قارشى جینسی زوراکیلیق، زوراکیلیغین نۆوعو باخیمیندان فرقلی
 جزالاری نظرده توتور. قانوندا آشاغیداکی جینسی زوراکیلیقلار سوچ ساییلیر:

- محارم طرفیندن تماس انده رک یا دا زور ایله جینسی علاقه قورماق.

- دیگر توخونما ایله جینسی زوراکیلیق

- محارم طرفیندن تماس سبب اولاراق یا دا زور ایله جینسی علاقه قورماق.

- دیگر توخونماسیز جینسی زوراکیلیقلار

- اوشاغین جینسی ایستیثماری (ساتیش، ایستیفاده یه وئرمه، یا
 دا جینسی سوء-ایستیفاده اوچون باشقاسینا تحویل وئرمه و ...)

- اوشاغا اخلاقسيز و يا پورنوگرافيك ماتريال وئرمك

- اوشاغى پورنوگرافيك و يا اخلاقسيز سسلى -گۇرونترولو ماتريال
حاضرلاماق، يايماق و ساخلاماق اوچون ايشلتمك

- اوشاغين ايستيفاده اولوندوغو اخلاقسيز ماترياللارين اولكه يه
سوخلوماسى، صادير اولونماسى، يايىمى و ساخلانماسى و يا داشينماسى

- اوشاغا قارشى اونلاين جينسى زوراكيليق و يا اخلاقسيز علاقه

۵. اوشاغا قارشى هر هانسى بير مقصدله هر هانسى بير تيجارت
شكلى. او جومله دن فاحيشه ليك و پورنوگرافيك ماتريال حاضرلاما،
ايقتىصادى ايستىثمار، بدن عوضولرى نين آينماسى و يا اوشاغى
سوچ فعاليتينده ايشلتمك يا دا بونا واسيطه چيليك ائتمك
۶. اوشاغين قاچاقچىلىغى

۷. اوشاغين بدن عوضولرينين آلقى -ساتقىسى و يا قاچاقچىلىغى

۸. اوشاغين اوزونو اولدورمه سينه سبب اولماق و يا بونا يارديم ائتمك

۹. اوشاغين اىقتىصادى ايستىثمارى

۱۰. اوشاغا توتون محصوللارينين وئريلمه سى و يا ساتيشينا
واسيطه چيليك

۱۱. سوچ قوربانى اولان اوشاغين كيمليك و بيلگيلرينين اونا ضرر
وئره جك شكيله اچىقلانماسى

۱۲. اوشاغين نفقه سينين اولدورمه سى (عائله نى قوروما قانونو،
ماده ۵۳)

۱۳. حضانت ايله ايلگىلى حوقوقى وظيفه لرين يئرینه يئتيريلمه سى
(عائله نى قوروما قانونو، ماده ۵۴)

اوشاق اوچون تهلوكه‌لی وضعیت ؟

بعضی دوروملاردا اوشاق ائله بیر دورومدا اولایبیر کی، اونا یاردیم و قوروما گؤستريلمه‌سینه احتیاج یارانیر. بو یاردیم مطلق دؤولت قوروملاری طرفیندن حیاتا کئچیريلمه‌لی دیر. بو حالا «تهلوكه‌لی وضعیت» دئییلیر. اؤرنک اولراق، اوشاغین آتا-آناسی و یا قیومو طرفیندن دینلنچیلیگه مجبور ائديلمه‌سینی سایا بیلهریک. و یا اوشاق خسته‌له‌نیب و یاردیما احتیاجی اولما دورومونو دا گؤستره بیلهریک. بو دوروملارین هامیسیندا یالینز تهلوكه‌لی وضعیتین سببکاری ایله موباریزه آپاریلمامالی دیر، هم‌ده اوشاق قورونمالی و گوجلندیريلمه‌لی دیر. اؤرنک اولراق، بهزیستی قورومو، پولیس، ساغلیق ناظیرلیگی، داخلی ایشلر ناظیرلیگی و ایش ناظیرلیگی اؤز صلاحیتلری داخلینده بو ساحه‌ده مسؤلیت داشی‌ییرلار. اؤرنک اولراق، بهزیستی قورومو عائله‌سی طرفیندن ترک ائدیلمه‌لی اوشاقلاری معینلشدیرمه‌لی و اونلاری یئرلشدیرمه‌لی دیر. و یا اؤیره‌نیم ناظیرلیگی ثبت-احوال ایداره‌سی ایله بیریلمه‌لی اوخولا یازدیریلمایان اوشاقلاری معینلشدیرمه‌لی و اونلارین اوخوللارا قبول اولونماسینی تامین ائتمه‌لی دیر. اوشاقلارین قوروماسی حاققیندا قانونون دؤردونجوندن آلتینجی ماده‌لرینه قدر بو قوروملارین حساس اوشاقلارا قارشى مسؤلیتلری اطرافلی شکیلده قید اولونوب. اوشاقلارین قوروماسی قانونون اوچونجو ماده‌سی اوشاقلار اوچون تهلوكه‌لی وضعیت دوروملارینی بئله سیرالاییب:

آ) اوشاغین و یا یئنی‌یئتمه‌نین قیومسوز قالماسی و یا قانونی و شرعی وظیفه‌لرینی یئرینه یئتیرمه‌لی اولان هر هانسی بیر شخص طرفیندن اونا قارشى دقتسوزلیک و قایغی سیزلیق گؤستريلمه‌سی

ب) آتا-آنادان، قیوملاردان و یا قانونی حیمایه‌چیلردن هر هانسی

بیرینین محکمه حکیملری طرفیندن تصدیقلمیش یولوخوجو و ساغالماز
خسته لیگه، داوانیش، روحی و یا شخصیت پوزغونلوغونا توتولماسی
پ) آتا-آنادان، قیوملاردان و یا قانونی حیمایه چیلردن هر هانسی
بیرینین حبس اولونماسی

ت) آتا-آنادان، قیوملاردان و یا قانونی حیمایه چیلردن هر هانسی
بیرینین ضررلی ماده لره و او جومله دن موخدیر ماده، روح پوزوجو
ماده لر و یا قومارا باغیملی اولماقلاری

ث) آتا-آنادان، قیوملاردان و یا قانونی حیمایه چیلردن هر هانسی
بیرینین فاحیشه خانا آچماسی، ایداره ائتمه سی و یا اونلارین
اخلاقسیزلیق و فاحیشه لیکده آد چیخارماسی

ج) آتا-آنا، قیوملار، قانونی حیمایه چیلر و یا عائله نین دیگر
عضولری طرفیندن بیر-بیرینه قارشى داواملی زوراکیلیق
چ) دوغومون قیدیباتا آییناماسی و یا کئچرلی سبب اولمادان
اوشاغا قانونی کیملیک و وثیقه سی نین آییناماسی
ح) اوشاغین و بیئی بیتمه نین اؤیره نیمدن محروم قالماسی

خ) اوشاغین و بیئی بیتمه نین عائله سی طرفیندن ترک اندیلمه سی
د) اوشاغین و بیئی بیتمه نین فیزیکی و یا عقلی قوصورو،
خصوصی خسته لیگه توتولماسی و یا جینسی کیملیک پوزونتوسو
ذ) اوشاغین جزایی قانونلاری پوزماسی و یا بیئی بیتمه نین سوچ
تؤردمه سی، اونلارین سوچ فعالیتلرینده ایستیفاده اولونماسی،
اوشاغین و بیئی بیتمه نین دینلنچیلیک و یا قاچاقچیلیق کیمی
فعالیتلره جلب اولونماسی، آیریجا اونلارین موخدیر ماده لره، روح
پوزوجو ماده لر و یا الکول لو ایچکیلره بولاشماسی

ر) شیدتلی یوخسوللوق، دیدرگینلیک، قاچقینلیق، کؤچ و یا

وطنياداشسيزليقدان ايره لي گلن هر جور ضررلي وضعیت
(ز) اوشاغين و يا يئني يئتمه نين ائودن و يا اوخولدان دؤنه لرله
قاچماسی و يا اؤيره نيمدن چيخماسی
(ژ) اوشاغا و يئني يئتمه يه قارشى پيس رفتار و يا اوندان سوء-
ايستيفاده

عليل ليگي اولان اوشاقلارين حاقلاری ؟

اوشاقلارين فيزيكى و روحى دورومونا گؤره داها چوخ قوروما
احتياجى وار. بو باخيمدان بوتون اوشاقلارين حساسليق
وضعيتى عيني دئييل. بعضى اوشاقلار حاقلارينين پوزولماسى
باخيميندان داها چوخ ريسك آلتيندا اولاييلر، اؤرنك اولاراق
عليل ليگي اولان اوشاقلار طبيعى كي، آتا-آنا و قيومون داها چوخ
قاغييسينا و دؤولت قوروملارينين داها چوخ قوروماسينا احتياج
دويورلار. اولوسلار آراسى و يئرلى قانون وئريجىليكده عليل ليگي
اولان شخصلرله باغلى - هم عمومى، هم ده خصوصى - معين
قايدالار نظرده توتولوب. «عليل ليگي اولان شخصلرين حاقلارى
سؤزلىشمه سي» اولوسلار آراسى سند كيمي و «عليل ليگي اولان
شخصلرين حاقلارينين قوروماسى قانونو» بوساحه ده ايكي اساس
حقوقى قايناقدير. اوشاق حاقلارى سؤزلىشمه سينده ده ۲۳-جو ماده
خصوصى اولاراق عليل ليگي اولان اوشاقلارين حاقلارينا توخونور. بو
ماده نين اؤنمينه گؤره اونو تام اولاراق بورادا قيد ائديرىك:

۱. سؤزلىشمه يه طرف دؤولتلىر باشا دوشورلر كي، ذهنى و يا فيزيكى
قوصورو اولان اوشاقلار، سايغى و اؤزونه اينام حيسيني آرتيراجاق
شكيلده و توپلوما فعال بير شكيلده ايشتيراكىنى آسانلاشديران
شرايطده لياقتلى حيات ياشامالى دير.

۲. سۆزلىشمەيە طرف دۇولتلىرى غىلىلى لىگى اولان اوشاقلارلىرىن خوصوصى قايغى آماق حاقللىنى تانى بىر و بو قايغىلىنىن اوشاغللىن آتا-آناسى نىن و يا قىوملارلىنىن دورومونا اوىغون و مؤوجود قاىناققلاردان آسىلى اولراق حىاتا كئچىرىلمەسىنى تشووق و تامىن ائدىرلىر.

۳. غىلىلى لىگى اولان اوشاغللىن خوصوصى احتىاجلارلى معىن ائدىلدلىكدە، بو مادەنىن اىكىنجى بندىندە نظردە توتولان ياردىملار اىمكان داخىلىندە اۇدىشىسىز و آتا-آنانىن و يا قىوملارلىن مالىە اىمكانلارلى نظره آلىنماقلا تامىن ائدىلمەلى و ائلە پلانلاشدىرىلمالى دىر كى، اوشاق اۇىره نىم، طىبى خىدمتلىر، بهزىستى، اىش حىاتىنا حاضىرلىق و توپلومسال گلىشمە، شخسى گلىشمە (مدنى و معنوى گلىشمە داخىل اولماقلا) اوچون آن چوخ شرطره صاحىب اولسون.

۴. سۆزلىشمەيە طرف دۇولتلىرى اولوسلار آراسى امكداشلىق چرچىوەسىندە غىلىلى لىگى اولان اوشاقلارلىن طىبى خىدمتلىرى، قاباقلابىجى موعالىجەلىر، طىبى موعالىجەلىر، روحى و عملى ياردىملار اىلە باغلى ضرورى بىلگىلىرىن آل-وئرىنى آرتىراجاق، بو بىلگىلىرى (بهزىستى و بىنىدن گولندىرمە اوصوللارلى، اۇىره نىم و اىش حىاتى خىدمتلىرى اىلە باغلى) قىدە آلىب و آل چاتان ائدە جكلر كى، طرف دۇولتلىر اۇز باجارىق و اىمكانلارلىنى گلىشىدیره بىلسىن و بو ساحەدىكى تجروبهلىرىنى گئىشلىندىره بىلسىنلر. آىرىجا اىنكىشاف ائتمكدە اولان اۇلكەلىرىن احتىاجلارلىنا خوصوصى دقت يئتىرىلەجك.

بئلەلىكلە غىلىلى لىگى اولان شخصلر اوچون مخصوص حاقلار نظردە توتولوب. ايران قانون وئرىجىلىگىندە غىلىلى لىگى اولان

اوشاقلار حاقدا خصوصی ماده لری یوخدور، اما علیل لیگی اولان شخصلرین حاقلارینین قوروماسی قانونوندا نظرده توتولان بوتون حاقلار علیل لیگی اولان اوشاقلارا دا تطبیق اندیلیر. اؤرنک اولراق، بو قانوندا دؤولتین ساغلاملیق، موعالیجه و یئیندن گوجلندیرمه پروقراملارینین حیاتا کئچیرمه سی طلب اولونور. بو چرچیوه ده ساغلیق ناظیرلیگی بو شخصلرین ساغلاملیق بیمه سینین ائله تنظیملمه لی دیر کی، هم فیزیکی، هم ده روحی گوجلندیرمه خیدمتلرینین احاطه ائتسین. و یا یئدینجی ماده ده دئییلیر کی: «بهزیستی قورومو عائله لره اؤیره نیم و دانیشیق خیدمتلری گؤستر دیکدن سونرا، علیل لیگی آغیر و چوخ آغیر اولان و چوخ سایلی علیل لیگی اولان شخصلرین عائله ده ساخانماسینی و اونلارا قایغینی آرتیرماق اوچون قیوم، حیات یولداشی و یا حیمایه چی اولان شخصلره باخجی و یا سوسیال یاردیم حاققی اؤدمه لی دیر و یا بو شخصلره باخیم و خیدمتلری اؤز مرکزلی و یا اؤزل (خصوصی، تعاوونی، خئیر قوروملاری و توپلومسال تشکیلاتلار) مرکز لر واسیطه سیله تقدیم ائتمه لی دیر.» و یا نظرده توتولوب کی، علیل لیگی اولان شخصلر ایدمان خیدمتلریندن پولسوز ایستیفاده ائده بیلرلر. **(علیل لیگی اولان شخصلرین حاقلارینین قوروماسی قانونون ۸-جی ماده سی)** آیریجا، بیر یارغی قوروماسی کیمی نظرده توتولوب کی، «محکمه تشکیلاتلاری علیل لیگی اولان شخصلر قیوما احتیاج دویدوقدا قیوم تعیین ائدرکن بهزیستی قورومونون مصلحتینی آلمالی دیر. اگر قیوملوغو قبول ائده جک او یغون شخص یوخدورسا و یا بونو قبول ائتمیرسه، محکمه بهزیستی قورومونو قیوم تعیین ائده جک.» **(علیل لیگی اولان شخصلرین حاقلارینین قوروماسی قانونون ۲۲-جی ماده سی)**

اۋىڭى اوشاق

داھا اۋنجه كى قونولاردا قىد ائىدىگىمىز كىمى، بىر اوشاغىن
ھىمايە چىسى اولمايا بىلر. يعنى، اونون آتا-آناسىنىن كىم اولدوغو
معلوم اولمايا بىلر و اۋرنىك اولراق، كوچەدە ترك ائىدلىه بىلر. بعضى
دوروملاردا اوشاغىن ھىمايە چىسى اۋز وظيفەلرېنى يئىرنە يئىتىر مېر و
ھىمايە حاقتى اوندان آلىنېر. ويا ائله دوروملار اولاي بىلر كى، اوشاغىن
آتا-آناسى، اۋرنىك اولراق ھىسدە اولدوقلارى اوچون، اوشاغىنا
باخماق اىمكانىنا ماليك اولماسىنلار. اۋلكە نېن قانولارېندا اوشاغىن
پېس ھىمايەدە اولماسى دوروملارېنېن ھامىسى سايىلمايىب و بو
دورومون تانىنماسىو تعيىن ائىدىلمەسى محكمە صلاحىتىندە دېر.
قانوندا بعضى اۋرنىكلر گۋستىرېلسە دە، ھىمايە سىزلىگىن دوروملارېنى
يالىز بو اۋرنىكلرە محدودلاشدىرماق اولماز. اۋرنىك اولراق، مدنى
قانون ۱۱۷۳-جو مادە سىندە بو دوروملار بئله سىرالانىر:

۱. الكول، موخدىر مادەلر و قومار ضررلى درجەدە باغىلمى اولماق

۲. اخلاق پوزغونلوغو و فاحىشەلىك ايله تانىنماق

۳. محكمە ھىكىمى طرفىدن تصدىقلىنمىش حالدا روھى خستەلىكلرە
توتولما

۴. اوشاقدان سەۋ-اىستىفادە و يا اونو اخلاقا ضىد فەالىتلەرە
(فاحىشەلىك، دىلنچىلىك، قاچاقچىلىق و ...) مجبور ائتمك

۵. حدن آرتىق تىكرارلانان دۋىمە و خسارت يئىتىرمە

ھانسى اوشاغىن پېس ھىمايەدە، ھانسىنىن ھىمايە سىز سايىلماسىنا
محكمە قرار وئىر. اوشاق بو وضعىتدە اولارسا، محكمە موختىلىف
قرارلار قبول ائدە بىلر كى، بونو اۋنجه كى بۇلوملردە آچىقلامىشدىق.
بو قرارلاردان بىرى اوشاغىن بەھىستى قورومونا وئىلمەسى دېر.

محض بورادا اۋولادلىغا گۆتورمه مسئلهسى اورتايا چىخىر. يعنى، معين شرطلرله، موراجيعة ائدن شخصلر همين قورومدا ساخلانيلان اوشاقلاری اۋولادلىغا گۆتوره بيلرلر. قانوندا «حيمایه سيز و پيس حيمایه ده اولان اوشاقلارين حيمایه سى حاققیندا» قبول ائديلميش قانوندا هم شرطلر، هم ده اۋولادلىغا گۆتورولن اوشاقلارين حاققلاری گۆستریلپ. يالنيز آشاغيداکی شرطلره ماليک اولان اوشاقلار اۋولادلىغا وئریله بيلرلر:

آ اوشاغين آتا، آنا و يا بابا طرفیندن تائينماسی مومکون دئيلسه
ب) آتا، آنا، بابا و ولی طرفیندن تعيين اولونموش وصی نين هئچ
بیری حياتدا دئيلسه

ج) محکمه قراری ايله حيمایه سى بهزيستی تشکيلاتينا وئریلميش و
وئریلديگی تاريخدن ايکی ایل کئچمه سينه باخمایارق، آتا، آنا و يا
بابا و يا ولی طرفیندن حيمایه يه گۆتورولمه سى اوچون موراجيعة
ائديلمه ميش اولان اوشاقلار

د) آتا، آنا، بابا و يا ولی طرفیندن تعيين اولونموش وصی نين هئچ
بیری اوشاغين حيمایه سى اوچون موناسيب دئيلسه و محکمه نين
قراری ايله بو وضعیت، حتی ضم-امين و ناظير واسيطه سى ايله ده
دئيشمه دی ايسه (ماده ۸)

قيد: يالنيز آشاغيداکی شخصلر اوشاغين حيمایه سيني
اوزرينه گۆتوره بيلرلر:

آ) آن آزی بئش ایل ائولی اولان و اۋولادی اولمايان ار-آرودا، بو شرط ايله
کی؛ اونلارين ان آزی بيري نين ياشی ۳۰-دان يوخاری اولسون. اگر
محکمه حکیمی اونلارين اوشاق صاحیبی اولا بيلمه ديگینی تصدیق
ائديرسه، بئش ایل گۆزلمه شرطی تطبيق ائدلمير.

ب) اولادی اولان ار-آرود، بو شرط ایله کی اولارین ان آزی بیرینین یاشی ۳۰-دان یوخاری اولسون

ج) سوبای قادینلار و قیزلار، بو شرط ایله کی اولارین یاشی ان آزی ۳۰ اولسون. اولار یالینیز قیز اوشاقلارینین حیمایه سینی اوزرینه گۆتوره بیلرلر. اگر موراجیعت ائدن شخص اوشاغین قوهومودورسا، محکمه بعضی شرطلری نظره آلمایا بیلر (ماده ۵)

موراجیعت ائدن شخص بوتون شرطلره جاواب وئریرسه، عائله محکمه سی اولجه اوشاغی ۶ آی سوره بویونجا سیناق سوره سی کیمی اولارلا وئریر. بو سوره بیتدیکدن سونرا بهزیستی تشکیلاتی موراجیعت ائدن شخصین اویغونلوغونو تصدیقله بیرسه و محکمه اوشاغین چیخارلارینا اویغون گۆررسه، قالیجی حیمایه چیلیک قراری چیخاریر (ماده لر ۱۱ و ۱۲).

اوشاغین گله جک یاشامی اوچون تأمینات اولماسی مقصدیله، قانون طلب ائیر کی، موراجیعت ائدن شخص اۆز وارلیقلارینین بیر حیصّه سینی اوشاغین آدینا کئچیرسین و یا گله جکده بونو ائدجگینه دایر ضمانت وئرین. خصوصی دوروملاردا محکمه بو شرطی نظره آلمایا بیلر. موراجیعت ائدن آیریجا اوشاغین ساخلانماسی، اؤیره نیممی و تربیه سی ایله باغلی بوتون خرچلری قارشیلانماغا و اوشاغین خئیرینه حیات بیمه سی ائتمه یه بورجلودور. حیمایه چی اولان شخصلرین اوشاغا قارشى وظیفه لری آتا-آنایین اوشاقلارینا قارشى وظیفه لری کیمیدیر (ماده لر ۱۴، ۱۵، ۱۷).

قالیجی حیمایه چیلیک قراری چیخدیقدان سونرا، محکمه همین قراری ثبت-احوال ایداره سینه و بهزیستی تشکیلاتینا گۆندیرر. ثبت-احوال ایداره سی اوشاغین آدی، سوی آدی و محکمه قرارینی حیمایه چی نین کیملیک سندلرینه و یا ار-آرودین سندلرینه علاوه ائتمه لی دیر. آیریجا اوشاغا یئنی کیملیک وثیقه سی وئرلمه لی،

اورادا حیمایه چی نین آدی و سوی آدی قید ائدیلمه لی، گئرچک آتا-
 آناسی نین آدی و سوی آدی (اگر بیلینیرسه) آچیقلامالار بؤلومونده
 گؤستريلمه لی دیر (ماده ۲۲).

حیمایه قراری لغو ائدیله بیلمز دئییل. اگر حیمایه چی شرطلره
 جاواب وئرمزسه، اوشاغا قارشى پیس رفتار ائدرسه و یا اوشاغین
 گئرچک آتا-آناسی تاپیلار و حیمایه یه یارارلی اولارسا، دادسیتان
 دورومو محکمه یه بیلدیریر و محکمه حیمایه قرارینی لغو ائدیر.

قانونا ائدیله بیله جک تنقیدلردن بیرى اودور کی، «حیمایه سیز و
 پیس حیمایه ده اولان اوشاقلارین حیمایه سی قانونو» نون ۲۶-جی
 ماده سی نین قیدینه گؤره بئله دئییلیر: «حیمایه دؤورونده و یا
 اوندان سونرا حیمایه چی ایله اؤلادلیغا گؤتورولن شخصین ائولیلیگی
 قاداغاندیر، آنجاق محکمه بو ائولیلیگین اوشاغین چیخارلارینا اویغون
 اولدوغونا قرار وئرسه، ایجازه وئره بیلر.» بو ماده حیمایه چینین
 اؤلادلیغا گؤتورولن اوشاقلار ائولنمه سینی تام قاداغان ائتمیر.
 اوشاق حاقلاری ساحه سینده چالیشان بیر چوخ موتخصیصلر
 بئله چیخیش ائدیرلر کی، بو مسئله اؤلادلیغا گؤتورولن اوشاقلارین
 جینسی ایستیتمارینا یول آچا بیلر.

ایراند اوشاقلارلا ایلیلی اؤنملی چتینلیکلر

ائولیلیک یاشی

ایراند اوشاق حاقلاری ساحه سینده اؤنملی چتینلیکلردن بیرى آن
 از ائولیلیک یاشینین آشاغی اولماسی دیر. مدنی قانونون ۱۰۴۱-
 جی ماده سینده گؤره، قیزلارین ائولیلیک یاشی ۱۳، اوغلانلارین

ایسه ۱۵ اولراق معین ائدیلیب. آیریجا همین مادهده دئییلیر کی، بعضی دوروملاردا ولی و محکمه نین ایجازه سی ایله بوندان داها آز یاشدا دا ائولیلیک مومکوندور. بعضی اینانجلارا گۆره بو قایدا شریعتدن گۆتورولوب، لاکین یتتکینلیک و ائولیلیگه حاضیر اولماق گۆره جهلی دیر. بوندان علاوه، جینسی یتتکینلیگه چاتماق روحی باخیمدان ائولیلیگه حاضیر اولماق دئمک دئییل. موختلیف قایناقلارین یایدیغی آملارلا گۆره، هر ایل مینلرله ۱۳ یاشدان کیچیک و یا بیر آز بؤیوک اوشاق ائولنیر. بو گونه قدر ائولیلیک یاشینین آرتیریلما سی ایله باغلی ائدیلن جهدلرین چوخورادیکال دینی قروپلارین اعتراضی ایله سونوجسوز قالیب. «اوشاق ائولیلیگی» مسئله سی ایراندا چوخلو توپلوممسال چتینلیکلر یارادیب. اؤرنک اولراق، اوشاق یاشدا ائوله ن قیزلار چوخ وخت اؤیره نیمدن گئری قالیر، چوخ حیصه سی حامیله قالیر، ائرن جینسی موناسیبتلر سونوجوندا فیزیکی سررلر آیر و یا ۱۸ یاشینا چاتمیش بوشانیرلار. بئله لیکله، اوشاق ائولیلیگی ایله یاناشی «اوشاق آنالار» و «اوشاق دول لار» کیمی مسئله لر ایله ده قارشیلاییریق. بونا گۆره ده اوشاق ائولیلیگی اوشاقلارین بیر سیرا اساس حاقلارینین پوزولماسینا سبب اولور. اؤیره نیم حاققی، ساغلاملیق و ریفاه حاققی بو اساس حاقلارین آن اؤنملی لری دیر.

اهالینین آرتیریلما سی سیاستی

ایلردیر ایراندا اؤلکه جمعیتی نین آرتیریلما سی سیاستی حیاتا کئچیریلیر. بو ایستقیامتده چوخلو قانون و قایدالار قبول اولونوب. اونلارین آن اؤنملی سی «عائله نی و جمعیت گنجلیگینی قوروما قانونو» دور. بو قانونا گۆره، دؤولت قوروملاری دوغوم سوئه سی نین

آرتیریلماسی اوچون مادی و غیر-مادی تدبیرلر گۆرمه‌یه مسؤلدور. آیریجا اوشاق سالما اۆنجه کیندن داها دا چتینلشدیریلیب و حتی حامیله لیکن قورونما ایمکانلارینا آل چاتما دا محدودلاشدیریلیب. بوندان باشقا، غربال تستلری نین آپاریلماسینا دا مانع لر یارادیلیب. بیر طرفدن بو سیاست، دیگر طرفدن ده آغیر ایقتصادی وضعیت طبیعی کی، اوشاقلارین حاقلارینا ضرر وورا بیلر. آتا-آنانین اوشاقلاری ایستندارت شرطلرده بؤیوتمک ایمکانلاری اولمادان اوشاق دونیایا گتیرمه لری سونوجوندا، اولارین ساغلاملیق، اؤیره نیم و ریفاه حاقلاری محدودلاشیر. حؤکومتین ایقتصادی ایمکانلاری سونمادان ایصرارلا دوغوم سایه سینی آرتیرماغا چالیشماسی و اینسانلاری اوشاق صاحیبی اولماغا تشویق ائتمه سی، اوشاقلارین حاقلارینی تهلوکه آلتینا قویور.

کوچه اوشاقلاری

ایراند اوشاقلارلا باغلی آن جیددی چتینلیکلردن بیر کی کوچه اوشاقلاری مسئله سی دیر. کوچه اوشاقلاری نین تنظیملنمه سی قایدالاری نین بیرینجی ماده سینده گۆره، «تام ۱۸ یاشیندان آز اولان و سینیرلی و یا سینیزسیز شکیلده کوچه ده یاشایان اوشاق - ایستر هله ده عائله سی ایله علاقه سی و سیغیناجاگی اولسون، ایستر کوچه نی اؤز ائوی بیکن و عائله سی ایله علاقه سی آن آز سوئه به ائتمیش و یا عومومیتله عائله سی ایله علاقه سی اولمایان اوشاق - کوچه اوشاگی ساییلیر.»

بو اوشاقلار موختلیف سببلردن، اؤرنک اولاراق پیس حیمایه و یا حیمایه سیزلیک، عائله نین چتین ایقتصادی دورومو سببی ایله کوچه لرده مال ساتیر و یا دینچیلیکله مشغول اولورلار. بو دوروم اولاری موختلیف ریسکره معروض قویور. اؤرنک اولاراق، موختیر

ماده ساتیشی قروپلاریندا ایشله دیله بیلرلر، اوشاق و یا اورگان قاچاقچیلیغی قوربانى اولاییلرلر. بعضی دوروملاردا ایسه جینسی ایستیتیمارا معروض قالیرلار. طبیعی کی، بو اوشاقلار بؤیوننده ده چتینلیکلرله اوزله شیرلر و نورمال، شرفلی حیات سورمک ایمکانلاری جیدی شکیده آزالیر.

ایران قانون وئربجیلیگینده بو مسئلهنین قارشى سینی آلماق و کوچه اوشاقلارینی تنظیمله مک اوچون قایدالار مؤوجوددور. «اوشاقلارین و یئنی یئتمه لرین قوروماسی قانونو» نون اوچونجو ماده سینده اوشاغین دورومونون تهلوکه لی سایبلاجاغی دوروملار آچیقلا نیر و بو سببدن قوروما احتیاجی یارانیر. اؤرنک اولارق، آغیر یوخسوللوقدان یارانان خطرلی دوروم یا دا اوشاغین ایستیتیمارا معروض قالماسی و اؤیره نیمدن گئری قالماسی تهلوکه لی دوروم ساییلیر. بو دورومدا بهزیستی تشکیلاتی کیمی قوروملار اوشاغی قوروماقلا مسئولدور. اؤرنک اولارق، بهزیستی قورومو کوچه اوشاقلارینی پولیس قوه لری نین یاردیمی ایله معین ائتمه لی و اونلارین ساخلانیلماسی و سوسیال باجاریقلاری نین آرتیریلماسی ایستقیامتینده تدبیرلر گؤرمه لی دیر. قانوندا آیریجا اوشاقلارا ضرر ووران شخصلر اوچون جزالار نظرده توتولوب. اؤرنک اولارق، بو قانونون ۱۵-جی ماده سینده اوشاغین ایستیتیماری سوچ ساییلیر. آیریجا اگر دقتسیزلیک و قایغی سیزلیق سونوجوندا اوشاغا فیزیکی و یا روحی ضرر دیرسه، سوچلو شخص «اوشاقلارین و یئنی یئتمه لرین قوروماسی قانونو» ندا نظرده توتولموش جزایا محکوم اولونور. بو ساحه ده دیگر اؤنملی قانون «پیس حیمایه یا دا حیمایه سیز اوشاقلارین قوروماسی قانونو» دور. محکمه اوشاغین پیس حیمایه ده و یا حیمایه سیز اولدوغونا قرار وئرسه، بو اوشاق بهزیستی قورومونا وئریله بیلر. بهزیستی قورومو بو اوشاقلاری قوروماغا و اونلارین

توپلومسال باجاریقلارینی گلیشدیرمهیه مسئول دور. بو قانونا گؤره، بهزیستی همین اوشاقلار اوچون آیری عائله تاپماق ایستقیامتینده تدبیرلر گؤرمهلی دیر. بعضی دوروملاردا ایسه اونلارین حیمایهسی اؤلادلیغا گؤتورمک اوچون موراجیعت ائدن شخصلره وثریلیر.

کوچه اوشاقلاری نین تنظیملمهسی قایدالاری دا بو ساحهده اؤنملی حقوقی سنددیر. بو قایدالارا گؤره، بهزیستی قورومو کوچه اوشاقلاری نین ساخلانیلماسی و اونلارین توپلومسال گلیشمهسی ایله باغلی خصوصی مرکزله فعالیت گؤسترمهلی دیر. بو مرکز لر دۆرده بؤلونور:

آ) بیرینجی سوئه مرکز لر و بؤلگه لر (آیاق اوستو): ثابت و یا سیار منطقه لر دیر کی، اوشاغین قالماسی طلب اولونمادان اونا و عائله سینه آیاق اوستو خیدمت گؤستریلر.

ب) ایکینجی سوئه مرکز لر (قیسا سوره لی قالما): اوشاغین قالماسی اوچون آن چوخ ۲۱ گونلوک ایمکان یارادان مرکز لردیر.

ج) اوچونجو سوئه مرکز لر (اورتا سوره لی قالما): اوشاغین قالماسی اوچون آن چوخ بیر ایلیک ایمکان تامین ائدن مرکز لردیر.

د) دۆردونجو سوئه مرکز لر (اوزون سوره لی قالما): حیمایه سیز و یا بیس حیمایه ده اولان اوشاقلارین ۱۸ یاشینا قدر قالماسینی تامین ائدن مرکز لردیر. بو قایدالارا گؤره، پولیس قووه لری، عدلیه ناظیرلیگی، بلدیله ر، ریفاه ناظیرلیگی و دیگر بیر سیرا قوروملار کوچه اوشاقلاری مسئلهسی ایله موباریزه تدبیرلری حیاتا کئچیرمهیه مجبور دور.

اوشاق ایشچیلیگی

اوشاق حاقلاری ایله باغلی دیگر اؤنملی چتینلیکلردن بیریدیه اوشاق ایشچیلیگی دیر. قایدالار اعتباریله اوشاق اَمگیندن ایستیفاده

اونو اؤیره نيمدن گئری سالير، آيريجا ايش موحيطينده اوشاغا ضرر ديمه اولاسيلىغى دا واردير. ايش قانونونا گؤره، ۱۵ ياشدان كيچيك شخصلرين ايشله ديلمه سى قاداغاندير (ماده ۷۹) و ۱۵ ياشدان كيچيك ايشچى ايشله دن هر هانسى ايش وئرن قايدالارى پوزموش ساييلير و جزالانديريلير. آيريجا اوشاغى و يايئنى يئتمه نى ايقصادى ايستيشمارا معروض قويان هر كيمسه، آلتينجى درجه جزا آير (اوشاقلارين و يئنى يئتمه لرين قوروماسى قانونونون ۱۵- جى ماده سى). بونونلا ياناشى، ايش قانونوندا عائله وى ايش يئرلى ايش قانونونون احاطه دايره سيندن كناردا اولدوغو قيد ائديليب. بوسببدن ۱۵ ياشلى اوشاغين عائله وى ايش يئرلنده ايشله مه سى مومكوندور. عائله وى ايش يئرلى يالنيز ايش صاحيب لرينين اوزو، ائشى، آنا، آنا و اوشاقلارينين ايشله ديگى ايش يئرلى دير. يعنى، عائله وى ايش يئرلى دئديكده، هم ايشچيلرين ياخين قوهوم اولماسى، هم ده ايشين يالنيز ايش صاحيبى و بو قوهوملارى ايله گؤرولمه سى نظرده توتولور. عائله وى ايش يئرلى نين بعضى قايدالاردان آزاد اولماسى سوء-ايشتي فاده يه يول اچا بيلر. اؤرنك اولراق، ايش ايداره سى يوخلاييجى لارينين عائله وى ايش يئرلرینه گيرمه سى قاداغاندير، بو يالنيز يئرلى دادسيتانين يازيلى ايجازه سى ايله مومكوندور. بو محدوديت اوشاقلاردان ۱۵ ياشدان آشاغى ياشدا اولانلارين ايستيشمار اولونماسينا شرايط يارادا بيلر.

ايش قانونونا گؤره، ۱۵-۱۸ ياش آراسى شخصلر «يئنى يئتمه ايشچيلر» ساييلير و اونلار معين شرطلره ايشله يه بيلرلر:

- يئنى يئتمه لر ايشه باشلامازدان اؤنجه تامين-اجتماعى قورومو طرفيندن طبيعى موعاينه دن كئچمه لي ديرلر. ايشه قبولدان سونرا دا اونلارين طبيعى موعاينه سى ايلده آن آزي بير دؤنه آپاريلمالي دير. تامين-اجتماعى قورومونون حكيمى ايشين يئنى يئتمه لر اوچون اويغون اولوب-

اولمادیغینی معین اندیر و اویغون اولمادیغینی بیلدیردیکده، ایش وئرن
ایمکان داخیلینده اونو باشقا ایشه کنچیرمه‌لی دیر.

- یئنی یئتمه ایشچیلرین گونده لیک ایش ساعاتی عادی ایشچیلرین
ایش ساعتیندان یاریم ساعات آز اولمالی دیر. بو آیریجالیقدان
ایستیفاده قایداسی ایشچی ایله ایش وئرن آراسیندا تعین ائدیلمیر.

- یئنی یئتمه ایشچیلره علاوه ایش، گئجه نؤوبه‌سی، چتین،
ضررلی و تهلوکه‌لی ایشلر و حدیندن آرتیق و یا ماشین سیز ال یوک
داشیماسی تاپشیر یلا بیلمز.

قید: ۱۵ یاشدان کیچیک اولاراق یا دا
قانون قایدالارینا عمل اولونمادان ایشه آلمان
یئنی یئتمه نین ایش مسئله لری ایش قانونونون
احاطه سینده دئییل ایسه، اولارین حاقلاری
پوزولار سا حاقلارینی الده ائده بیلمه یه جکلری
انلامیندا دئییل. یئتیشکینلردن فرقلی اولاراق
اونلار ایش قانونو اساسیندا دئییل، مدنی
محکمه لر واسیطه سیله حاقلارینی طلب ائده
بیلر. اؤرنک اولاراق، یئتکین ایشچی امک
حاققینی ال بیلمه دیکده، ایش ایداره‌سینه گئدیپ
شیکایت ائده بیلر. اما ۱۵ یاشدان کیچیک ایشچی
اؤز حاققینی الماق اوچون مدنی محکمه یه
موراجعت ائتمه‌لی دیر.

اوشاغین و بدن عوضلری نین قاچاقچیلیغی

آمارلارا گؤستریر کی، بعضی سوچلو قروپلار اوشاغین و یا اونون بدن
عوضلری نین آلفی-ساتقیسی ایله مشغول اولورلار. بعضی دوروملاردا

آتا-آنا ۋز اوشاققارىنى و يا اونلارنى بدن عوضولرىنى ساتىرلار، بعضى دوروملاردا ايسه اوغورلانمىش اوشاق ساتىلير. ائله جه ده گۇرولور كى، يوخسول عائله لر پول قازانماق اوچون ۋز اوشاققارىنى ۋلاد صاحىبى اولماق ايسته ينلره ساتىرلار. ايران قانولارى اوشاق آلقى-ساتقىسى نىن قارشى سىنى آماغا چالشىب. بو ساحه ده نظرده توتولان اساس تدبىرلر كىفرى تدبىرلدىر. «اوشاققارىن و يئنى يئتمه لرىن قوروماسى قانونو» نون ۱۱-جى ماده سىنه گۇره: «اوشاق و يئنى يئتمه لر حاققىندا هر هانسى آلقى-ساتقى قاداغاندىر و بو عملى تۇره دن كىمسه اسلام جزا قانونون بئشىنجى درجه لى حبسى ايله جزالاندىرىلير. اگر بو حركت فاحىشه لىك، پورنوگرافى، اىقتصادى ايسىتىمار، بدن عضولرى نىن چىخارىلماسى و يا اوشاغىن و يئنى يئتمه نىن سوچ فعالىتلرى نىن ايسىتىفاده اولونماسى مقصدىله اندىلرسه، دۇردونجو درجه لى حبسه جزالاندىرىلير.» بوندان باشقا، بو قانونون سونراكى ماده سىنده اوشاققارىن و يئنى يئتمه لرىن قاقاچقىلىغى آرىجا سوچ سايىلېب. بدن عضولرى نىن قاقاچقىلىغى ايله باغلى ايسه ۱۳-جو ماده ده دئىلير: «هر كس اوشاغىن و يا يئنى يئتمه نىن بدن عضولرى نىن داشىنماسى، آلىنماسى، ساتىلماسى و يا قاقاچقىلىغى ايله مشغول اولارسا، اسلام جزا قانونون اوچونجو درجه لى حبسى ايله جزالاندىرىلير.»

ختنه

ايراندا اوشاققارىن ختنه اولونماسى گنىش يايلىمىش بىر عادتدىر و اصلىنده دىنى اساسلاردا دايانىر. راحتلىقلا دئمك اولار كى، ايراندا اوغلان اوشاققارى نىن موطلق اكثرىتى ختنه اولونور. ۋلكه نىن بعضى بۇلگه لرىنده قىزلارنى ختنه سى ده مۇوجوددور. قىزلارنى ختنه سى داها چوخ «جىنسى اورگانلارنى كسىلمه سى» آدى ايله تانىير.

اوغلانلارین ختنه‌سی نین طبیعی جهتدن فایدالی اولوب-اولماماسی ایله باغلی فرقلی دوشونجه‌لر مؤوجوددور، آما قیزلارین ختنه‌سی حاقداموتخصیصلرین قطعی گؤروشو وار کی، بو ایش اوشاغا چوخلو ضرر وئریر. بونا گؤره ده قیزلارین ختنه‌سی اوشاغا قارشى عنعنه‌وی زوراکیلیق اؤرنگی ساییلیر. ایران قانونلاریندا ختنه‌نی قاداغان ائدن ماده یوخدور. اوغلانلار اوچون بو عملیات ساغلاملیق مقصدیله ائدیلن جراحی عملیات کیمی اساسلانديریلیر و قانونی اساس داشی بیر، آما قیزلار اوچون هئچ بیر قانونی اساس یوخدور. عمومیتله، دئمک اولار کی، ختنه اوشاغا ضرر وئرن بیر عملیاتدیر و خصوصیله قیزلاردا بو، زوراکیلیق و بدن عوضولرینین کسيلمه‌سی ساییلیر.

محکوم آنا ایله بیرلیکده یاشایان اوشاقلار

ایراند اوشاق حاقلاری ساحه‌سینده دیگر چتینلیکلردن بیریده محکوم آنا ایله بیرگه یاشایان اوشاقلارین دورومودور. بعضی محکوم آنالار کیچیک اوشاقلاری اولدوقلاری اوچون و اوشاگی امانت ائده بیله‌جک‌لری کیمسه اولمادیغینا گؤره جزالارینی اوشاقلاری ایله بیرلیکده حبس خانادا چکیرلر. بعضی دوروملاردا کؤرپه، آنا ایله بیرلیکده حبس اولونور و ایلرله حبس خانادا قالیر. بو اوشاقلار طبیعی کی، چوخلو ضرر گؤرورلر. اونلار داها چوخ زوراکیلیغا معروض قالیر، ساغلاملیق حاقلاری محدودلاشدیریلیر. اونلار حیاتدا اؤزلرینین هئچ بیر گوناھی اولمادان بیر چوخ ایمکانلاردان محروم اولورلار. ایندیکی گونده ایراند یوزلرله اوشاق آنالاری ایله بیرلیکده حبس خانادا یاشاییر. کیفری یارغیلاما قایدالاری قانوننون ۵۲۳- جو ماده‌سینده دئییلیر: «ایکی یاشینا قدر اوشاقلار حبس و یا سورگون جزاسی آلمیش آنالارین دان آیریلمامالی دیر، یالینز

اوشاغین چیخارلاری طلب ائتدیکده بو مومکون اولایبیلر. بو حالدا اوشاق آتاسینا، آنا اولمادیقدا و یا اویغون اولمادیقدا، آنا طرفیندن جَدینه یا دا وصی و یا میراث سیراسینا گۆره یاخین قوهوملارا، اونلار دا اولمادیقدا و یا اویغون اولمادیقدا، ایلگیلی قوروملارا وئرلییر.» آیریجا، زیندانلار قورومونون ایجرا قایدالارینین ۱۵۸-جی مادهسینه گۆره، آنا اوشاغینی آلتی یاشینا قدر زیندانا ساخلایا بیلر. اوشاغین آنادان آیریلما ماسی موثت بیر قایدادیر، آما آنا زیندانا اولدوقدا، اوشاق مومکون قدر زیندان موحیطیندن اوزاق ساخلانمالی دیر. اؤرنک اولراق، زیندانلاردا اوشاق باغچالاری یارادیلایا بیلر کی، اوشاقلار واختلارینین چوخونو قادینلار بۆلمه سینده دئییل، همین اوشاق باغچالاریندا کئچیرسینلر. زیندانلار قورومونون ایجرا قایدالاریندا قید ائدیلیب کی، زیندان مسئوللاری اوشاق باغچالارینین یارادیلما سی اوچون شرایط یاراتمالی دیر کی، ایکی-آلتی یاشلی اوشاقلار اورادا اویغون اؤیره نیم آلسینلار (۱۵۸-جی ماده تبصیره سی). آمارلار گۆره، یالنینز بعضی زیندانلاردا اوشاقلی قادین محکوملار اوچون آیریجا بۆلمه مؤوجوددور و بعضی زیندانلاردا اوشاق باغچالاری یارادیلیب. آما «اوشاق باغچاسی» آدلان دیریلان یئرلر اصلینده کیچیک اوتاقلار دیر و هئچ بیر شرایط اولمادان اوشاقلار ساده جه اورادا اویناییرلار. باشقا سؤزله، مسئول شخصلر یالنینز فورمال اولراق وظیفه لرینی یئرینه یئتیرمیش کیمی گۆرونورلر و بو مکانلار هئچده نظرده توتولموش مقصده اویغون دئییل.

شخصیت و ثقیه سی اولمایان اوشاقلار

اۆلکه نین بعضی بۆلگه لرینده اوشاقلارلا باغلی دیگر جیدّی

چتینلیک کیملیک وثیقه‌سی اولمایان اوشاقلار مسئله‌سی دیر. وطنداشلیق حاققی ایله باغلی قونودا قید ائتدیگیمیز کیمی، اؤلکه‌نین بعضی بؤلگه‌لرینده، خصوصاً سیستان و بلوچستان اوستانیندا اون مینلرله وطنداشلیغی اولمایان، کیملیک وثیقه‌سی اولمایان اوشاق وار. چوخ واخت اونلارین آتا-آناسی نین دا کیملیک وثیقه‌سی اولمور و یا آتا-آنا قایغی سیز اولور یا دا مدنیت سویه‌سی نین آشاغی اولماسی سببیه کیملیک وثیقه‌سی آماغا موراجیعت ائتمیرلر. بورادا «شوبه‌له‌لی وطنداشلیق» ادلی بیر آنلایش مؤوجوددور. یعنی ایران دؤولتی بعضی شخصلرین ایرانلی اولوب-اولمادیغی حاقدان شوبه‌له‌اندیر. بعضی دوروملاردا ایران دؤولتی اونلارین اصلینده افغانیستانلی و یا پاکیزستانلی اولدوقلارینی و اوزون ایللردیر قایدالاری پوزاراق ایراندا یاشادیقلارینی ایدعا ائدیر. وطنداشلیغین اولماسی اوشاغین بیر چوخ حاقلاریندان محروم اولماسی دئمکدیر. اؤرنک اولاراق، بو اوشاقلار اوخوللارا یازدیریلایلمیرلر و یا بیر چوخ خسته‌خانالارین طبیی خیدمتلریندن ایستیفاده ائده بیلمیرلر. بو اوشاقلار اوچون کیملیک وثیقه‌سی آماق قایدالاری نظرده توتولوب، آما بو قایدالار چوخ یاواش گئدیر و چوخ واخت سونوجسوز قالیر.

قايىناقلار:

- ۱۳۹۹-جو ایلده كنجیر یلمیش «اوشاق و یئنی یئتمه لرین قوروماسی قانونو»
- ۱۹۸۹-جو ایلده كنجیر یلمیش «اوشاق حاقلاری سؤزلشمه سی»
- ۱۳۹۲-جی ایلده كنجیر یلمیش «اسلام جزا قانونو»
- ۱۳۹۲-جی ایلده كنجیر یلمیش «کیفری یارغیلاما قایدالاری قانونو»
- ۱۳۱۹-جو ایلده كنجیر یلمیش «حسبی ایشلر قانونو»
- ۱۳۹۲-جی ایلده كنجیر یلمیش «پیس حیمایه لی یا دا حیمایه سیز اوشاقلارین قوروماسی قانونو»
- ۱۳۹۱-جی ایلده كنجیر یلمیش «عائله نی قوروما قانونو»

سۆزلۈك

آناياسا: قانون اساسى
آنا-آنا: والدین
آشاغیلاماق: تحقیر کردن
آیری-سئچکیلیک: تبعیض
اوشاق: کودک
اوشاق آمگی: کار کودک
اوشاق سالما: سقط جنین
اوشاقلاری ساوونما یاساسی: قانون حمایت از کودک
اویماق: رعایت کردن
اویه: عضو
اویهلیک: عضویت
اؤرنک: مثال، نمونه
اؤیرنمک: آموختن، یاد گرفتن
اؤیره نیم: تحصیل
اؤزگور: آزاد
اؤزگورلۈک: آزادی
اؤگئی اوشاق: فرزندخوانده
اؤلوم یارلیغی: مجازات مرگ، اعدام

اٲتكىلى: مؤثر

اٲش: همسر

اٲشىد: برابر، عىن، مساوى

اٲولى: متاهل

اىزلمك: نظارت كردن، تعقيب كردن

باجارىق: مهارت

بۇلگه: منطقه

بۇلگهسل: منطقه‌اى

بۇلمك: تقسىم كردن

بۇلگو: تقسىم‌بندى، قسمت

بىلگى سايار: كامپيوتر

توپلوم: جامعه، اجتماع

توپلومسال: اجتماعى

توپلومسال قوروملار: سازمان‌هاى مردم‌نهاد

داورانماق: رفتار كردن

دۇنه: دفعه، نوبت

دۇنم: دوره، زمان

ساوونماق: دفاع كردن، حمايت كردن

سوباى: مجرد

سوچ: جرم، بزه، گناه

سوچلو، سوچا قارىشان: مجرم، گناهكار

سوره: مهلت، زمان، مدت

سۇى: نژاد

سىنىرلى: محدود

سىنىرسىز: نامحدود

قاباقلاماق: پىشگىرى كردن، پىشى گرفتن

قاباقلاييجی: پيشگيرانه
قاداغا: ممنوعيت، منع شدگی، قدغن بودن
قايدا: مقررات، قاعده
قايعی چکمک: نگهداری کردن، زحمت کشیدن
قونو: موضوع، مسئله
قوروم: نهاد، سازمان، تشکيلات
گنج: جوان
گليشمه: توسعه، رشد، پيشرفت
کۆرپه: طفل
مجازی اورتام: فضای مجازی
ياشام: زندگی، حیات
يارليق: حکم، فرمان، امر، دستور، مجازات
يارغیلاماق: محاکمه کردن
يئنی يئتمه: نوجوان
يئترلی: کافی
ياسا: قانون
يوزده: درصد
يوزده يور: صددرصد
يول-يوردام: مکانيزم
زوراكيلیق: خشونت

﴿﴾ اینسانا یۇنہلیک دوشونجه آخیملارینین یارانماسی و گلیشمهسی ایله اوشاق دا اینسان حاقلاری آراشدیرمالاری ساحهسینده اؤنملی قونولاردان بیرینه چئوریلدی. بو دوشونجهیه گؤره، اوشاق سادهجه اینسان نسلینین داوامی اوچون یارانمیش بیر وارلیق کیمی گؤرولمور؛ اوشاق حقوق مالیکی اولان بیر وارلیقدیر. بو کیتابدا اوشاغین حوقوقی باخیمدان آراشدیریلماسی و اوشاق حاقلارینین ساده و هر کسین باشا دوشه بیلجهیی بیر دیلده آچیقلاناماسی هدفلنمیشدیر. بو کیتابدا هم اولوسلار آراسی، هم ده اولکه یاسالارینا توخونولموش و اولکهده اوشاق حاقلارینین قارشیسیندا دوران چتینلیکلر خیردالانمیشدیر.

